

czerwiec

PALESTRA

nr 6/2026

PISMO ADWOKATURY POLSKIEJ

od 1924 r.

Dr Irena Eris

HOTELE SPA

LUKSUS BLISKO NATURY

Z dala od miejskiego gwaru,
w otoczeniu czystej przyrody,
otuleni spokojem i energią
natury doświadczą Państwo
luksusowego wypoczynku
w mazurskich Siedliskach.

Komfortowe wnętrza,
kojąca przestrzeń oraz
ekskluzywny dostęp do
nowoczesnej strefy SPA
i wellness pięciogwiazdkowego
Hotelu SPA Dr Irena Eris
Wzgórza Dylewskie
pozwolą celebrować
każdą chwilę.

DrlrenaErisSPA.com

06/2026

PALESTRA

Pismo Adwokatury Polskiej

Rok LXXI nr 823

ADWOKATURA
POLSKA

Redaktor naczelny: Michał Bieniak; **Sekretarz redakcji:** Adam Kozień;

Redaktor języka angielskiego: Anna Setkiewicz;

Członkowie Kolegium Redakcyjnego: Stanislav Balik, Zbigniew Banaszczyk, Wojciech Bergier, Michał Bieniak, Andrzej Bisztyga, Łukasz Błaszczak, Józef Forystek, Lech Gardocki, Paweł Gieras, Roman Hauser, Agnieszka Malarewicz-Jakubów, Krzysztof Kostański, Andrzej Kubas, Jan Kuklewicz, Erik Luna, Frank Meyer, Dariusz Mucha, Marek Antoni Nowicki, Piotr Ochwat, Szymon Pawelec, Krzysztof Piesiewicz, Piotr Piesiewicz, Krzysztof Pietrzykowski, Jerzy Pisuliński, Paweł Podrecki, Mariusz Popławski, Janusz Raglewski, Anna Rakowska-Trela, Stanisław Rymar, Philippe Sands, Marek Safjan, Piotr Sendecki, Tomasz Siemiątkowski, Elżbieta Skowrońska, Tomasz Sójka, Monika Strus-Wołos, Grzegorz Suliński, Maciej Szpunar, Dobrosława Szumiło-Kulczycka, Dariusz Świecki, Jaromir Tauchen, Stephen C. Thaman, Andrzej Tomaszek, Józef Wójcikiewicz, Włodzimierz Wróbel, Maria Zabłocka, Stanisław Zabłocki, Jerzy Zajadło, Piotr Zientarski

Wydawca: Naczelna Rada Adwokacka, ul. Świętojerska 16/33, 00-202 Warszawa

Kontakt do redakcji: tel./fax 22 831 27 78, 22 505 25 34, 22 505 25 35, e-mail: redakcja@palestra.pl

Nakład 300 egz. **ISSN:** 0031-0344, indeks 36851

Projekt i przygotowanie okładki: Michał Kupidura – qpidu.com; **Skład, łamanie i druk:** 811 sp. z o.o.

Szanowni Czytelnicy!

W aktualnym numerze Czasopisma „Palestra” można przeczytać artykuły poruszające bieżące problemy z różnych gałęzi prawa. Analiza problemów, które dotyczą obecną sytuację prawną w Polsce pokazują także na kwestie autorytetu podstawowych instytucji prawa. Konieczne jest zatem obecnie odbudowanie zaufania i autorytetu do prawa, instytucji prawnych oraz prawników.

W bieżącym numerze „Palestry” można przeczytać artykuły: r.pr. dr. Adama Bojarskiego pt. *Charakter prawny daniny solidarnościowej*, dr. Michała Służalca pt. *Udział Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 w postępowaniu karnym na prawach oskarżyciela posiłkowego*, mgr Martyny Grzegorzak pt. *Geneza kryminalizacji pedofilii w polskim prawie karnym*, dr Katarzyny Tkaczyk-Rymanowskiej pt. *Między świeckością a szariatem – posiadanie nowych substancji psychoaktywnych w tureckim i emirackim prawie karnym na tle polityki narkotykowej obu krajów*, oraz mgr Leny Gryz pt. *Pojazd zabytkowy w prawie polskim i orzecznictwie sądów administracyjnych*.

Spis treści

OD REDAKCJI

Michał Bieniak

Hart a sprawa polska..... 6

ARTYKUŁY

Adam Bojarski

Charakter prawny daniny solidarnościowej..... 8

Michał Służalec

Udział Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 w postępowaniu karnym na prawach oskarżyciela posiłkowego..... 23

Martyna Grzegorzak

Geneza kryminalizacji pedofilii w polskim prawie karnym 36

Katarzyna Tkaczyk-Rymanowska

Między świeckością a szariatem – posiadanie nowych substancji psychoaktywnych w tureckim i emirackim prawie karnym na tle polityki narkotykowej obu krajów..... 70

Lena Gryz

Pojazd zabytkowy w prawie polskim i orzecznictwie sądów administracyjnych..... 87

NAJNOWSZE ORZECZNICTWO

Marek Antoni Nowicki

Decyzja o przeniesieniu sędziego wbrew jego woli. Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Biliński przeciwko Polsce z dnia 15.01.2026 r., (skarga nr 13278/20) – obszernie omówienie.....105

Hart a sprawa polska

Czerwcowe wydanie „Palestry” to dobry moment na refleksję nad stanem polskiego wymiaru sprawiedliwości. Są ku temu dwie okazje: jedną jest nominacja nowego Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, drugą zaś rocznica pamiętnych wyborów 4 czerwca 1989 r., które stanowiły jeden z głównych etapów polskich przemian ustrojowych.

Zastanawiając się, co tak naprawdę stanowi w chwili obecnej główny problem polskiego systemu prawa, sięgnąłem do mojego ulubionego filozofa prawa. H.L.A. Hart, bo o nim mowa, napisał niegdyś: „sens, w jakim reguła uznania jest najwyższą zasadą systemu, można najlepiej uchwycić, gdy przeprowadzimy dobrze znany łańcuch rozumowania prawniczego. (...). Czy mają status prawa regulaminy wydane przez zarząd hrabstwa oksfordzkiego? Tak, jeśli są np. realizacją kompetencji nadanych przez rozporządzenie Ministra Zdrowia, które dostarcza odpowiednich kryteriów obowiązywania. (...) W końcu, gdy obowiązywanie ustawy jest przedmiotem analizy, będzie oceniane przez odniesienie do zasady, że prawem jest to, co ogłasza Królowa z Parlamentem. W tym punkcie musimy zatrzymać się w dalszych poszukiwaniach dotyczących obowiązywania, gdyż doszliśmy do zasady, która podobnie jak rozporządzenie i ustawa dostarcza kryterium oceny obowiązywania innych reguł, ale w przeciwieństwie do nich nie podlega już innej zasadzie zawierającej kryteria oceny jej obowiązywania jako prawa”¹. Innymi słowy, badając obowiązywanie przepisów prawa, na pewnym etapie analizy dochodzimy do przepisów, których obowiązywanie musimy przyjąć niejako „na wiarę”.

Tę logikę można jednak odnieść nie tylko do całości systemu prawa, jak opisywał to Hart, ale również do samej władzy sądowniczej. O ile uchybienia na poziomie sądów niższego rzędu mogą być eliminowane przez kontrolę instancyjną, o tyle uznanie skutków prawnych rozstrzygnięć Sądu Najwyższego oraz – w polskim systemie prawa – Trybunału Konstytucyjnego musi być przyjęte niejako „na wiarę”. Nie ma bowiem organów, które mogłyby je zakwestionować. Oczywiście nie oznacza to, że nie podlegają one krytyce. Temu służą głosy krytyczne nauki prawa, w szczególności tzw. glosy, które w przeszłości potrafiły już prowadzić do zmiany linii orzeczniczej. Nie podważają one jednak w normalnych warunkach prawnych skutków orzeczeń.

Największym nieszczęściem, do jakiego w chwili obecnej doszło, są więc kwestie tzw. neosędziów lub zasad wyboru Krajowej Rady Sądownictwa. Mogłyby one zostać

---

1 H.L.A. Hart (tłum. J. Woleński), *Pojęcie prawa*, Warszawa 1998, s. 149.

rozstrzygnięte w ramach orzeczniczej kontroli Sądu Najwyższego lub kontroli konstytucyjności ustaw dokonywanej przez Trybunał Konstytucyjny. Mogłyby, gdyby przez ostatnie jedenaście lat nie doszło do systematycznego podważania autorytetu i podstaw prawnych funkcjonowania obu tych instytucji. Największym nieszczęściem, jakie się wydarzyło, nie są więc niefortunne zmiany w poszczególnych procedurach, w tym wątpliwe konstytucyjnie przepisy dotyczące tymczasowego aresztowania. Nie są nim również normy dotyczące Krajowej Rady Sądownictwa. Jest nim tak naprawdę podważenie skutków prawnych orzeczeń Sądu Najwyższego lub Trybunału Konstytucyjnego oraz autorytetu tych instytucji. Są to bowiem te dwie instytucje, które – kolokwializując – musimy przyjmować „na wiarę”.

Czy więc nie ma nadziei na odbudowę polskiego wymiaru sprawiedliwości? Oczywiście jest, jednak wymaga ona znacznie więcej, aniżeli większości społeczeństwa (również prawniczego) się wydaje. Prawo, aby należycie funkcjonowało, wymaga pewnej minimalnej akceptacji społecznej, o co nadzwyczaj trudno w spolaryzowanym społeczeństwie.

Narzucenie więc koncepcji naprawy systemu sądownictwa przez jedną z dwóch grup społecznych niczego nie zmieni, jeżeli nie opowie się za nią zdecydowana większość społeczeństwa, gdyż prawo nieakceptowane społecznie niemal zawsze pozostanie bezskuteczne.

Każdy z nas powinien więc myśleć nie tylko o tym, jak przeprowadzić zmiany, które uważa za słuszne, ale przede wszystkim o tym, jak przeprowadzić zmiany, które spotkają się z akceptacją zdecydowanej większości społeczeństwa.

adv. dr Michał Bieniak

redaktor naczelny miesięcznika „Palestra”

Pojęcia kluczowe: *danina solidarnościowa, państwowy fundusz celowy, prawo karne skarbowe, podatek dochodowy od osób fizycznych, postępowanie egzekucyjne w administracji*

Adam Bojarski

Charakter prawny daniny solidarnościowej

ABSTRAKT

Celem artykułu jest ukazanie konstrukcji daniny solidarnościowej na gruncie przepisów polskiego prawa w ujęciu przepisów prawa podatkowego, ale również w dziedzinie prawa karnego skarbowego, ordynacji podatkowej, finansów publicznych czy postępowania egzekucyjnego w administracji. Specyficzna konstrukcja daniny solidarnościowej powoduje spory pomiędzy podatnikami a Dyrektorem Krajowej Informacji Skarbowej w zakresie, czy przy obliczaniu podstawy daniny solidarnościowej można uwzględnić stratę z lat ubiegłych oraz ulgę na złe długi. Zdaniem autora danina solidarnościowa powinna zostać zastąpiona „podatkiem solidarnościowym”, stając się trzecim progiem podatkowym na gruncie przepisów ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych.

I. WPROWADZENIE

W polskim systemie prawnym ze względu na nazewnictwo mamy najczęściej do czynienia z podatkami (np. podatek leśny, podatek rolny) czy opłatami (np. opłata od środków spożywczych, opłata od reklamowania napojów alkoholowych). W polskim prawie jest uregulowane pewne zobowiązanie publicznoprawne nazywane daniną solidarnościową. Potocznie jest ona nazywana „trzecim progiem podatkowym”¹.

W doktrynie podkreślono, że: „Przykładem takich danin – ze względu na swoje elementy konstrukcyjne (przede wszystkim przedmiot i podstawę opodatkowania) odmienne od daniny głównej (podatku dochodowego) jest danina solidarnościowa i podatek od przychodów z budynków”².

---

1 M. Brzostowska, P. Kubiesa, *PIT. Komentarz wyd. III*, Lex/el. 2025, art. 30h, 30i.

2 J. Kulicki, *Informacja prawna na temat danin publicznych w polskim systemie prawnym*, „Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu” 2024/2, s. 338.

Problematyka daniny solidarnościowej była przedmiotem rozważań doktryny w formie artykułów³, natomiast pytanie o to, czy *de iure* jest danina solidarnościowa, nie uwzględnia choćby tego, jaki jest charakter prawny przepisów regulujących wskazaną daninę na gruncie przepisów prawa karnego skarbowego czy postępowania egzekucyjnego w administracji⁴.

Czy danina solidarnościowa jest podatkiem? Czy danina solidarnościowa jest daniną. A jeśli tak, to czy może być podatkiem na podstawie jednej ustawy, a na podstawie innej ustawy nie może być rozumiana jako podatek, ale jako danina?

Celem artykułu jest odpowiedź na pytanie, czy *de iure* jest danina solidarnościowa? Konstrukcja daniny solidarnościowej musi być rozpatrywana nie tylko w ujęciu przepisów prawa podatkowego, ale również w dziedzinie prawa karnego skarbowego, ordynacji podatkowej, finansów publicznych czy postępowania egzekucyjnego w administracji.

II. DANINA SOLIDARNOŚCIOWA – PODSTAWOWE INFORMACJE

Danina solidarnościowa została wprowadzona z dniem 1.1.2019 r. na podstawie art. 21 ustawy z 23.10.2018 r. o Solidarnościowym Funduszu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych⁵. Skutkiem tego było wprowadzenie do ustawy z 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych nowego rozdziału 6a „Danina solidarnościowa”⁶.

W wyniku wprowadzenia art. 1 pkt 1 i 2 ustawy z 20.12.2019 r. o zmianie ustawy o Solidarnościowym Funduszu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych oraz niektórych innych ustaw zmieniono nazwę ustawy z „Ustawa z 23.10.2018 r. o Solidarnościowym Funduszu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych” na „Ustawa z 23.10.2018 r. o Funduszu Solidarnościowym”, a „Solidarnościowy Fundusz Wsparcia Osób Niepełnosprawnych” na „Fundusz Solidarnościowy”⁷. Od dnia 22.12.2019 r. Fundusz nazywa się Funduszem Solidarnościowym (dalej: FunduSolidar)⁸.

Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 3 FundSolidarU przychodami FunduSolidar jest danina solidarnościowa, o której mowa w rozdziale 6a PITU. Charakter FunduSolidar został uregulowany w art. 1 ust. 3 FundSolidarU:

3 T. Janicki, N. Kociak-Janicka, *Danina solidarnościowa*, „Przegląd Podatkowy” 2020/10, s. 16–17; K. Kanka, *Praktyczne współstosowanie dyrektyw interpretacyjnych na przykładzie ustalenia podstawy opodatkowania daniną solidarnościową*, „Przegląd Podatkowy” 2021/12, s. 44–49; M. Brzostowska, *Danina solidarnościowa*, „Kwartalnik Doradca Podatkowy” 2023/4, s. 40–43.

4 D. Mączyński, *Czy danina solidarnościowa jest podatkiem?* (w:) *Współczesne wyzwania prawa podatkowego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Włodzimierzowi Nykielowi*, red. A. Mariański, D. Strzelec, M. Wilk, Łódź 2024, t. 1, s. 345–354.

5 Ustawa z 23.10.2018 r. o Solidarnościowym Funduszu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych (Dz.U. z 2018 r. poz. 2192).

6 Ustawa z 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (tj. Dz.U. z 2026 r. poz. 592 ze zm.), dalej: PITU.

7 Ustawa z 20.12.2019 r. o zmianie ustawy o Solidarnościowym Funduszu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 2473).

8 Ustawa z 23.10.2018 r. o Funduszu Solidarnościowym (tj. Dz.U. z 2024 r. poz. 1848 ze zm.), dalej: FundSolidarU.

„Fundusz Solidarnościowy jest państwowym funduszem celowym, którego dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego” (obecnie jest Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej).

Powyższy fundusz ukierunkowany jest na wsparcie społeczne, zawodowe lub zdrowotne osób niepełnosprawnych⁹.

Danina solidarnościowa została uregulowana w art. 30h oraz 30i PITU. Ponieważ w ustawie regulującej podatek dochodowy od osób fizycznych nie zostało uregulowane, że jest to podatek (w przepisach PITU jest uregulowane, że jest to danina), to nie możemy uznawać tej daniny solidarnościowej jako podatku, stanowiącego „trzeci próg podatkowy”.

III. KONSTRUKCJA DANINY SOLIDARNOŚCIOWEJ

Podstawę obliczenia daniny solidarnościowej stanowi nadwyżka ponad 1 000 000 zł sumy dochodów podlegających opodatkowaniu na zasadach określonych w:

1. art. 27 ust. 1, 9 i 9a PITU (dochody opodatkowane według skali podatkowej),
2. art. 30b PITU (określone zyski kapitałowe opodatkowane stawką 19%),
3. art. 30c PITU (dochody opodatkowane podatkiem liniowym) oraz art. 30f PITU (dochody zagranicznej jednostki kontrolowanej), po ich pomniejszeniu o:
  - a) kwoty składek, o których mowa w art. 26 ust. 1 pkt 2 i 2a PITU (składki na ubezpieczenie społeczne potrącane od podstawy obliczania podatku),
  - b) kwoty, o których mowa w art. 30f ust. 5 PITU (odliczenia od podstawy opodatkowania w przypadku dochodów zagranicznych jednostek kontrolowanych)¹⁰.

IV. DANINA SOLIDARNOŚCIOWA A PRZEPISY PITU

Przepisy dotyczące daniny solidarnościowej zostały uregulowane w następujących artykułach PITU:

1. art. 1 PITU,
2. art. 23 ust. 1 pkt 66 PITU,
3. art. 30h PITU,
4. art. 30i PITU.

---

⁹ Druk Sejmowy nr 2848 Sejmu VIII Kadencji z 21.09.2018 r., s. 21.

¹⁰ M. Kopówka, *Odliczenie z tytułu ulgi B+R nie wpływa na ustalenie podstawy obliczania daniny solidarnościowej*, „Monitor Podatkowy” 2020/12, s. 54–55.

Zgodnie z art. 1 PITU ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych reguluje opodatkowanie podatkiem dochodowym dochodów osób fizycznych oraz daninę solidarnościową.

Z kolei w art. 23 ust. 1 pkt 66 PITU nie uważa się za koszt uzyskania przychodu daniny solidarnościowej, o której mowa w rozdziale 6a.

Art. 30h PITU dotyczy obliczania daniny solidarnościowej, a art. 30i PITU dotyczy właściwego stosowania przepisów Ordynacji podatkowej.

W żadnym przepisie PITU danina solidarnościowa nie jest uznawana jako podatek, dlatego należy stwierdzić, że na gruncie przepisów PITU jest to danina.

V. DANINA SOLIDARNOŚCIOWA A PRZEPISY USTAWY Z 27.08.2009 R. O FINANSACH PUBLICZNYCH

W przypadku daniny solidarnościowej środki z tej daniny wpływają do państwowego funduszu celowego. Definicja państwowego funduszu celowego została uregulowana w art. 29 ust. 1 ustawy z 27.08.2009 r. o finansach publicznych¹¹, która reguluje, że państwowy fundusz celowy jest tworzony na podstawie odrębnej ustawy (w przypadku FunduSolidar są to przepisy FundSolidarU). Na podstawie art. 29 ust. 3 FinansPublicznU państwowy fundusz celowy stanowi wyodrębniony rachunek bankowy, którym dysponuje podmiot uprawniony. Dysponentem tego rachunku zgodnie z art. 1 ust. 3 FundSolidarU jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego (obecnie Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej).

Jak podkreśla się w doktrynie, istnienie państwowych funduszy celowych stanowi wyjątek od zasady jedności materialnej budżetu (inna nazwa to zasada niefunduszowania), która charakteryzuje się zakazem łączenia środków publicznych pochodzących z określonych tytułów z finansowaniem określonych wydatków¹².

Jak podkreśla A. Miernik, ustawodawca posługuje się pojęciem „przychodów” i „środków” państwowego funduszu celowego¹³.

Zgodnie z art. 29 ust. 5 FinansPublicznU przychody państwowego funduszu celowego pochodzą ze środków publicznych, a koszty są ponoszone na realizację wyodrębnionych zadań państwowych.

Skoro koszty państwowego funduszu celowego mogą być pokrywane z budżetu państwa, to oznacza, że państwowy fundusz celowy nie wchodzi w skład budżetu państwa¹⁴.

11 Ustawa z 27.08.2009 r. o finansach publicznych (tj. Dz.U. z 2025 r. poz. 1483 ze zm.), dalej: FinansPublicznU.

12 P. Woltanowski, *Finanse publiczne. Komentarz*, pod red. J. Salachny i M. Tyniewickiego, Lex/el. 2024, art. 29.

13 A. Miernik, *Wymiar niepodatkowych należności budżetowych w prawie polskim*, Wrocław 2021, s. 285–286.

14 A. Bojarski, *Oplata od reklamowania napojów alkoholowych*, „Zeszyty Naukowe Radca Prawny” 2025/2, s. 129–130.

Zgodnie z art. 31 pkt 29 ustawy budżetowej na rok 2026 z 9.01.2026 r.¹⁵ ustala się, zgodnie z załącznikiem nr 13, plany finansowe państwowych funduszy celowych Funduszu Solidarnościowego.

Zgodnie z załącznikiem nr 13 do ustawy budżetowej 2026 w tabeli nr 29 „Plan Finansowy Fundusz Solidarnościowy” w części B „Plan finansowy w układzie memoriałowym” planowane przychody na rok 2026 mają wynieść 2.177.000.000 zł.

VI. DANINA SOLIDARNOŚCIOWA A PRZEPISY USTAWY Z 29.08.1997 R.

ORDYNACJA PODATKOWA

Na podstawie art. 30i ust. 1 PITU do daniny solidarnościowej stosuje się odpowiednio przepisy ustawy z 29.08.1997 r. Ordynacja podatkowa¹⁶.

Zgodnie z art. 6 OrdynacjaPodatkU za podatek rozumie się publicznoprawne, nieodpłatne, przymusowe oraz bezzwrotne świadczenie pieniężne na rzecz Skarbu Państwa, województwa, powiatu lub gminy, wynikające z ustawy podatkowej.

Zdaniem autora z definicji podatku na gruncie art. 6 OrdynacjaPodatkU możemy wyróżnić trzy warunki, które muszą być spełnione łącznie.

Pierwszym warunkiem jest charakter świadczenia pieniężnego. Musi ono być publicznoprawne, nieodpłatne, przymusowe oraz bezzwrotne.

Drugim warunkiem jest wpływ środków do odpowiedniego budżetu. Musi to być budżet Skarbu Państwa, budżet województwa, budżet powiatu lub budżet gminy.

Zdaniem A. Miernik klasyfikacja podatków na podstawie kryterium podziału dochodów podatkowych pozwala wyróżnić:

1. podatki państwowe (wpływ środków następuje wyłącznie do budżetu Skarbu Państwa) – np. podatek od towarów i usług, podatek akcyzowy;
2. podatki samorządowe (wpływ środków następuje wyłącznie do budżetów jednostek samorządu terytorialnego) – np. podatek od nieruchomości, podatek od środków transportowych;
3. podatki wspólne (wpływ środków następuje częściowo do budżetu państwa, a częściowo do budżetów jednostek samorządu terytorialnego)¹⁷ – np. podatek dochodowy od osób fizycznych, podatek dochodowy od osób prawnych.

Trzeci warunek – świadczenie pieniężne – musi wynikać z ustawy podatkowej. Warunki te muszą być spełnione łącznie.

Zdaniem autora ponadto nie jest istotne, czy podział wpływów z podatku jest uregulowany w ustawie regulującej ten podatek (np. ustawa z 15.01.2016 r. o podatku

---

15 Ustawa budżetowa na rok 2026 (Dz.U. z 2026 r. poz. 62), dalej: ustawa budżetowa 2026.

16 Ustawa z 29.08.1997 r. Ordynacja podatkowa (tj. Dz.U. z 2026 r. poz. 622 ze zm.), dalej: OrdynacjaPodatkU.

17 A. Miernik, *Problematyka charakteru prawnego opłaty od środków spożywczych*, „Kwartalnik Prawno-Finansowy” 2020, s. 32.

od niektórych instytucji finansowych)¹⁸, czy w ustawie szczególnej (ustawa z 1.10.2024 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego)¹⁹.

Nie jest także istotne, czy podatek ten jest pobierany przez organ, do którego wpływa zobowiązanie. Zgodnie z art. 4 pkt 1 lit. f–g *DochodyJednSamTerytU* wpływy z podatku od czynności cywilnoprawnych i podatku od spadków i darowizn stanowią wyłącznie dochód gminy, miasta lub miasta na prawach powiatu, choć deklaracje związane z tymi podatkami składa się w urzędach skarbowych, a nie w urzędach gminy czy urzędach miasta.

Nie została spełniona definicja niepodatkowych należności budżetowych, gdyż nie zostały spełnione warunki z art. 3 pkt 8 *OrdynacjaPodatkU*. Przez pojęcie niepodatkowych należności budżetowych rozumie się niebędące podatkami i opłatami należności stanowiące dochód budżetu państwa lub budżetu jednostki samorządu terytorialnego, wynikające ze stosunków publicznoprawnych. Warunek nie został spełniony, gdyż środki pozyskane z opłaty solidarnościowej nie wpływają do budżetu państwa lub jednostki samorządu terytorialnego.

Należy zatem stwierdzić, że danina solidarnościowa nie spełnia warunków uznania jej jako podatek w rozumieniu art. 6 *OrdynacjaPodatkU*, gdyż jej wpływy nie trafiają albo do Skarbu Państwa, albo do budżetu jednostki samorządu terytorialnego, tylko trafiają do państwowego funduszu celowego.

Natomiast danina solidarnościowa wynika z ustawy podatkowej, jaką jest *PITU*.

Danina solidarnościowa nie została wymieniona w *OrdynacjaPodatkU*. Poza tym po analizie nie spełnia ona definicji podatku zawartej w art. 6 *OrdynacjaPodatkU*, gdyż nie spełnia łącznie trzech przesłanek definiujących podatek. Spełnione zostały dwie z trzech przesłanek uznania zobowiązania publicznoprawnego jako podatku (publicznoprawne, nieodpłatne, przymusowe oraz bezzwrotne świadczenie pieniężne wynikające z ustawy podatkowej), przy czym warunek wpływu środków z daniny solidarnościowej do budżetu Skarbu Państwa lub budżetu jednostki samorządu terytorialnego nie został spełniony (wpływy środków do państwowego funduszu celowego nie są uznawane jako wpływy do budżetu Skarbu Państwa).

Ponadto co prawda do daniny solidarnościowej stosuje się przepisy *OrdynacjaPodatkU*, jednakże w samych przepisach *OrdynacjaPodatkU* danina jako rodzaj zobowiązania publicznego nie występuje.

Podsumowując – danina solidarnościowa nie jest ani podatkiem, ani niepodatkową należnością budżetową w rozumieniu *OrdynacjaPodatkU*. Ponadto ustawodawca nie sprecyzował, czym jest danina solidarnościowa, gdyż przepisy *OrdynacjaPodatkU* nie regulują pojęcia „danina”.

18 Ustawa z 15.01.2016 r. o podatku od niektórych instytucji finansowych (tj. Dz.U. z 2023 r. poz. 623).

19 Ustawa z 1.10.2024 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 1572), dalej: *DochodyJednSamTerytU*.

VII. DANINA SOLIDARNOŚCIOWA A PRZEPISY USTAWY Z 17.06.1966 R. O POSTĘPOWANIU EGZEKUCYJNYM W ADMINISTRACJI

Podstawowa zasada egzekucji administracyjnej wynika z art. 3a § 1 i § 2 ustawy z 17.06.1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji²⁰.

W takim przypadku muszą być spełnione łącznie trzy warunki:

1. należność będąca wynikiem dochodzenia musi wynikać z dokumentu wskazanego w art. 3a § 1 PostEgzAdmU. Musi ona być przedłożona przez zobowiązanego właściwemu organowi podatkowemu;
2. wierzyciel przed wszczęciem postępowania musi przesłać upomnienie zobowiązanemu;
3. w deklaracjach, zeznaniach, zgłoszeniach, informacjach zamieszczono klauzulę zawierającą pouczenie, że stanowią one podstawę do wystawienia tytułu wykonawczego.

Art. 3a PostEgzAdmU zawiera wykaz dokumentów mogących stanowić podstawę do wystawienia tytułu wykonawczego²¹. Zgodnie z art. 3a § 1 pkt 9 PostEgzAdmU w zakresie zobowiązań powstałych w przypadkach określonych w rozdziale 6a PITU stosuje się również egzekucję administracyjną, jeżeli wynikają one odpowiednio z deklaracji o wysokości daniny solidarnościowej. Dokument, o którym mowa w art. 3a § 1 pkt 9 PostEgzAdmU, to deklaracja DSF-1. „Deklaracja daniny solidarnościowej do zapłaty w roku kalendarzowym” (dalej: DSF-1).

Zgodnie z art. 3a § 2 pkt 1 PostEgzAdmU w przypadkach, o których mowa w § 1, stosuje się egzekucję administracyjną, jeżeli w deklaracji o wysokości daniny solidarnościowej zostało zamieszczone pouczenie, że stanowią one podstawę do wystawienia tytułu wykonawczego.

W deklaracji DSF-1 znajduje się pouczenie o następującej treści:

„W przypadku niewpłacenia w obowiązującym terminie kwoty z poz. «Należna danina solidarnościowa – DO ZAPŁATY» lub wpłacenia jej w niepełnej wysokości, niniejsza deklaracja stanowi podstawę do wystawienia tytułu wykonawczego zgodnie z art. 3a § 1 pkt 9 PostEgzAdmU”.

Oznacza to, że podstawą wystawienia tytułu wykonawczego w postępowaniu egzekucyjnym w administracji jest deklaracja DSF-1²².

---

20 Ustawa z 17.06.1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tj. Dz.U. z 2026 r. poz. 268 ze zm.), dalej: PostEgzAdmU.

21 P. Przybysz, *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*, Lex/el. 2023, art. 3a.

22 A. Bojarski, *Egzekucja na podstawie tytułów egzekucyjnych niebędących orzeczeniami w postępowaniu egzekucyjnym w administracji*, „Kwartalnik Doradca Podatkowy” 2025/3, s. 43–48.

VIII. DANINA SOLIDARNOŚCIOWA A PRZEPISY USTAWY Z 10.09.1999 R. KODEKS KARNY SKARBOWY

Kolejna ważna kwestia dotyczy tego, czy danina solidarnościowa jest podatkiem w rozumieniu definicji ustawy z 10.09.1999 r. Kodeks karny skarbowy²³.

Zgodnie z art. 53 § 30 KodKarnSkarbU:

Użyte w rozdziale 6 kodeksu określenia, a w szczególności: „czynności sprawdzające”, „deklaracja”, „informacja podatkowa”, „inkasent”, „kontrola podatkowa”, „obowiązek podatkowy”, „podatek”, „podatnik”, „płatnik”, „zwrot podatku”, „schemat podatkowy”, „schemat podatkowy standaryzowany”, „NSP”, mają znaczenie nadane im w OrdynacjaPodatkU, z tym że określenie:

1. „podatek” oznacza również zaliczkę na podatek, ratę podatku, a także opłaty, inne niepodatkowe należności budżetu państwa o podobnym charakterze daninowym oraz daninę solidarnościową, o której mowa w art. 30h PITU;
2. „podatnik” oznacza również osobę zobowiązaną do uiszczenia opłat, niepodatkowych należności budżetu państwa o podobnym charakterze daninowym oraz daniny solidarnościowej, o której mowa w art. 30h PITU.

Oznacza to, że danina solidarnościowa została enumeratywnie wymieniona w art. 53 § 30 pkt 1 KodKarnSkarbU i art. 53 § 30 pkt 2 KodKarnSkarbU.

Przepisy art. 53 § 30 KodKarnSkarbU nakazują stosowanie przepisów OrdynacjaPodatkU z pewnymi modyfikacjami z art. 53 § 30 pkt 1 KodKarnSkarbU i art. 53 § 30 pkt 2 KodKarnSkarbU.

Pytanie jednak, dlaczego została wymieniona w przepisach KodKarnSkarbU?

Przed wszystkim należy odpowiedzieć, jak interpretowane są przepisy dotyczące innych niż podatki danin publicznych względem odpowiedzialności karnej skarbowej.

Przepisy art. 53 § 30 KodKarnSkarbU dotyczą przede wszystkim podatków, a nie opłat²⁴. Przykładowo M. Charkiewicz zwraca uwagę, że jeśli opłata stanowi przychód państwowego funduszu celowego, to oznacza, że nie można jej zakwalifikować jako podatku w rozumieniu art. 53 § 30 KodKarnSkarbU²⁵.

Inny problem dotyczy art. 56 § 1 KodKarnSkarbU. Warto przytoczyć w tym miejscu definicję oszustwa podatkowego.

„Podatnik, który składając organowi podatkowemu, innemu uprawnionemu organowi lub płatnikowi deklarację lub oświadczenie, podaje nieprawdę lub zataja prawdę albo nie dopełnia obowiązku zawiadomienia o zmianie objętych nimi danych, przez

23 Ustawa z 10.09.1999 r. Kodeks karny skarbowy (tj. Dz.U. z 2025 r. poz. 633 ze zm.), dalej: KodKarnSkarbU.

24 A. Bojarski, *Opłaty a odpowiedzialność karna skarbową*, „Kwartalnik Doradca Podatkowy” 2025/1, s. 70–75.

25 M. Charkiewicz, *Nieuiszczenie opłaty paliwowej w świetle przepisów Kodeksu karnego skarbowego*, „Doradztwo Podatkowe – Biuletyn Instytutu Studiów Podatkowych” 2021/11, s. 41.

co naraża podatek na uszczuplenie, podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych albo karze pozbawienia wolności, albo obu tym karom łącznie”.

W doktrynie prawa karnego skarbowego podkreśla się, że art. 56 § 1 KodKarnSkarbU służy ochronie obowiązków podatkowych oraz chroni interesy finansowe Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego lub Unii Europejskiej w zakresie uzyskania należności z tytułu podatków²⁶. Oznaczałoby to, że art. 56 § 1 KodKarnSkarbU nie służy ochronie interesów finansowych państwowych funduszy celowych.

Jednakże ustawodawca, wprowadzając w ramach definicji podatku na gruncie art. 53 § 30 pkt 1 KodKarnSkarbU pojęcie „podatku” i art. 53 § 30 pkt 2 KodKarnSkarbU pojęcie „podatnika”, uznał, że danina solidarnościowa jest podatkiem w rozumieniu przepisów KodKarnSkarbU.

Oznacza to, że choć danina solidarnościowa nie jest uznawana jako podatek na gruncie art. 6 OrdynacjaPodatkU, ta danina jest uznawana jako podatek na gruncie art. 53 § 30 KodKarnSkarbU. Dlatego zdaniem autora konieczne było wpisanie daniny solidarnościowej do definicji podatku i podatnika w rozumieniu art. 53 § 30 KodKarnSkarbU, jeśli ustawodawca chciał, aby danina solidarnościowa była uznana jako podatek w rozumieniu przepisów art. 53 § 30 KodKarnSkarbU.

W deklaracji DSF-1 znajduje się pouczenie:

„Za podanie nieprawdy lub zatajenie prawdy i przez to narażenie daniny solidarnościowej na uszczuplenie grozi odpowiedzialność przewidziana w Kodeksie karnym skarbowym”.

Podsumowując – choć konstrukcyjnie danina solidarnościowa nie spełnia definicji podatku na gruncie art. 6 OrdynacjaPodatkU, to jednak na potrzeby art. 53 § 30 pkt 1 KodKarnSkarbU danina solidarnościowa jest uznawana jako podatek, więc *de iure* jest podatkiem w rozumieniu przepisów KodKarnSkarbU. Oznacza to, że art. 56 § 1 KodKarnSkarbU może chronić także interesy finansowe państwowego funduszu celowego.

IX. STOSOWANIE PRZEPISÓW O DANINIE SOLIDARNOŚCIOWEJ W INTERPRETACJACH INDYWIDUALNYCH DYREKTOR KRAJOWEJ INFORMACJI SKARBOWEJ, JAK I W ORZECZNICTWIE SĄDÓW ADMINISTRACYJNYCH

Jak zostało to ukazane, danina solidarnościowa nie jest *de iure* podatkiem. Ponieważ danina ta została uregulowana w ustawie podatkowej, jaką jest PITU, zasadne jest pytanie, czy mają do niej zastosowanie wszystkie przepisy PITU, czy tylko te przepisy, które zostały wskazane w przepisach rozdziału 6a PITU „Danina solidarnościowa”.

26 A. Soja (w:) J. Błachut, G. Keler, A. Soja, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Lex/el 2024, art. 56.

Należy zwrócić uwagę, że uznanie, czy danina solidarnościowa jest podatkiem, wywołuje określone skutki dla podatników. Dotyczy to wątpliwości, czy podatnik powinien uwzględnić straty ze źródeł wskazanych w art. 30h ust. 2 PITU.

Stanowisko Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej jest takie, że nie istnieje możliwość uwzględnienia strat z lat ubiegłych przy obliczeniu daniny solidarnościowej.

Jak podkreślił w interpretacji indywidualnej z 13.09.2024 r. 0113-KD IPT2-3.4011.472.2024.1.MS Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej:

„Podatnik, który w podstawie obliczenia daniny solidarnościowej nie uwzględnia dochodu z danego źródła przychodu, nie może także wziąć pod uwagę straty z tego źródła przychodów (zarówno poniesionej w okresie, za który obliczana jest danina solidarnościowa, jak również poniesionej w latach wcześniejszych)”²⁷.

Owszem, istnieją interpretacje indywidualne wydawane przez Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, które twierdzą odmiennie, ale te interpretacje wynikają z przegranych przez Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej spraw przed sądami administracyjnymi²⁸.

Inaczej prezentuje się sytuacja w orzecznictwie sądów administracyjnych. Początkowo sądy administracyjne prawomocnie orzekały, że strata poniesiona w latach ubiegłych nie została wymieniona w art. 30h ust. 2 PITU i ponadto art. 30h ust. 2 PITU nie zawiera odesłania do art. 9 PITU. W związku z tym nie istnieje możliwość uwzględnienia strat z lat ubiegłych w podstawie obliczenia daniny solidarnościowej²⁹.

Pozostałe składy orzekające Wojewódzkich Sądów Administracyjnych uznawały, że istnieje możliwość odliczenia strat z lat ubiegłych przy podstawie obliczenia daniny solidarnościowej³⁰.

Jednakże z upływem czasu od 2022 r. ukształtował się kierunek orzecznicy Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie korzystny dla zobowiązanych do zapłaty daniny solidarnościowej, z którego wynika możliwość uwzględnienia strat z lat ubiegłych na podstawie obliczenia daniny solidarnościowej³¹.

Podsumowując – Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej konsekwentnie uważa, że nie istnieje możliwość uwzględnienia strat z lat ubiegłych w podstawie

27 Interpretacja indywidualna Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej z 13.09.2024 r., 0113-KD IPT2-3.4011.472.2024.1.MS.

28 Interpretacja indywidualna Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej z 27.06.2024 r. nr 0115-KD IT1.4011.348.2022.10.MST Interpretacja indywidualna Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej z 19.12.2024 r. nr 0115-KD IT3.4011.401.2021.10.AW. Interpretacja indywidualna Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej z 19.05.2024 r. nr 0112-KD I L2-2.4011.190.2022.10.IM.

29 Wyrok WSA w Bydgoszczy z 23.02.2021 r. (I SA/Bd 21/21); wyrok WSA w Warszawie z 7.07.2021 r. (III SA/Wa 2497/20); wyrok WSA w Krakowie z 8.02.2022 r. (I SA/Kr 1626/21); wyrok WSA w Gliwicach z 18.05.2022 r. (I SA/Gl 229/22); wyrok WSA we Wrocławiu z 25.05.2022 r. (I SA/Wr 1002/21); wyrok WSA w Olsztynie z 14.07.2022 r. (I SA/Ol 338/22) (wszystkie wyroki Centralna Baza Orzecznictwa Sądów Administracyjnych – dalej: CBOSA).

30 Wyrok WSA w Gorzowie Wielkopolskim z 29.12.2020 r. (I SA/Go 398/20); wyrok WSA w Rzeszowie z 21.06.2022 r. (I SA/Rz 229/22); wyrok WSA w Poznaniu z 22.11.2022 r. (I SA/Po 454/22); wyrok WSA w Kielcach z 2.03.2023 r. (I SA/Ke 423/22); wyrok WSA w Łodzi z 8.08.2023 r. (I SA/Łd 454/23) (wszystkie wyroki CBOSA).

31 Wyrok NSA z 19.07.2022 r. (II FSK 452/22); wyrok NSA z 5.11.2024 r. (II FSK 157/22); wyrok NSA z 6.05.2025 r. (II FSK 1007/22), nr 3862785 (wszystkie wyroki CBOSA).

obliczenia daniny solidarnościowej, a ewentualne stanowisko odmienne wynika z przegranych spraw przez Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej przed sądami administracyjnymi³².

Druga kwestia dotyczy uwzględnienia ulgi na złe długi przy obliczeniu daniny solidarnościowej.

Stanowisko Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej jest takie, że nie istnieje możliwość uwzględnienia ulgi na złe długi przy obliczeniu daniny solidarnościowej.

Jak podkreślił w interpretacji indywidualnej z 20.06.2025 r. nr 0113-KD IPT2-3.4011.417.2025.2.NM Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej:

„W związku z tym, że ulga na złe długi nie została wymieniona w art. 30h ust. 2 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, nie mogą jej Państwo uwzględnić przy obliczaniu podstawy obliczenia daniny solidarnościowej”³³.

Początkowo w tej sprawie wynikały rozbieżności w orzecznictwie sądów administracyjnych. Część składów orzekających WSA uznawała, że ulga na złe długi nie ma zastosowania przy obliczaniu podstawy daniny solidarnościowej³⁴, inne składy orzekające uznały, że ulga na złe długi ma zastosowanie przy obliczaniu podstawy daniny solidarnościowej³⁵. Obecnie zdaniem NSA istnieje możliwość uwzględnienia ulgi na złe długi przy obliczeniu podstawy daniny solidarnościowej³⁶.

Problem jest o tyle poważny, że w deklaracji DSF-1 brak jest rubryki, w której można wpisać stratę z lat ubiegłych lub kwotę ulgi na złe długi. Zatem konieczne jest zdaniem autora wydanie nowej deklaracji DSF-1, uwzględniającej możliwość rozliczania strat z lat ubiegłych lub kwotę ulgi na złe długi.

Rozbieżności pomiędzy stanowiskiem prezentowanym przez Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej a zobowiązanymi do zapłaty daniny solidarnościowej dotyczą także tego, czy odliczenie od podstawy opodatkowania kosztów kwalifikowanych w ramach ulgi na działalność badawczo-rozwojową mieści się w katalogu odliczeń wymienionych w art. 30h ust. 2 PITU, który określa sposób ustalania podstawy obliczania daniny solidarnościowej.

Warto zwrócić uwagę, że danina solidarnościowa zdaniem Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej nie dotyczy wypłat dywidend dokonywanych na rzecz

---

32 P. Borto, *Strata w podstawie wyliczenia daniny solidarnościowej w świetle orzecznictwa*, „Kwartalnik Doradca Podatkowy” 2023/2, s. 47.

33 Interpretacja indywidualna Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej z 20.06.2025 r., nr 0113-KD IPT2-3.4011.417.2025.2.NM.

34 Wyrok WSA z 10.05.2022 r. (III SA/Wa 2537/21), CBOSA.

35 Wyrok WSA w Gorzowie Wielkopolskim z 24.02.2022 r. (I SA/Go 455/21); wyrok WSA w Gliwicach z 17.10.2024 r. (I SA/Gl 575/24); wyrok WSA w Opolu z 27.11.2024 r. (I SA/Op 699/24) (wszystkie wyroki CBOSA).

36 Wyrok NSA z 14.02.2023 r. (II FSK 1099/22), CBOSA.

akcjonariuszy spółek akcyjnych³⁷. Oznacza to, że dywidenda wypłacona np. z prostej spółki akcyjnej nie podlega daninie solidarnościowej³⁸.

X. PODSUMOWANIE

Wątpliwości co do konstrukcji daniny solidarnościowej były wyrażane podczas przebiegu legislacyjnego m.in. przez Krajową Radę Doradców Podatkowych³⁹. Wątpliwości te dotyczyły m.in. wpływu daniny solidarnościowej na umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania⁴⁰.

Konstrukcja daniny solidarnościowej jest zdaniem autora ewenementem w zakresie polskiego prawa podatkowego. Potocznie jest uznawana za „trzeci próg podatkowy”, choć *de iure* nim nie jest, gdyż trzeci próg podatkowy dotyczyłby podatku dochodowego od osób fizycznych, a nie daniny solidarnościowej.

Nie jest to tylko problem konstrukcyjny, ale nazewnictwo wpływa także na stosowanie przepisów o daninie solidarnościowej. Ponieważ Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej uważał i nadal uważa, że danina solidarnościowa nie jest podatkiem, a tylko w przypadku podatku można odliczyć stratę z lat ubiegłych, jak i ulgę na złe długi, tak więc zdaniem tego Dyrektora odliczenie straty z lat ubiegłych i ulgi na złe długi nie ma zastosowania przy daninie solidarnościowej.

Początkowo sądy administracyjne aprobowaly pogląd Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej, jednakże obecnie sądy administracyjne orzekają odmiennie, uważając, że przy obliczaniu podstawy daniny solidarnościowej można uwzględnić stratę z lat ubiegłych oraz ulgę na złe długi. Przyczyny takiej dopatrują się w tym, że co prawda danina solidarnościowa nie jest podatkiem, ale skoro ta danina jest uregulowana w przepisach PITU, w związku z tym przy obliczaniu podstawy daniny solidarnościowej można uwzględnić stratę z lat ubiegłych oraz ulgę na złe długi, gdyż ustawodawca nie wyłączył możliwości obliczania straty z lat ubiegłych oraz ulgi na złe długi przy wyliczaniu daniny solidarnościowej.

Pogląd ten, że przy obliczaniu podstawy daniny solidarnościowej można uwzględnić stratę z lat ubiegłych oraz ulgę na złe długi, zdaniem autora jest słuszny. Na podstawie analogii ustawodawca, aby nie zaliczać do kosztów uzyskania przychodów daniny solidarnościowej, musiał uregulować te wyłączenia ustawowo (art. 23 ust. 1 pkt 66 PITU).

37 Interpretacja indywidualna Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej z 21.06.2021 r. nr 0112-KDIL2-2.4011.265.2021.2.IM.

38 A. Kolek, *Opodatkowanie i oskładkowanie w prostej spółce akcyjnej*, „Monitor Podatkowy” 2023/3, s. 31–33.

39 <https://kidp.pl/infor-pl-danina-solidarnosciowa-stanowisko-doradcow-podatkowych> z 26.10.2018 r. [data dostępu: 4.06.2026 r.].

40 <https://ksiegowosc.infor.pl/podatki/podatki-osobiste/pit/2785666,Danina-solidarnosciowa-stanowisko-doradcow-podatkowych.html> z 26.10.2018 r. [data dostępu: 4.06.2026 r.].

Brak precyzyjnego uregulowania, że przy obliczaniu podstawy daniny solidarnościowej nie można uwzględnić straty z lat ubiegłych oraz ulgi na złe długi, musi zatem wynikać bezpośrednio z przepisów PITU.

Dla przykładu, jeśli inna niż podatek należność publicznoprawna (np. opłata od środków spożywczych⁴¹ czy opłata od reklamowania napojów alkoholowych⁴²) nie zostanie wyłączona z kosztów uzyskania przychodu czy to na gruncie PITU, czy na gruncie ustawy z dnia 15.02.1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych⁴³, wtedy uznaje się, że może ona stanowić koszt uzyskania przychodu, nawet jeśli nie jest to wprost uregulowane w przepisach PITU lub CITU⁴⁴.

Na pytanie, czym *de iure* jest danina solidarnościowa w polskim prawie, odpowiedź brzmi następująco:

1. w zakresie OrdynacjaPodatkU – nie wiadomo, czym (brak wymienienia daniny solidarnościowej na gruncie OrdynacjaPodatkU);
2. w zakresie FundSolidarU – jest państwowym funduszem celowym;
3. w zakresie PITU – jest daniną;
4. w zakresie KodKarnSkarbU – jest podatkiem;
5. w zakresie FinansPublicznU – jest państwowym funduszem celowym;
6. w zakresie PostEgzAdmU – jest daniną.

XI. POSTULATY *DE LEGE FERENDA*

Moim zdaniem najlepszym rozwiązaniem byłaby zmiana nazwy z „danina solidarnościowa” na „podatek solidarnościowy” oraz zmiana przeznaczenia środków z daniny solidarnościowej. W ten sposób powstałby *de iure* „trzeci próg podatkowy” na gruncie PITU, ale rozwiązanie takie miałyby zalety.

Postulat ten będzie wiązał się z likwidacją państwowego funduszu celowego, jakim jest FunduSolidar. W takim przypadku wpływy z daniny solidarnościowej zasilałyby po części budżet jednostek samorządu terytorialnego oraz budżet Skarbu Państwa.

Zamiast zasilać państwowy fundusz celowy, powinna ona trafić do budżetu Skarbu Państwa lub budżetu jednostek samorządu terytorialnego lub do budżetu Skarbu Państwa i budżetów jednostek samorządu terytorialnego. W takim przypadku wydatkowanie środków z „podatku solidarnościowego” miałyby charakter bardziej przejrzysty, niż jest to obecnie.

W takim przypadku nie byłoby wątpliwości, że mamy do czynienia z podatkiem (gdyż spełniona byłaby definicja podatku). Ponadto ustawodawca wyeliminowałby

---

41 Ustawa z 11.09.2015 r. o zdrowiu publicznym (tj. Dz.U. z 2026 r. poz. 149).

42 Ustawa z 26.10.1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tj. Dz.U. z 2023 r. poz. 2151 ze zm.).

43 Ustawa z 15.02.1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (tj. Dz.U. z 2026 r. poz. 554 ze zm.), dalej: CITU.

44 A. Bojarski, *Opłata cukrowa. Komentarz wyd. III*, Lex/el. 2026, art. 12i.

spory, które obecnie toczą się pomiędzy Dyrektorem Krajowej Informacji Skarbowej a zobowiązanymi do zapłaty (choć sądy stosują korzystną wykładnię prawa dla zobowiązanych do zapłaty daniny solidarnościowej).

r.pr. dr Adam Bojarski

Doktor nauk prawnych; radca prawny przy Okręgowej Izbie Radców Prawnych w Poznaniu; doradca podatkowy przy Wielkopolskim Oddziale Krajowej Izby Doradców Podatkowych w Poznaniu.

Attorney-at-law at the Poznań Bar Association of Attorneys-at-Law. Tax adviser at the Wielkopolska Branch of the National Chamber of Tax Advisers in Poznań.

ORCID: 0000-0001-9951-5677

ABSTRACT

Keywords: *solidarity levy, state special-purpose fund, criminal tax law, personal income tax, administrative enforcement proceedings*

The legal nature of the solidarity levy

The purpose of this article is to present the structure of the solidarity levy under Polish law, as defined in the provisions of tax law, but also in the field of criminal tax law, the Tax Code, public finance, and administrative enforcement proceedings. The specific structure of the solidarity levy causes disputes between taxpayers and the Director of the National Tax and Customs Information Office as to whether losses from previous years and bad debt relief can be taken into account when calculating the basis for the solidarity levy. In the author's opinion, the solidarity levy should be replaced by a “solidarity tax”: the third tax bracket under the Personal Income Tax Act.

Bibliografia

1. **Bojarski Adam**, *Egzekucja na podstawie tytułów egzekucyjnych niebędących orzeczeniami w postępowaniu egzekucyjnym w administracji*, „Kwartalnik Doradca Podatkowy” 2025/3
2. **Bojarski Adam**, *Oplata cukrowa. Komentarz wyd. III*, Lex/el. 2026, art. 12i
3. **Bojarski Adam**, *Oplata od reklamowania napojów alkoholowych*, „Zeszyty Naukowe Radca Prawny” 2025/2.
4. **Bojarski Adam**, *Oplaty a odpowiedzialność karna skarbową*, „Kwartalnik Doradca Podatkowy” 2025/1
5. **Borto Piotr**, *Strata w podstawie wyliczenia daniny solidarnościowej w świetle orzecznictwa*, „Kwartalnik Doradca Podatkowy” 2023/2
6. **Brzostowska Monika, Kubiesa Patrycja**, *PIT. Komentarz wyd. III*, Lex/el. 2025, art. 30h, 30i
7. **Brzostowska Monika**, *Danina solidarnościowa*, „Kwartalnik Doradca Podatkowy” 2023/4
8. **Charkiewicz Mariusz**, *Nieuiszczenie opłaty paliwowej w świetle przepisów Kodeksu karnego skarbowego*, „Doradztwo Podatkowe – Biuletyn Instytutu Studiów Podatkowych” 2021/11
9. **Janicki Tomasz, Kociak-Janicka Natalia**, *Danina solidarnościowa*, „Przegląd Podatkowy” 2020/10
10. **Kanka Kacper**, *Praktyczne współstosowanie dyrektyw interpretacyjnych na przykładzie ustalenia podstawy opodatkowania daniną solidarnościową*, „Przegląd Podatkowy” 2021/12
11. **Kołek Antoni**, *Opodatkowanie i oskładkowanie w prostej spółce akcyjnej*, „Monitor Podatkowy” 2023/3
12. **Kopówka Maria**, *Odliczenie z tytułu ulgi B+R nie wpływa na ustalenie podstawy obliczania daniny solidarnościowej*, „Monitor Podatkowy” 2020/12
13. **Kulicki Jacek**, *Informacja prawna na temat danin publicznych w polskim systemie prawnym*, „Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu” 2024/2
14. **Mączyński Dominik**, *Czy danina solidarnościowa jest podatkiem? (w:) Współczesne wyzwania prawa podatkowego: Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Włodzimierzowi Nykielowi*, red. A. Mariański, D. Strzelec, M. Wilk, Łódź 2024, t. 1
15. **Miernik Anna**, *Problematyka charakteru prawnego opłaty od środków spożywczych*, „Kwartalnik Prawno-Finansowy” 2020
16. **Miernik Anna**, *Wymiar niepodatkowych należności budżetowych w prawie polskim*, Wrocław 2021
17. **Przybysz Piotr**, *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*, Lex/el. 2023, art. 3a
18. **Soja Agnieszka** (w: J. Błachut, G. Keler, A. Soja, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Lex/el. 2024, art. 56
19. **Woltanowski Piotr**, *Finanse publiczne. Komentarz*, red. J. Salachna, M. Tyniewicki, Lex/el. 2024, art. 29

Pojęcia kluczowe: oskarżyciel posiłkowy, małoletni pokrzywdzony, Komisja ds. Pedofilii, Państwowa Komisja do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15

Michał Służalec

Udział Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 w postępowaniu karnym na prawach oskarżyciela posiłkowego

ABSTRAKT

Wprowadzenie do polskiego systemu prawa Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 doprowadziło do możliwości jej współuczestniczenia w postępowaniu karnym zarówno jako organ zewnętrzny, jak i organ działający na prawach oskarżyciela posiłkowego. Udział Komisji w postępowaniu sądowym na prawach oskarżyciela posiłkowego nie jest jednak nieograniczony. Celem pracy było ustalenie znaczenia zgody pokrzywdzonego względem uczestnictwa Komisji w toku postępowania na prawach oskarżyciela posiłkowego. Podstawową metodą badawczą zastosowaną w pracy była metoda dogmatyczno-prawna. W pracy przedstawiono także postulat *de lege ferenda*.

I. WPROWADZENIE

Z chwilą powołania Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 (dalej: Komisja) wdrożono szereg nowych rozwiązań, które oddziałują nie tylko na sam zakres funkcjonowania tej instytucji, ale także wprowadzają nowe standardy postępowania karnego¹. Zmiany te są o tyle istotne, iż poza ogólnymi czynnościami, które może podejmować Komisja w postaci monitorowania postępowania, umożliwiają jej także aktywne uczestnictwo w toku postępowania karnego na prawach strony².

1 Ustawa z 6.06.1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2025 r. poz. 46 ze zm.).

2 K. Eichstaedt, art. 53 (w:) *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, *Komentarz aktualizowany*, red. D. Świecki, LEX/el. 2024.

Jednym z dodatkowych rozwiązań, które zostały wdrożone do sądowego postępowania karnego, jest sposobność uczestniczenia przez Komisję w trakcie tego etapu postępowania na prawach oskarżyciela posiłkowego. Forma takiego uczestnictwa wymaga jednak spełnienia pewnych warunków determinujących jej sytuację procesową przed sądem karnym. Przyjęte rozwiązanie, niewątpliwie korespondujące z ogólnymi założeniami odnośnie do funkcjonowania Komisji oraz jej ustawowymi kompetencjami, nie pozostaje jednak formą nieograniczoną. Oznacza to, iż wprawdzie ustawodawca przewiduje możliwość uczestnictwa Komisji w postępowaniu sądowym na prawach oskarżyciela posiłkowego, jednakże wymagane jest także w tym przypadku posiadanie stosownej zgody pokrzywdzonego. Unormowania wprowadzone w ustawie z dnia 30.08.2019 r. o Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15³ skutkują wdrożeniem pewnych dodatkowych instrumentów, które mogą być wykorzystywane w toku postępowania karnego jako formy reprezentacji praw oraz realizacji zadań procesowych, które przysługują pokrzywdzonemu. Niemniej jednak w polu widzenia należy mieć także główne założenie nakreślone w preambule do ustawy o Komisji, tj. „powinność uczynienia za- dość społecznemu poczuciu sprawiedliwości”, iż stanowi ona nie tylko reprezentanta interesu pokrzywdzonego, ale także społeczeństwa jako ogółu.

W niniejszym artykule zostanie przeprowadzona analiza znaczenia zgody wymaganej dla uczestnictwa Komisji w postępowaniu karnym, doprecyzowanie, kto może jej udzielić oraz jakie skutki występują wobec Komisji w razie wycofania zgody pokrzywdzonego. Nadto zaproponowany zostanie postulat *de lege ferenda* względem uprawnień Komisji w odniesieniu do art. 240 § 1 k.k.

II. ZNACZENIE KOMISJI W KONTEKŚCIE PRAW POKRZYWDZONEGO

Komisja zgodnie z jej ustawowymi kompetencjami jest szczególnym podmiotem, który ma za zadanie podejmowanie działań w szeroko rozumianym celu, a skupionym na wyjaśnianiu przypadków przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności małoletniego poniżej lat 15, jak i zwalczaniu wykorzystania seksualnego małoletnich poniżej lat 15. Komisja jako szczególny podmiot ma uprawnienia zarówno do prowadzenia własnego postępowania wyjaśniającego (*vide* art. 2 ustawy z 2019 r.), jak i m.in. podejmowania czynności w celu zapewnienia niezwłocznej reakcji organów państwa w zakresie zwalczania przestępstw (tj. art. 3 ust. 1 ustawy z 2019 r.). W tej mierze może ona podejmować działania pozostające w obszarze jej uprawnień samodzielnych, tj. np.: występowanie z interwencją do organów państwowych, organizacji i innych podmiotów (art. 3a ustawy z 2019 r.); monitorowanie działań podejmowanych

³ Ustawa z 30.08.2019 r. Państwowa Komisja do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 (Dz.U. z 2024 r. poz. 94), dalej: ustawa z 2019 r.

przez właściwe organy (art. 3 ust. 2 pkt 5 ustawy z 2019 r.), jak i wgląd do akt sądowych oraz uzyskiwanie informacji o prowadzonym postępowaniu (art. 25 ust. 1 pkt 1 ustawy z 2019 r.).

Działania pozaprosesowe Komisji związane są z oddziaływaniem prewencyjnym, społecznym, jak i w pewnej formie represyjnym (np. poprzez wpisy do Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym). Nie oznacza to jednak, iż prawodawca nie umożliwił jej realnego oddziaływania na toczące się postępowanie karne. Poza wybranymi działaniami Komisji, które może realizować samodzielnie, ma ona także szerszy wpływ na tok postępowania przygotowawczego, tj. w szczególności możliwość składania zawiadomienia o możliwości popełnienia przestępstwa (art. 3 ust. 2 pkt 1 ustawy z 2019 r.), jak również może współuczestniczyć w postępowaniu przed sądem rozpoznającym sprawę – jednak uprawnienie to jest obwarowane szczególnie warunkami.

Ustawodawca nie przyznał Komisji możliwości działania na prawach oskarżyciela posiłkowego w każdej sprawie z obszaru jej kompetencji⁴. Nie można zatem przyjąć, iż mimo publicznego charakteru tej instytucji będzie traktowana w procesie jako oskarżyciel publiczny. Nie przewiduje tego także żaden przepis szczególnie (art. 45 § 2 k.p.k.)⁵. W treści art. 25 ust. 1 pkt 2 ustawy z 2019 r. określono, że Komisji przysługuje uprawnienie do uczestnictwa w postępowaniu na prawach oskarżyciela posiłkowego. Sąd Najwyższy, analizując kompetencje Komisji w postępowaniu karnym, wskazał, że przyjęcie przez prawodawcę, iż może ona działać na prawach oskarżyciela posiłkowego, wpływa na określenie pozycji procesowej tej instytucji. Skoro bowiem ma jej prawa, wówczas podejmowane przez nią działania będą utożsamiane z uprawnieniami, jakie przysługują stronie⁶. Jak wynika z Drugiego Raportu Komisji z 2022 r. za okres lipiec 2021 – lipiec 2022, Komisja realizowała swoje uprawnienia w 12 sprawach, w ramach których uczestniczyła w postępowaniach karnych na prawach oskarżyciela posiłkowego⁷. Wobec tego należy przyjąć, iż materia ta, wobec stałego poszerzania postępowań, w których uczestniczy Komisja, stanowi istotne i realizowane w praktyce uprawnienie. Tym bardziej biorąc pod uwagę, iż jest to raport za drugi rok działalności Komisji.

4 M. Klimaszewski, *Pozycja ustrojowa Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15*, „Resocjalizacja Polska” 2020/1, s. 160.

5 Zob. szerzej o możliwości działania innych organów niż prokurator jako oskarżyciel publiczny w postępowaniu karnym: H. Paluszkiwicz, art. 45 (w:) *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2020, s. 147–149.

6 Postanowienie SN z 21.09.2022 r. (I KZP 1/22), OSNK 2022/11–12, poz. 43.

7 Państwowa Komisja do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15, Drugi Raport Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15, Warszawa 2022, <https://pkdp.gov.pl/wp-content/uploads/2022/12/raport-drugi-www-1.pdf> (dostęp: 16.08.2025 r.).

III. ROLA ZGODY POKRZYWDZONEGO WZGLĘDEM KOMISJI

Nie sposób odszukać żadnych unormowań w Kodeksie postępowania karnego, które miałyby przyznawać Komisji uprawnienie do uczestnictwa w postępowaniu karnym, czy to na etapie przygotowawczym, czy też sądowym, na prawach strony. Nie została ona wymieniona zarówno jako podmiot szczególnie uprawniony (tak jak np. Rzecznik Praw Obywatelskich względem uprawnienia do wnoszenia kasacji – art. 521 k.p.k.), jak i nie sposób zakwalifikować jej jako przedstawiciela społecznego (art. 90 k.p.k.). Tym samym jej uprawnienia doprecyzowane są *strice* w dedykowanej ustawie z 2019 r.

Mimo szczególnego statusu Komisji oraz zadań, dla których została powołana, ustawodawca nie zdecydował się na samodzielność w zakresie podejmowania decyzji o działaniu w postępowaniu karnym na prawach oskarżyciela posiłkowego. Formą upoważniającą Komisję do aktywności w postępowaniu sądowym stało się przyjęcie, iż może ona działać na prawach oskarżyciela posiłkowego, a zatem tak jak strona – mimo że stroną nie jest. Decyzja podejmowana przez Komisję, o przystąpieniu do sprawy, nie jest także formą obligującą sąd do przyznania jej tego statusu. Wolą ustawodawcy było, iż dla działania Komisji konieczne pozostaje, by dysponowała zgodą pokrzywdzonego. W razie przedstawienia stosownej zgody sąd jest obowiązany do dopuszczenia Komisji do działania na prawach oskarżyciela posiłkowego. Istotne w tym ujęciu jest także dookreślenie przez prawodawcę w art. 25 ust. 3 ustawy z 2019 r., iż w toku postępowania sądowego zgoda udzielana jest przez podmiot, który w myśl przepisów postępowania karnego nie musi być stroną w sprawie przed sądem rozpoznającym sprawę (albowiem brak oświadczenia o działaniu przez pokrzywdzonego w charakterze oskarżyciela posiłkowego do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej skutkuje brakiem uprawnień, jakie posiada strona na tym etapie postępowania). Tym samym prawodawca przyjął koncepcję, iż status podmiotu udzielającego zgody nie musi być tożsamy z posiadaniem przez niego statusu strony w toku postępowania. Zatem wyłącznym kryterium w tym wymiarze staje się osoba fizyczna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo w myśl art. 49 § 1 k.p.k. Faktem pozostaje, że generalnie pokrzywdzonym w postępowaniu karnym może być także osoba prawna, jak i inny podmiot w myśl art. 49 k.p.k., jednakże z uwagi na charakter przestępstw seksualnych pokrzywdzonym jest wyłącznie osoba fizyczna. Co więcej, nie sposób przyjąć, aby Komisja miała uprawnienie do działania na prawach strony w sprawach z zakresu art. 240 § 1 k.k., albowiem przestępstwo to należy do kategorii przestępstw przeciwko wymiarowi sprawiedliwości, a nie przeciw osobie fizycznej, a co za tym idzie – nie sposób odnaleźć pokrzywdzonego, który udzieliłby przedmiotowej zgody⁸. Biorąc jednak pod uwagę

8 K. Patora, *art. 240 (w:) Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Kulesza, Warszawa 2025, s. 649.

fakt, że jedynym z istotnych aspektów działalności Komisji jest rola wyjaśniająca w zakresie naruszeń z art. 240 § 1 k.k., należałoby postulować możliwość przypisania jej uprawnień do działania na prawach strony. W tym wymiarze, jeśli materia dotyczy obszaru aktywności Komisji, winna ona mieć uprawnienie do przystępowania do takiej sprawy bez względu na art. 25 ust. 3 ustawy z 2019 r.

Sąd Najwyższy przyjął, iż dla statusu pokrzywdzonego konieczne staje się występowanie bezpośredniego związku między czynem a naruszonym/zagrożonym dobrem⁹. Zatem w sprawie o wykorzystanie seksualne małoletniego poniżej lat 15 pokrzywdzonym jest osoba, względem której dopuszczono się czynu zabronionego z obszaru przestępstw tego typu.

Przyjęto, iż samo oświadczenie Komisji o wstąpieniu do postępowania na prawach oskarżyciela posiłkowego musi posiadać potwierdzenie pokrzywdzonego w postaci jego uzewnętrznionej zgody. Zgoda, co do zasady, winna być udzielona pisemnie. Ustawodawca dopuszcza także udzielenie jej ustnie do protokołu rozprawy głównej. W tym przypadku może pojawić się szczególna problematyka odnośnie do sytuacji, gdy pokrzywdzonym jest małoletni (i w dalszym ciągu w toku postępowania przed sądem pozostaje osobą niepełnoletnią) względem ustalenia, kto winien udzielić takiej zgody na rzecz Komisji. Za małoletniego uznaje się osobę, która nie spełnia przesłanek z art. 10 k.c.¹⁰ Należy w tym przypadku odwołać się w pierwszej kolejności do art. 51 § 2 k.p.k., tj. „Jeżeli pokrzywdzonym jest małoletni albo ubezwłasnowolniony całkowicie lub częściowo, prawa jego wykonuje przedstawiciel ustawowy albo osoba, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje”. W doktrynie zwraca się uwagę na sformułowanie „wykonywanie prawa”. Oznacza to, iż przedstawiciel staje się bezpośrednim reprezentantem małoletniego – tj. na zasadzie działania za pokrzywdzonego¹¹. W sytuacji gdy w toku postępowania karnego przed sądem małoletniego pokrzywdzonego może reprezentować przedstawiciel ustawowy, wówczas zgoda może być udzielona właśnie przez niego. Problem pojawia się także w razie występowania tzw. konfliktu interesów, tj. w szczególności w sytuacji, gdy przedstawiciel ustawowy to osoba najbliższa dla oskarżonego w postępowaniu sądowym bądź podejrzanego¹². W tym aspekcie wystarczające dla niemożności reprezentacji małoletniego stają się nawet hipotetyczne sprzeczności między interesami rodziców¹³. Co więcej, rodzic nie może reprezentować małoletniego w postępowaniu karnym, jeśli w sprawie spełnią

9 Postanowienie SN z 2.06.2020 r. (II KK 104/20), LEX nr 3207804.

10 Ustawa z 23.03.1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. z 2025 r. poz. 1071).

11 I. Nowikowski, *Zdolność procesowa a legitymacja do procesu (w:) System Prawa Karnego Procesowego*, t. 6, *Strony i inni uczestnicy postępowania karnego*, red. P. Hofmański, C. Kulesza, Warszawa 2016, s. 853.

12 Postanowienie SN z dnia 30.09.2015 r. (I KZP 8/15), OSNKW 2015/12, poz. 100.

13 M. Kolendowska-Matejczuk, *Kurator procesowy dla małoletniego pokrzywdzonego w procesie karnym na tle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, „Prokuratura i Prawo” 2015/4, s. 64.

się przesłanki z art. 98 § 2 k.r.o.¹⁴ Potwierdzenie można odszukać także w uchwale 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 30.09.2010 r., iż „Rodzic małoletniego nie może, działając w charakterze przedstawiciela ustawowego, wykonywać praw tego małoletniego jako pokrzywdzonego w postępowaniu karnym, w tym także w postępowaniu z oskarżenia prywatnego, jeżeli oskarżonym jest drugi z rodziców”¹⁵. Gdy oskarżonym jest drugi z przedstawicieli ustawowych, wówczas w sprawie winien być ustanowiony właściwy reprezentant małoletniego (tj. art. 99 k.r.o.). Zakres ten był także poddawany pod analizę Trybunału Konstytucyjnego, który potwierdził zgodność przepisów z ustawą zasadniczą¹⁶. Prawidłowo ustanowiony reprezentant małoletniego posiada uprawnienia, jakie ustawa przewiduje dla strony postępowania, za którą działa¹⁷. W takim układzie sytuacyjnym, skoro reprezentantowi przysługują wszelkie prawa procesowe, jakie posiada pokrzywdzony, to właśnie on będzie uprawniony do udzielenia takiej zgody na rzecz Komisji. Jednocześnie należy wskazać, iż małoletni, który w toku postępowania nie uzyskał pełnoletności, nie posiada uprawnienia do udzielenia takiej zgody samodzielnie, co wynika wprost z art. 51 § 2 k.p.k.

Za prawidłowe należy ocenić wymaganie przedłożenia stosownej zgody od pokrzywdzonego, nie zaś od oskarżyciela publicznego. Wynika to z kilku argumentów, w szczególności Komisja posiada kompetencje, które wiążą się z możliwością weryfikacji działalności podejmowanych przez organy ścigania (sama przedstawia w tym zakresie także raport, w którym odwołuje się do czynności organów ścigania). Sama Komisja jest także podmiotem niezależnym, zaś przyjęcie konieczności dysponowania zgodą od oskarżyciela publicznego mogłoby wpłynąć na ten obszar. Kolejno, można odszukać także sytuacje, gdy między Komisją a prokuraturą dochodzi także do występowania odmiennych ocen odnośnie do obowiązujących przepisów prawnych, względem których prokuratura przedstawiała inne stanowisko niżli Komisja (np. wobec art. 240 Kodeksu karnego w odniesieniu do czynów, których znamiona zostały wypełnione przed 13.07.2017 r.)¹⁸.

Znaczenie możliwości występowania przez Komisję na prawach oskarżyciela posiłkowego jest bardzo istotne, albowiem wówczas ma ona możliwość aktywnego uczestnictwa w postępowaniu, w tym przedkładania wniosków dowodowych, zadawania pytań czy też korzystania ze środków odwoławczych. Co więcej, jej działanie

14 Ustawa z 25.02.1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2023 r. poz. 2809 ze zm.), dalej: k.r.o.

15 Uchwała SN(7) z 30.09.2010 r. (I KZP 10/10), OSNKW 2010/10, poz. 84.

16 Wyrok TK z 21.01.2014 r. (SK 5/12), OTK-A 2014/1, poz. 2.

17 I. Urbaniak-Mastalerz, *Rola kuratora dla pokrzywdzonego małoletniego w postępowaniu karnym*, „Probacja” 2020/4, s. 16, DOI: 10.5604/01.3001.0014.7901 (dostęp: 16.08.2025 r.); M. Tyska, *Uprawnienie adwokata do działania w charakterze kuratora procesowego małoletniego w procesie karnym*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2022/1, s. 52, DOI: 10.31648/kpp.7768 (dostęp: 16.08.2025 r.).

18 Ustawa z dnia 6.06.1997 r. Kodeks karny (Dz.U. z 2025 r. poz. 383); Państwowa Komisja do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15, Drugi Raport Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15, Warszawa 2022, s. 22–28, <https://pkdp.gov.pl/wp-content/uploads/2022/12/raport-drugi-www-1.pdf> (dostęp: 16.08.2025 r.).

w toku postępowania z pewnością pozwoli pozyskać dodatkowe zabezpieczenie reprezentacji interesów pokrzywdzonego, albowiem poza samym pokrzywdzonym, działającym jako oskarżyciel posiłkowy, jego pełnomocnikiem bądź reprezentantem małoletniego, Komisja ma dodatkowe instrumenty, które mogą być wykorzystane także w sprawie. Do takich form można zaliczyć np. określony w art. 3c ustawy z 2019 r. dostęp do informacji stanowiących tajemnicę zawodową¹⁹. Co więcej, dzięki takiemu instrumentowi Komisja posiada realną możliwość do realizacji ustawowych zadań.

IV. DODATKOWY TERMIN NA UZYSKANIE STATUSU OSKARŻYCIELA POSIŁKOWEGO

W Kodeksie postępowania karnego przyjęto, że pokrzywdzony ma prawo do złożenia oświadczenia, iż będzie on działać w charakterze oskarżyciela posiłkowego jako strona obok oskarżyciela publicznego lub zamiast niego aż do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej (tj. art. 53 k.p.k. w zw. z art. 54 § 1 k.p.k.). Termin ten dookreślony jest jednak bezpośrednio względem pokrzywdzonego. W treści Kodeksu postępowania karnego nie sposób odnaleźć jakichkolwiek odwołań odnośnie do działalności Komisji w toku prowadzonej sprawy. W tym ujęciu pojawiały się pewnego rodzaju wątpliwości względem tego, czy termin ten winien być także stosowany wobec Komisji. W Pierwszym Raporcie Komisji zwrócono uwagę na tę problematykę:

„W jednej ze spraw Państwowa Komisja nie została dopuszczona do postępowania na prawach oskarżyciela posiłkowego, gdyż sąd orzekł, że oświadczenie o jej wstąpieniu do postępowania zostało złożone po terminie wynikającym z art. 54 § 1 k.p.k. (postępowanie w sprawie już się toczyło). Wprawdzie Komisja złożyła zażalenie na to postanowienie, jednak nie zostało ono uwzględnione. Komisja monitoruje toczący się proces karny, jednak nie może aktywnie w nim uczestniczyć. W innej sprawie, po złożeniu przez Państwową Komisję oświadczenia o wstąpieniu do postępowania na prawach oskarżyciela posiłkowego, sąd na rozprawie dopuścił członka Komisji do zadawania pytań, czyli do wykonywania praw zarezerwowanych dla strony, po czym prezes sądu poinformował pisemnie Komisję, że występuje ona w tej sprawie na prawach przedstawiciela społecznego zgodnie z regulacją zawartą w art. 90 § 1 k.p.k., a więc jako przedstawiciel organizacji społecznej. W sprawie nie zostało dotychczas wydane żadne formalne postanowienie, co uniemożliwia Państwowej Komisji złożenie formalnego odwołania. Komisja wystąpiła do prezesa sądu, wskazując na nieprawidłowości związane z dopuszczeniem jej do udziału w postępowaniu w charakterze przedstawiciela społecznego. Ostatecznie Komisja działa w postępowaniu na prawach oskarżyciela posiłkowego. W kolejnych dwóch sprawach, Państwowa Komisja, pomimo

¹⁹ W tym wypadku mogą pojawić się wątpliwości odnośnie do możliwości ich wykorzystania w toku postępowania karnego jako do wodu w sprawie, w szczególności w myśl art. 180 § 2 k.p.k. Jednakże obszar tej analizy wykracza poza materię przedmiotowego artykułu.

niedotrzymania terminu wynikającego z Kodeksu postępowania karnego, działa na prawach oskarżyciela posiłkowego w postępowaniach i nie spotyka się to ze sprzeciwem sądu²⁰. Z powyższego można zatem zaobserwować pewne niekonsekwencje, jakie występowały w okresie od daty powstania Komisji do końca czerwca 2021 r. W rzeczywistości brak odpowiedniego doprecyzowania ustawowego powodował niestabilność odnośnie do stosowanych przepisów względem Komisji. Problematyka ta została dostrzeżona przez ustawodawcę, albowiem od 26.02.2023 r. przyjęto osobny termin, który to przysługuje Komisji poprzez przyjęcie, iż „Komisja może złożyć oświadczenie o wstąpieniu do postępowania na prawach oskarżyciela posiłkowego na każdym jego etapie, aż do zakończenia przewodu sądowego w drugiej instancji” (art. 25 ust. 2 ustawy z 2019 r.). Dzięki takiemu rozwiązaniu nie zachodzi konieczność dokonywania weryfikacji przez właściwy sąd, czy względem Komisji należy stosować przepisy dotyczące pokrzywdzonego. Sam termin też w żadnej mierze nie jest tożsamy z tym przysługującym Komisji. W tym kontekście działa ona na zasadach dookreślonych w ustawie z 2019 r. w odniesieniu do przystąpienia do działania na prawach oskarżyciela posiłkowego. Rozwiązanie to należy ocenić jako zasadne, albowiem Komisja ma realizować nie tylko działania na rzecz pokrzywdzonego, ale także w celu reprezentacji jej ustawowych kompetencji dla realizacji poczucia społecznej sprawiedliwości. Dzięki posiadaniu tego statusu w postępowaniu karnym może ona aktywnie uczestniczyć w postępowaniu. Zawsze jednak, nawet w razie braku działania na prawach oskarżyciela posiłkowego, Komisja może dokonywać wglądu do akt postępowania oraz przeprowadzania interwencji. Jednakże jej wpływ poza działalnością na prawach strony nie mógłby być formą bezpośredniego oddziaływania na tok postępowania. W tej mierze należy dodatkowo przychylić się do szeroko zakreślonego terminu do zgłoszenia się przez Komisję względem działania na prawach oskarżyciela posiłkowego nie tylko z uwagi na jej ustawowe kompetencje, ale także z uwagi na fakt, iż nie zawsze Komisja może uczestniczyć w toczącym się postępowaniu od momentu jego zainicjonowania (tym bardziej biorąc pod uwagę datę, od kiedy została ona powołana do życia).

Względem terminu do przystąpienia przez Komisję do postępowania karnego przed właściwym sądem rozpoznającym sprawę pojawia się szczególny, niejako dodatkowy termin, dla reprezentacji praw pokrzywdzonego, który uprzednio nie złożył stosownego oświadczenia o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego w ustawowym terminie, a wynikającym z art. 54 § 1 k.p.k. W sytuacji, gdy Komisja chciałaby przystąpić do postępowania po tym terminie, będzie ona mogła reprezentować także interesy tego pokrzywdzonego, który nie złożył stosownego oświadczenia. Dzięki

20 Państwowa Komisja do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15, Pierwszy Raport Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15, Warszawa 2021, s. 159, https://pkdp.gov.pl/wp-content/uploads/2021/08/Raport_PKDP.pdf (dostęp: 16.08.2025 r.).

temu możliwe jest podejmowanie wszelkich działań, jakie przysługują stronie w toku postępowania sądowego – jednak tylko przez Komisję. Co więcej, zaznaczenia wymaga, iż mimo niezłożenia oświadczenia o wstąpieniu do postępowania pokrzywdzonego jako oskarżyciel posiłkowy, to nie wyłącza to konieczności uzyskania przez Komisję właściwej zgody do występowania przez nią na prawach oskarżyciela posiłkowego (tj. art. 25 ust. 3 ustawy z 2019 r.), albowiem to pokrzywdzony, a nie oskarżyciel posiłkowy, udziela takiej zgody. Ponadto wykładnia literalna treści art. 25 ust. 2 ustawy z 2019 r. nie prowadzi do rozpostarcia skutków na rzecz pokrzywdzonego, który nie złożył oświadczenia do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej, do działania na prawach oskarżyciela posiłkowego w razie przedstawienia zgody na rzecz Komisji. Na marginesie należy postulować zmianę art. 54 § 1 k.p.k. w odniesieniu do konieczności składania takiego oświadczenia. Wydaje się, iż uprawnienie oskarżyciela posiłkowego powinno być zasadą, bez konieczności podejmowania przez pokrzywdzonego dodatkowych działań procesowych. Szczególną uwagę na zakres ograniczenia aktywności pokrzywdzonego, który nie złożył/nie miał sposobności do złożenia oświadczenia o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego, zwraca Paweł Wiliński. W tym wymiarze należy zgodzić się z twierdzeniem, iż aktualnie proces karny stanowi bardziej wymiar realizacji interesu społecznego i w pewnym stopniu marginalizuje działania pokrzywdzonego²¹. Taki układ wpływu na proces nie powinien mieć miejsca, biorąc pod uwagę fakt, że jednym z celów postępowania karnego jest uwzględnienie prawnie chronionych interesów „pokrzywdzonego przy jednoczesnym poszanowaniu jego godności” (art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k.). Mimo gwarancji ze strony oskarżyciela publicznego osoba, której dobro zostało naruszone, powinna mieć automatycznie przysługujące uprawnienia do aktywnego uczestnictwa w postępowaniu sądowym. Wprowadzenie możliwości występowania na prawach oskarżyciela posiłkowego przez Komisję aż do zakończenia przewodu przed sądem II instancji tworzy dodatkową gwarancję dla pokrzywdzonego, aby kolejny podmiot miał możliwość reprezentacji jego interesu (choć i w tym przypadku należy przyjąć, iż Komisja realizuje przede wszystkim interes społeczny).

V. UTRATA UPRAWNIEŃ KOMISJI

Komisja mimo przyznania na jej rzecz uprawnienia do działania na prawach oskarżyciela posiłkowego musi dysponować stosowną zgodą pokrzywdzonego przez cały okres trwania postępowania. Oznacza to, iż w razie wycofania zgody przez uprawiony podmiot Komisja traci swe uprawnienia (*vide* art. 25 ust. 4 ustawy z 2019 r.). Wówczas nie ma ona możliwości dalszego działania w sprawie na prawach oskarżyciela posiłkowego. Skutki, jakie wystąpią, gdy zgoda zostanie wycofana,

21 Zob. P. Wiliński, *Zarys teorii konfliktu w prawie karnym*, Warszawa 2020, s. 184.

aktywizują się z chwilą zawiadomienia o tym fakcie sądu oraz wobec pozostałych uczestników postępowania z chwilą, gdy sąd doręczy im zawiadomienie o tym fakcie (art. 25 ust. 5 ustawy z 2019 r.).

W tym układzie normatywnym zarysowują się także następujące wnioski:

- jeśli pokrzywdzony wycofał zgodę względem Komisji do działania na prawach oskarżyciela posiłkowego, to sam pokrzywdzony nie traci posiadane go przez siebie statusu oskarżyciela posiłkowego, jeżeli samodzielnie złożył odpowiednie oświadczenie w ustawowym terminie;
- pokrzywdzony po uzyskaniu pełnoletności może podjąć decyzję o wyrażeniu zgody do działania Komisji na prawach oskarżyciela posiłkowego, jak również wycofania takiej zgody;
- pełnoletni pokrzywdzony nie musi potwierdzać udzielonej przez reprezentujący go podmiot zgody z chwilą osiągnięcia pełnoletności;
- pełnoletni pokrzywdzony jest jedynym podmiotem, który może wyrazić zgodę na działania Komisji na prawach oskarżyciela posiłkowego bądź ją wycofać, nawet jeśli uprzednią zgodę wyraził reprezentant małoletniego ustanowiony w sprawie bądź przedstawiciel ustawowy;
- dotychczasowe działania podejmowane przez Komisję do czasu wycofania zgody pozostają w mocy.

VI. PODSUMOWANIE

Przyznanie Komisji realnych uprawnień względem działania w toku postępowania sądowego karnego na prawach oskarżyciela posiłkowego stanowi niewątpliwie o istotności tego podmiotu względem wyjaśniania i zwalczania przestępstw popełnionych na szkodę małoletniego, który nie ukończył 15. roku życia. Dzięki takiemu uprawnieniu Komisja ma możliwość podejmowania znacznej ilości czynności w toku przeprowadzonego postępowania nie tylko jako instytucja monitorująca i weryfikująca prowadzone postępowanie, ale także w taki sposób, aby mieć aktywny wpływ na jego przebieg.

Przyjęcie przez ustawodawcę konieczności dysponowania przez Komisję stosowną zgodą pokrzywdzonego należy ocenić pozytywnie. Wynika to z faktu, iż podmiotem pokrzywdzonym przestępstwem jest konkretna osoba fizyczna, która bardzo często może pozostawać w emocjonalnej relacji ze sprawcą czynu zabronionego. Przez różne uwarunkowania sytuacji życiowej pokrzywdzonego może on nie chcieć, aby sprawca poniósł daleko idące konsekwencje swojego zachowania. Aspekt ten jest bardzo indywidualny. Należy jednak pamiętać, iż to właśnie pokrzywdzony jest osobą, która bezpośrednio doznała naruszenia dobra chronionego prawem. Tym samym powinien mieć wpływ na formę działania instytucji, która ma działać na

jego prawach w ramach postępowania karnego. Nie oznacza to jednak, iż brak uczestnictwa przez Komisję w postępowaniu wpłynie na brak zabezpieczenia potrzeb postępowania. Należy pamiętać, iż przestępstwa, które pozostają w kompetencjach Komisji, należą do ściganych z oskarżenia publicznego, a co za tym idzie – interes społeczny jest reprezentowany już przez oskarżyciela publicznego. Nie sposób jednak wykluczyć istotnego znaczenia Komisji dla oddziaływania na postępowanie karne, w szczególności dzięki przysługującym jej dodatkowym uprawnieniom. Sama zaś konstrukcja w zakresie uprawnienia do działania na prawach oskarżyciela posiłkowego prowadzi do wykluczenia opcji zakwalifikowania Komisji jako oskarżyciela publicznego czy też *quazioskarżyciela* publicznego.

Brak działania Komisji na prawach oskarżyciela posiłkowego nie wyłącza faktu, iż Komisja może monitorować sprawę, jak i podejmować wewnętrzne czynności w obszarze własnych postępowań, w szczególności w ramach postępowania wyjaśniającego.

Dr Michał Służalec

*Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie. Adwokat, członek Częstochowsko-Piotrkowskiej Izby Adwokackiej.
Jan Długosz University in Częstochowa. Advoate, member of the Częstochowa-Piotrków Bar Association.
ORCID: 0000-0002-2468-2734*

ABSTRACT

Keywords: *auxiliary prosecutor, underage victim, Pedophilia Commission, State Commission for Combating Sexual Exploitation of Minors Under 15*

The State Commission for Combating Sexual Exploitation of Minors Under 15 participation in criminal proceedings as an auxiliary prosecutor

The introduction of State Commission for the Prevention of Sexual Abuse of Children Under 15 into the Polish legal system has made it possible for the Commission to participate in criminal proceedings both as an external entity and as an auxiliary prosecutor. However, the Commission's participation in the judicial process as an auxiliary prosecutor is not unrestricted. The aim of this study is to present the significance of the victim's consent for the Commission's involvement in the proceedings as an auxiliary prosecutor. The main research method employed in this study was the legal-dogmatic method. The article also presents the *lex ferenda* postulates.

Bibliografia

1. **Eichstaedt Krzysztof**, *art. 53 (w:) Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, red. D. Świecki, LEX/el. 2024
2. **Klimaszewski Michał**, *Pozycja ustrojowa Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15*. „Resocjalizacja Polska” 2020/1
3. **Kolendowska-Matejczuk Marta**, *Kurator procesowy dla małoletniego pokrzywdzonego w procesie karnym na tle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, „Prokuratura i Prawo” 2015/4
4. **Nowikowski Ireneusz**, *Zdolność procesowa a legitymacja do procesu (w:) System Prawa Karnego Procesowego*, t. 6, *Strony i inni uczestnicy postępowania karnego*, red. P. Hofmański, C. Kulesza, Warszawa 2016
5. **Paluszkiewicz Hanna**, *art. 45 (w:) Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2020
6. Państwowa Komisja do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15, *Drugi*

Raport Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15, Warszawa 2022, <https://pkdp.gov.pl/wp-content/uploads/2022/12/raport-drugi-www-1.pdf> (dostęp: 16.08.2025 r.)

7. **Patora Katarzyna**, *art. 240 (w:) Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Kulesza, Warszawa 2025
8. **Tyska Magdalena**, *Uprawnienie adwokata do działania w charakterze kuratora procesowego małoletniego w procesie karnym*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2022/1, DOI: 10.31648/kpp.7768 [dostęp: 16.08.2025 r.]
9. **Urbaniak-Mastalerz Izabela**, *Rola kuratora dla pokrzywdzonego małoletniego w postępowaniu karnym*, „Probacja” 2020/4, DOI: 10.5604/01.3001.0014.7901 (dostęp: 16.08.2025 r.)
10. **Wiliński Paweł**, *Zarys teorii konfliktu w prawie karnym*, Warszawa 2020

Pojęcia kluczowe: *pedofilia, przestępstwo seksualne, prawo karne, geneza przepisów*

Martyna Grzegorzak

Geneza kryminalizacji pedofilii w polskim prawie karnym

ABSTRAKT

Artykuł dotyczy genezy kryminalizacji pedofilii w polskim prawie karnym. W pracy zwrócono uwagę na historyczne uregulowania polskie oraz te, które obowiązywały na terytorium Polski i zabraniały stosunków seksualnych dorosłych z dziećmi. Odniesiono się do Summy Rajmunda Partenopejczyka, Kodeksu karzącego Królestwa Polskiego i do prawa państw zaborczych, a więc do Kodeksu karnego rosyjskiego z 22.03.1903 r., do Kodeksu karnego Rzeszy Niemieckiej z 15.05.1871 r., do ustawy karnej austriackiej z 27.05.1852 r., jak również do prawa karnego węgierskiego – Ustawy karnej o zbrodniach i występkach z 28.05.1878 r. Następnie skupiono się na analizie przestępstwa pedofilii w Kodeksie karnym z dnia 11.07.1932 r. Poddano pod rozagę kształt przepisów regulujących przestępstwo pedofilii w projektach kodeksu karnego powstających w latach 50. i 60. XX wieku, po czym skoncentrowano się na ujęciu tego czynu zabronionego w Kodeksie karnym z 1969 r. Ukazano też przepisy normujące przestępstwo pedofilii w projektach kodeksu karnego z lat 90. XX wieku, aby przejść do przedstawienia genezy przepisu dotyczącego przestępstwa pedofilii w aktualnym Kodeksie karnym z 1997 r. Pochylnono się nad jego treścią, poczynszy od wersji pierwotnej, poprzez nowelizacje, aż do regulacji obowiązującej w chwili obecnej.

I. WSTĘP

Niewiele jest czynów bardziej odrażających niż podejmowanie kontaktu seksualnego z najmłodszymi i kalanie przez to dziecięcej niewinności¹. Bardzo niebezpieczne i wysoce szkodliwe zjawisko seksualnej fascynacji dorosłych ludzi dziećmi jest znane od najdawniejszych czasów². Aktualnie jednak problem ten jest przez wielu autorów

---

1 K. Pospiszyl, *Przestępstwa seksualne*, Warszawa 2014, s. 9.

2 K. Pospiszyl, *Przestępstwa seksualne...*, s. 51.

określany pewnego rodzaju epidemią³. W literaturze podkreśla się, że na przestrzeni ostatnich lat nastąpił wzrost zainteresowania problematyką wykorzystywania seksualnego małoletnich, jak też wzrost społecznej świadomości na tej płaszczyźnie. Stało się tak z uwagi na kilka powodów. Działalność środków masowego przekazu, ujawnianie swoich doświadczeń przez ofiary seksualnego wykorzystywania, rozwój nauki i udoskonalanie praktyki przez specjalistów zajmujących się udzielaniem pomocy wykorzystanym seksualnie dzieciom oraz w konsekwencji aktywność ustawodawcza w tej sferze zasadniczo przyczyniły się do wspomnianych zmian. Z drugiej strony natomiast może się wydawać, że w piśmiennictwie karnistycznym niewiele jest opracowań poświęconych tej tematyce.

Polskie prawo karne jako dziedzina, której fundamentalnym zadaniem jest ochrona praw jednostki, oddaje szczególną uwagę ochronie dziecka przed zaangażowaniem go w udział w czynnościach seksualnych⁴. W aktualnie obowiązującym Kodeksie karnym z dnia 6.06.1997 r. zostały przewidziane regulacje będące podstawą odpowiedzialności karnej za przestępstwa związane z seksualnym wykorzystywaniem małoletniego poniżej lat 15. Trzon unormowań prawno-karnych w tym zakresie stanowi art. 200 § 1, kryminalizujący pedofilię. Ponadto unormowania odnoszące się do penalizacji tego zjawiska znajdują się również w innych przepisach rozdziału XXV Kodeksu karnego.

Polski ustawodawca dokonuje stosunkowo częstych nowelizacji uregulowań typizujących przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności. Wynika to w dużej mierze z faktu, zgodnie z którym życie seksualne człowieka jest niezwykle wrażliwą sferą. Przystępczość seksualna godzi zarówno w cielesność, jak też w psychikę jednostki, siejąc w niej olbrzymie spustoszenie. Nie sposób wyobrazić sobie rozmiarów tego spustoszenia tym bardziej w sytuacji, kiedy ofiarą czynu zabronionego popełnionego na tle seksualnym jest dziecko, zatem istota niedojrzała, nieprzygotowana w najmniejszym stopniu nawet do dobrowolnego i świadomego prowadzenia życia seksualnego.

Celem artykułu jest ukazanie genezy kryminalizacji pedofilii w polskim prawie karnym. Na początku pracy zwrócono uwagę na historyczne uregulowania polskie oraz te, które obowiązywały na terytorium Polski i zabraniały stosunków seksualnych dorosłych z dziećmi. Odniesiono się do Summy Rajmunda Partenopejczyka, Kodeksu karzącego Królestwa Polskiego i do prawa państw zaborczych, a więc do Kodeksu karnego rosyjskiego z 22.03.1903 r., nazywanego Kodeksem Tagancewa, do Reichsstrafgesetzbuch z 15.05.1871 r., będącego Kodeksem karnym Rzeszy Niemieckiej, do Ustawy karnej austriackiej z 27.05.1852 r., jak również do prawa karnego węgierskiego – Ustawy karnej o zbrodniach i występkach z 28.05.1878 r. Następnie skupiono

3 Cyt. za: K. Pospiszyl, *Przestępstwa seksualne...*, s. 51.

4 M. Skórzewska-Amberg, *Prawnokarna ochrona dziecka przed seksualnym wykorzystaniem w cyberprzestrzeni*, Warszawa 2019, s. 234.

się na analizie przestępstwa pedofilii we wprowadzonym w formie Rozporządzenia Prezydenta RP – I. Mościckiego, na obszarze całego Państwa Polskiego, Kodeksie karnym z dnia 11.07.1932 r. – Kodeksie karnym Makarewicza. Poddano pod rozważenie kształt przepisów regulujących przestępstwo pedofilii w projektach kodeksu karnego powstających w latach 50. i 60. XX wieku, po czym skoncentrowano się na ujęciu tego czynu zabronionego w Kodeksie karnym z 1969 r. Ukazano też przepisy normujące przestępstwo pedofilii w projektach kodeksu karnego z lat 90. XX wieku, aby przejść do przedstawienia genezy przepisu dotyczącego przestępstwa pedofilii w aktualnym Kodeksie karnym z 1997 r. Pochylnono się nad jego treścią, począwszy od wersji pierwotnej, poprzez nowelizacje, aż do regulacji obowiązującej w chwili obecnej.

II. § 1. HISTORYCZNE REGULACJE PRAWNE DOTYCZĄCE PRZESTĘPSTWA PEDOFILII NA ZIEMIACH POLSKICH

Z uwagi na fakt, że zarówno zachowania jednostek w dziedzinie seksualnej, jak i ocena tych zachowań ulegają nieustannym zmianom, także przestępstwa seksualne nie stanowią jednorodnego zbioru czynów i mogą godzić w rozmaite dobra prawne⁵. W konsekwencji przepisy kryminalizujące działania skierowane przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności zawsze wykazywały różnice w zależności od takich czynników jak czas, zakres terytorialny, kultura czy religia panująca w danym społeczeństwie⁶. Szczególną rolę w kształtowaniu penalizacji stosunków seksualnych odegrały również stosunki władcze⁷. M. Filar uważał, że zarówno obyczajowa, jak i prawna reglamentacja przejawów seksualności oraz życia seksualnego musi być elementem i pochodną ogólnej reglamentacji uzewnętrznionej aktywności ludzkiej, zbudowaną na wspólnych podstawach, jak również podlegającą wspólnym prawom o pozaseksualnym charakterze⁸. Podejmując próbę przeprowadzenia refleksji prawnokarnej nad sferą przestępstwa pedofilii, warto więc sięgnąć do historycznych uregulowań polskich oraz tych obowiązujących na terytorium Polski, dotyczących stosunków seksualnych dorosłych z dziećmi. Pozwoli to lepiej zrozumieć i przeanalizować treść obecnych rozwiązań prawnych, odnoszących się do stanowiącego temat niniejszej pracy przestępstwa.

Jak wskazał J. Warylewski, stosowana w wielu polskich miastach na przestrzeni XV i XVI wieku *Summa Rajmunda Partenopejczyka* – będąca w istocie traktatem pochodzącym z XIV wieku, stanowiącym podręcznik prawa rzymskiego – za stosunki

5 I. Jankowska-Prochot, *Prawnoporównawcza analiza przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na podstawie rozwiązań normatywnych przyjętych w Polsce i Irlandii*, Warszawa 2020, s. 9.

6 I. Jankowska-Prochot, *Prawnoporównawcza analiza przestępstw...*, s. 9.

7 M. Filar, *Przestępstwa seksualne w polskim prawie karnym*, Toruń 1985, s. 20.

8 M. Filar, *Przestępstwa seksualne...*, s. 12, 13.

seksualne dorosłych z małoletnimi przewidywała karę ścięcia⁹. Do końca istnienia pierwszej Rzeczypospolitej Polskiej, a zatem do momentu ostatniego rozbioru w 1795 r., mimo kilku podjętych prób nie doszło jednak w Polsce do kodyfikacji prawa karnego¹⁰. Do tego czasu stosunki seksualne dorosłych z dziećmi były w niewielkim zakresie przedmiotem dawnego polskiego prawa karnego zwyczajowego, a także częściowo prawa kościelnego. Po rozbiorach Polski na terenie ziem polskich zaczęło obowiązywać prawo państw zaborczych – Rosji, Prus oraz Austrii.

Warto nadmienić, że na części ziem polskich, stanowiących z mocy Kongresu Wiedeńskiego Królestwo Polskie, w 1818 r. został przyjęty Kodeks karzący Królestwa Polskiego¹¹. W doktrynie jednak nie uznaje się, aby Królestwo Polskie stanowiło polskie państwo, a w konsekwencji nie uważa się tego kodeksu za pierwszy polski kodeks karny¹². W przepisach art. 451 i 452 Kodeksu karzącego Królestwa Polskiego występki zhańbienia przez uwiedzenie – przez domownika lub służbę – małoletnich do lubieżności, którzy ukończyli 14 lat, a nie ukończyli 21 lat, był zagrożony karą publicznego aresztu od 3 miesięcy do roku¹³. Zgodnie z art. 453 występki te mogły być ścigane i karane jedynie wtedy, kiedy rodzice, krewni lub opiekunowie się tego domagali¹⁴. Przepis art. 111 natomiast za „połączone z użyciem cielesnym” uwiedzenie osoby, która nie ukończyła 14 lat, przewidywał karę ciężkiego więzienia od 3 do 10 lat, a w wypadkach kwalifikowanych – więzienia warownego od 10 do 20 lat¹⁵.

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. w II Rzeczypospolitej obowiązywały cztery różne kodeksy karne państw zaborczych. Na byłym terytorium Cesarstwa Rosyjskiego obowiązywał Kodeks karny rosyjski z 22.03.1903 r., nazywany Kodeksem Tagancewa, na byłych ziemiach Cesarstwa Niemieckiego – Reichsstrafgesetzbuch z 15.05.1871 r., będący Kodeksem karnym Rzeszy Niemieckiej, na terenie byłych Austro-Węgier – Ustawa karna austriacka z 27.05.1852 r., stworzona na podstawie zmodyfikowanego Kodeksu Franciszkańskiego, a na pozostałych obszarach Spiszu, Orawy i Okręgu Czadeckiego – prawo karne węgierskie – Ustawa karna o zbrodniach i występkach z 28.05.1878 r., a także Ustawa o wykroczeniach z 14.06.1879 r. Pomimo różnic w kształtowaniu granicy wieku osoby małoletniej, po przekroczeniu której

9 J. Warylewski, *Przestępstwa seksualne*, Gdańsk 2001, s. 191; J. Sondel, *Prawo rzymskie jako podstawa projektów kodyfikacyjnych w dawnej Polsce*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2001/1, s. 49. J. Sondel w swojej publikacji wspominał, że Summa Rajmunda Partenopejczyka był to popularny w Polsce, Czechach, Austrii, a także na Węgrzech podręcznik prawa rzymskiego, który zawierał też elementy prawa kanonicznego, niemieckiego oraz polskiego. Autor podkreślił również, że zarówno miejsce powstania Summy, jak i osoba jej autora stanowiły przedmiot sporów między historykami prawa.

10 T. Bojarski, *Tradycja i postęp w nowelizacji prawa karnego – od Makarewicza do stanu obecnego*, Teka Komisji Prawniczej, Polska Akademia Nauk, Oddział w Lublinie, 2008, s. 7; por. S. Glaser, *Polskie prawo karne w zarysie*, Kraków 1933, s. 84, 85.

11 T. Bojarski, *Tradycja i postęp w nowelizacji prawa karnego...*, s. 7.

12 T. Bojarski, *Tradycja i postęp w nowelizacji prawa karnego...*, s. 7.

13 J. Warylewski, *Przestępstwa seksualne...*, s. 191.

14 J. Warylewski, *Przestępstwa seksualne...*, s. 191.

15 J. Warylewski, *Przestępstwa seksualne...*, s. 191.

sprawca czynu zabronionego ponosił odpowiedzialność karną, wszystkie ustawy karne państw zaborczych kryminalizowały kontakty seksualne z udziałem małoletniego¹⁶. Wskazane jest w tym miejscu odniesienie się do każdej z tych ustaw i ukazanie sposobu, w jaki penalizowane były zachowania natury seksualnej, dokonywane przez dorosłych względem dzieci na gruncie tych aktów prawnych.

Rosyjski Kodeks Tagancewa odegrał najważniejszą rolę ze wszystkich kodeksów zaborczych¹⁷. Był najmłodszym oraz najnowocześniejszym spośród kodeksów dzielnicowych¹⁸. Stosowany na największym obszarze Polski, w części XXVII zawierał przepisy dotyczące nierządu, które ujmowały stosunki o charakterze seksualnym bardzo kazuistycznie¹⁹. Kategorią nierządu objęte zostały w tym kodeksie dwa rodzaje czynów – obcowanie płciowe, czyli karalny akt spółkowania naturalnego, oraz lubieżność, rozumiana jako inne przypadki przestępnego zaspokojenia żądzy płciowej²⁰. Zgodnie z art. 513 tego aktu normatywnego – winnemu czynu lubieżnego z dzieckiem niemającym lat 14 lub z nieletnim od lat 14 do 16 bez jego zgody, albo wprowadzie za jego zgodą, ale przez nadużycie jego nieświadomości, groziła kara zamknięcia w więzieniu na czas od roku do 3 lat lub zamknięcia w więzieniu do jednego roku²¹. Przepis art. 514 z kolei mówił o tym, że winny czynu lubieżnego z osobą płci żeńskiej, która ukończyła 16 lat, bez jej zgody, poniesie karę zamknięcia w więzieniu do roku²². W art. 515 natomiast zostały podane wypadki kwalifikacji oparte na szczególnym stosunku do osoby, nad którą dopuszczono się czynu lubieżnego, na szczególnym środku działania poprzez zmuszenie oraz na rodzaju czynu lubieżnego²³. Na podstawie tego przepisu, winny przestępstw określonych w art. 513 i 514, popełnionych: 1) z osobą znajdującą się pod jego władzą lub opieką, 2) z osobą zmuszoną do tego przy pomocy gwałtu

16 J. Dworas-Kulik, *Rys historyczny przestępstwa o charakterze pedofilskim*, „Kwartalnik Prawo-Społeczeństwo-Ekonomia” 2016/1, s. 39.

17 J. Koredczuk, *Zaborcze kodyfikacje prawa karnego materialnego w Polsce w okresie przejściowym w latach 1918–1932*, „Okresy przejściowe – ustrój i prawo” 2019, s. 151.

18 J. Koredczuk, *Zaborcze kodyfikacje...*, s. 152; K. Buchała, *Prawo karne materialne. Wydanie drugie zmienione i uzupełnione według stanu ustawodawstwa na dzień 1 września 1988 r.*, Warszawa 1989, s. 108.

19 N. Tagancew, *Kodeks karny (22 marca 1903 r.)*, tłum. I. Dąbrowo, R. Lobman, L. Konic, Warszawa 1923, s. 654; J. Warylewski, *Przestępstwa seksualne...*, s. 191, 192.

20 N. Tagancew, *Kodeks karny...*, s. 654.

21 W. Makowski, *Kodeks karny obowiązujący tymczasowo w Rzeczypospolitej Polskiej na ziemiach b. zaboru rosyjskiego z dodaniem: przepisów przechodnich i ustaw, zmieniających i uzupełniających postanowienia karne kodeksu; odpowiednich przepisów Kodeksu Karnego Niemieckiego i Ustawy Karnej Austriackiej, obowiązujących w pozostałych dzielnicach Rzeczypospolitej oraz Komentarza i orzeczeń Sądu Najwyższego*, Warszawa 1922, t. 3, s. 182; N. Tagancew, *Kodeks karny...*, s. 654; Wyd. Ministerstwa Sprawiedliwości, *Kodeks karny z r. 1903 (przekład z rosyjskiego) z uwzględnieniem zmian i uzupełnień obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 1 maja 1921 roku*, Warszawa 1922, s. 173 – w tej publikacji w opisie kar przewidzianych za niektóre przestępstwa wspomina się łamanym drukiem m.in. o tzw. domu poprawy czy ciężkich robotach. Jak wyjaśniono jednak w przedmowie opracowania z 1922 r., słowa podane takim drukiem nastrożają zastrzeżenia oraz wątpliwości co do zasadności tłumaczenia. Wobec tego w niniejszej pracy tłumaczenie to zostało pominięte na rzecz innych, przeważających w doktrynie wersji przekładu rosyjskiego Kodeksu karnego.

22 W. Makowski, *Kodeks karny obowiązujący tymczasowo w Rzeczypospolitej Polskiej...*, s. 182; N. Tagancew, *Kodeks karny...*, s. 654; Wyd. Ministerstwa Sprawiedliwości, *Kodeks karny z r. 1903...*, s. 173.

23 W. Makowski, *Kodeks karny obowiązujący tymczasowo w Rzeczypospolitej Polskiej...*, s. 186.

na osobie albo groźby zabójstwa, bardzo ciężkiego lub ciężkiego uszkodzenia ciała osobie, której grożono, lub członkowi jej rodziny, jeśli taka groźba mogła wywołać w osobie, której grożono, obawę jej urzeczywistnienia, 3) z osobą płci żeńskiej, jeżeli czyn lubieżny połączony był z defloracją, lecz bez stosunku płciowego, podlegał karze w przypadkach wskazanych w art. 513 – zamknięcia w więzieniu na czas od 3 do 6 lat, a w przypadkach wskazanych w art. 514 – zamknięcia w więzieniu na okres od roku do 6 lat²⁴. Czyn lubieżny opisany w tych przepisach musiał być zawiniony i umyślny²⁵. Na bazie art. 516 winny pederastii popełnionej z nieletnim od lat 14 do 16 bez jego zgody, albo nawet za jego zgodą, ale przez nadużycie jego nieświadomości, ulegał karze więzienia od 3 do 6 lat, a jeżeli pederastii dopuszczono się z dzieckiem do lat 14, winnemu groziła kara ciężkiego więzienia na okres od 4 do 8 lat²⁶. Usiłowanie dokonania tego czynu również było karalne²⁷. Przez pederastię na gruncie tej ustawy rozumiano obcowanie męzczyzny z męzczyzną, w tym wypadku z chłopcem we wskazanym wieku, przez otwór stolcowy, będące przeciwnym naturze zaspokojeniem popędu płciowego²⁸. W świetle art. 517 uwiedzenie do obcowania płciowego panny w wieku od lat 14 do 21, która znajdowała się pod władzą lub opieką winnego uwiedzenia, było zagrożone karą zamknięcia w więzieniu na czas do roku²⁹. W przypadku tego przepisu usiłowanie nie ulegało karze³⁰. Przepis art. 520 kryminalizował obcowanie płciowe z nieletnią od lat 14 do 16 bez jej zgody, albo nawet za jej zgodą, lecz poprzez nadużycie jej nieświadomości, i groziła za to kara zamknięcia w więzieniu na okres od 3 do 6 lat³¹. Usiłowanie dokonania tego czynu też było karalne³². Kolejny przepis art. 521 odnosił się do obcowania płciowego z nieletnią od 14 do 16 lat bez nadużycia jej nieświadomości, ale przy wykorzystaniu jej stanu bezradności, co było zagrożone sankcją więzienia na czas do roku, natomiast art. 522 przewidywał karę ciężkiego więzienia na czas od 4 do 10 lat za obcowanie płciowe z dzieckiem do lat 14³³. Na gruncie analizowanej ustawy przyjęto, że dziecko w wieku poniżej 14 lat, bez względu na płeć, nie posiada odpowiedniego rozeznania i nie może wyrazić zgody na spółkowanie w dostateczny sposób dla sprowadzenia skutków prawnych takiej zgody, dlatego za to przestępstwo,

24 W. Makowski, *Kodeks karny obowiązujący tymczasowo w Rzeczypospolitej Polskiej...*, s. 182, 183; N. Tagancew, *Kodeks karny...*, s. 658, 659; Wyd. Ministerstwa Sprawiedliwości, *Kodeks karny z r. 1903...*, s. 173, 174.

25 W. Makowski, *Kodeks karny obowiązujący tymczasowo w Rzeczypospolitej Polskiej...*, s. 186; N. Tagancew, *Kodeks karny...*, s. 655.

26 W. Makowski, *Kodeks karny obowiązujący tymczasowo w Rzeczypospolitej Polskiej...*, s. 187, 188; N. Tagancew, *Kodeks karny...*, s. 660, 661.

27 W. Makowski, *Kodeks karny obowiązujący tymczasowo w Rzeczypospolitej Polskiej...*, s. 188; N. Tagancew, *Kodeks karny...*, s. 661.

28 N. Tagancew, *Kodeks karny...*, s. 662.

29 W. Makowski, *Kodeks karny obowiązujący tymczasowo w Rzeczypospolitej Polskiej...*, s. 189; N. Tagancew, *Kodeks karny...*, s. 663.

30 W. Makowski, *Kodeks karny obowiązujący tymczasowo w Rzeczypospolitej Polskiej...*, s. 190, 191.

31 W. Makowski, *Kodeks karny obowiązujący tymczasowo w Rzeczypospolitej Polskiej...*, s. 193; N. Tagancew, *Kodeks karny...*, s. 668.

32 N. Tagancew, *Kodeks karny...*, s. 668.

33 W. Makowski, *Kodeks karny obowiązujący tymczasowo w Rzeczypospolitej Polskiej...*, s. 193, 196.

uznawane za zgwałcenie, przewidziana została jedna z bardziej surowych kar³⁴. Warto jeszcze przypomnieć treść art. 523 Kodeksu Tagancewa, zgodnie z którym winny obcowania płciowego, przewidzianego w art. 520–522, z krewnym zstępnym lub wstępnym, lub z osobą znajdującą się pod jego władzą lub opieką, miał być karany w przypadkach opisanych w art. 520 lub 521 – zamknięciem w ciężkim więzieniu na czas od 4 do 8 lat, a w przypadkach wskazanych w art. 522 – zamknięciem w ciężkim więzieniu na czas od 4 do 12 lat³⁵.

W Kodeksie karnym niemieckim przepisy dotyczące przestępstw seksualnych popełnionych przez dorosłych względem dzieci zawarte zostały w części II – o poszczególnych zbrodniach, występkach oraz wykroczeniach i o ich karaniu, w rozdziale XIII zawierającym zbrodnie i występkę przeciwko obyczajności³⁶. Kazyistyką wyliczenia przypadków karalnych nie była w tej ustawie mniejsza niż w Kodeksie karnym rosyjskim³⁷. Na podstawie art. 176 karze ciężkiego więzienia do lat 10 ulegał m.in. ten, kto dopuścił się czynów nierządnych z osobami niemającymi 14 lat, lub ten, kto osoby te do popełnienia albo znoszenia czynów nierządnych nakłaniał³⁸. Przy okolicznościach łagodzących karą było więzienie nie krótsze od 6 miesięcy³⁹. Jeśli popełnienie tego przestępstwa spowodowało śmierć osoby pokrzywdzonej, karą było ciężkie więzienie od lat 10 lub ciężkie więzienie dożywotnie⁴⁰. Przepis art. 182 natomiast przesądzał o tym, że kto dziewczę nieposzlakowane, które nie ukończyło jeszcze 16 lat życia, do cielesnego obcowania uwiódł, ulegał karze więzienia do roku, przy czym ściganie mogło nastąpić tylko na wniosek rodziców lub opiekuna uwiedzionej⁴¹. W rozumieniu tego przepisu „uwieść” oznaczało uczynić dziewczynkę skłonną do odbycia stosunku płciowego, wykorzystując jej brak doświadczenia seksualnego oraz słabą odporność psychiczną⁴². Nie miał większego znaczenia rodzaj oddziaływania psychicznego, sprawca nie musiał też stosować podstępów, aby popełnić ten czyn⁴³. Za uwiedzioną jednak nie uważano dziewczyny, która sama się oddała⁴⁴. Nie uznawano za nienaruszoną w swojej cności tej dziewczyny, która wcześniej pozwoliła świadomie i dobrowolnie na stosunek

34 W. Makowski, *Kodeks karny obowiązujący tymczasowo w Rzeczypospolitej Polskiej...*, s. 197.

35 N. Tagancew, *Kodeks karny...*, s. 669.

36 Kodeks Karny Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 r. z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami po rok 1918 wraz z ustawą wprowadzającą do Kodeksu Karnego dla Związku Północno-Niemieckiego (Rzeszy Niemieckiej) z dnia 31 maja 1870 r., przekład urzędowy Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej, Poznań 1920, s. 5, 6.

37 W. Makowski, *Prawo karne – o przestępstwach w szczególności. Wykład porównawczy prawa karnego austriackiego, niemieckiego i rosyjskiego obowiązującego w Polsce*, Warszawa 1924, s. 339.

38 Kodeks Karny Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 r. z późniejszymi zmianami..., s. 77.

39 Kodeks Karny Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 r. z późniejszymi zmianami..., s. 78.

40 Kodeks Karny Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 r. z późniejszymi zmianami..., s. 78.

41 Kodeks Karny Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 r. z późniejszymi zmianami..., s. 80.

42 J. Warylewski, *Przestępstwa seksualne...*, s. 192.

43 J. Warylewski, *Przestępstwa seksualne...*, s. 192, 193.

44 J. Warylewski, *Przestępstwa seksualne...*, s. 193.

plciowy lub w inny sposób charakteryzowała się gorszącym oraz wyuzdanym postępowaniem⁴⁵. Zakładano niewinność dziewczyny, dopóki rozwiązyły tryb życia nie został jej udowodniony⁴⁶. Na podstawie art. 174 karze ciężkiego więzienia do 5 lat podlegali m.in. opiekunowie, którzy ze swoimi pupilami; przysposobiciele i rodzice przybrani, którzy ze swoimi dziećmi; duchowni, nauczyciele oraz wychowawcy, którzy ze swoimi małoletnimi uczniami lub wychowañcami – dopuścili się czynu nierządno⁴⁷. Przy okolicznoścach łagodzących karą również było więzienie nie krótsze od 6 miesięcy⁴⁸.

Ustawa karna austriacka zawierała przepisy związane z pedofilią w części I o zbrodniach, w rozdziale XIV – o zgwałceniu, zhańbieniu i innych ciężkich wypadkach nierządu⁴⁹. Zgodnie z art. 127 te⁵⁰ ustawy pozamałżeńskie spółkowanie cielesne z kobietą, która nie ukończyła 14 lat, należało uważać za zgwałcenie i karać według art. 126, który przewidywał za to przestępstwo sankcję w postaci ciężkiego więzienia od 5 do 10 lat⁵⁰. Jeżeli natomiast gwałt spowodował u zgwałconej znaczną szkodę na zdrowiu albo życiu, wtedy należało przedłużyć karę na przeciąg lat 10 do 20⁵¹. Jeśli nastąpiła śmierć kobiety, wtedy karą było dożywotnie ciężkie więzienie⁵². Według art. 128, kto chłopca lub dziewczynę poniżej 14. roku życia nadużył cielesnie w celu dogodzenia swojemu popędowi zmysłowemu w inny sposób niż przewidziany w art. 127, dopuścił się – o ile czynność ta nie stanowiła zbrodni oznaczonej w art. 129 lit. b – zbrodni zhańbienia i powinien zostać ukarany ciężkim więzieniem od roku do 5 lat, w razie bardzo obciążających okoliczności – do 10 lat, a jeśli nastąpił jeden ze skutków określonych w art. 126 – do 20 lat⁵³. Ustawa karna austriacka, w części II o występkach i przekroczeniach, w rozdziale XIII o występkach i przekroczeniach przeciwko moralności publicznej zawierała również dwa artykuły, które odnosiły się do zbeszczeszczenia małoletniej córki albo krewnej pana albo pani domu przez domownika oraz skłaniania do nierządu małoletniego syna albo małoletniego krewnego domu przez służącą, pozostającą u rodziny na służbie⁵⁴. Przepis art. 504 przewidywał karę ścisłego aresztu od 1 do 3 miesięcy dla domownika, który zbeszczęścił małoletnią córkę albo inną we wspólnym gospodarstwie pozostającą małoletnią krewną pana albo

45 J. Warylewski, *Przestępstwa seksualne...*, s. 193.

46 J. Warylewski, *Przestępstwa seksualne...*, s. 193.

47 Kodeks Karny Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 r. z późniejszymi zmianami..., s. 76.

48 Kodeks Karny Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 r. z późniejszymi zmianami..., s. 77.

49 Ustawa karna z dnia 27 maja 1852 r. I. 117 dpp. z uwzględnieniem wszelkich zmieniających ją ustaw austriackich i polskich wraz z ustawą o umorzeniu zasądzenia, ustawą o przedterminowym zwolnieniu, ustawą o warunkowym zawieszeniu kary i najważniejszymi ustawami dodatkowymi, wyd. J. W. Willaume, wyd. V uzupełnione przez M. Bodyńskiego, M. Bodek, Lwów 1929, s. 191, 192.

50 Ustawa karna z dnia 27 maja 1852 r. I. 117 dpp. z uwzględnieniem wszelkich..., s. 49.

51 Ustawa karna z dnia 27 maja 1852 r. I. 117 dpp. z uwzględnieniem wszelkich..., s. 49.

52 Ustawa karna z dnia 27 maja 1852 r. I. 117 dpp. z uwzględnieniem wszelkich..., s. 49.

53 Ustawa karna z dnia 27 maja 1852 r. I. 117 dpp. z uwzględnieniem wszelkich..., s. 49, 50. Na podstawie art. 129 lit. b Ustawy karnej austriackiej, jako zbrodnia karany był nierząd przeciw naturze, to jest z osobami tej samej płci.

54 Ustawa karna z dnia 27 maja 1852 r. I. 117 dpp. z uwzględnieniem wszelkich..., s. 192, 193, 168, 169.

pani domu, uzależniając wymiar kary od różnicy pokrewieństwa w stosunku jego do rodziny, natomiast art. 505 mówił o tym, że taką samą karę należy nałożyć na służącą pozostającą u rodziny na służbie, która skłania do nierzędu małoletniego syna albo będącego w tym samym domu małoletniego krewnego⁵⁵. Dochodzenie oraz karanie obu tych przekroczeń mogło się odbyć tylko na żądanie rodziców, krewnych albo opieki⁵⁶.

Należy również w tym miejscu poruszyć kwestię prawa karnego węgierskiego. Ustawa karna o zbrodniach i występkach z 1878 r., w części II o zbrodniach i występkach szczególnych oraz ich karach, w rozdziale XIV odnosiła się do zbrodni i wykroczeń przeciwko obyczajności⁵⁷. W myśl art. 236 tego aktu prawnego mężczyzna, który angażował się w aktywność seksualną z porządną młodą dziewczyną w wieku poniżej 14. roku życia, popełniał przestępstwo czynu lubieżnego, naruszające poczucie wstydlivosti i powinien zostać ukarany maksymalnie 5 latami więzienia⁵⁸. Uznano, że młode dziewczyny poniżej 14. roku życia nie mają doświadczenia i wystarczającego rozeznania, żeby chronić się przed uwodzeniem przez dorosłych mężczyzn⁵⁹. Jeżeli nastąpiła śmierć ofiary, wtedy sprawcy groziło więzienie dożywotnie⁶⁰. Na gruncie węgierskiej ustawy karnej art. 236 był jedyną regulacją odwołującą się do czynów natury seksualnej względem dzieci. Było tak z uwagi na fakt, że inne przepisy w rozdziale XIV, opisującym zbrodnie i wykroczenia przeciwko obyczajności, nie zawierały rozróżnienia ze względu na wiek ofiar, co oznacza, że stosunki seksualne dorosłych z dziećmi mogły być penalizowane także na podstawie innych przepisów poza art. 236, na przykład w oparciu o art. 232, kryminalizujący zgwałcenie. Ściganie przestępstwa określonego m.in. w art. 236 co do zasady następowało tylko na wniosek pokrzywdzonego, przy czym raz złożony, nie mógł być wycofany⁶¹. W wyjątkowych przypadkach przestępstwo to mogło być ścigane bez wniosku pokrzywdzonego⁶². Zgodnie z art. 240 węgierskiej

55 Ustawa karna z dnia 27 maja 1852 r. I. 117 dpp. z uwzględnieniem wszelkich..., s. 168, 169.

56 Ustawa karna z dnia 27 maja 1852 r. I. 117 dpp. z uwzględnieniem wszelkich..., s. 169.

57 Code Pénal Hongrois des crimes et des délits (28 mai 1878) et Code Pénal Hongrois des contraventions (14 juin 1879) traduits en annotés par C. Martinet, P. Dareste, Paris 1885 – Ustawa karna o zbrodniach i występkach z 28 maja 1878 roku, a także Ustawa o wykroczeniach z 14 czerwca 1879 roku przetłumaczona z węgierskiego na francuski przez C. Martinet i P. Dareste, Paryż 1885 – tłumaczenie własne.

58 Code Pénal Hongrois des crimes et des délits..., s. 97, 98. Zgodnie z ustawą z 1878 roku określenie „porządna młoda dziewczyna” nie wykluczało dziewcząt, które prowadziły notorycznie nieobyczajne życie. W uzasadnieniu do ustawy wyjaśniono, że ofiara nie musi być dziewicą, aby można było stosować względem niej ten przepis. Więzienie mogło tutaj oznaczać tzw. dom poprawy bądź dom więziennictwa, czyli istniejące w XVIII wieku miejsce przeznaczone dla niektórych przestępców, będące połączeniem więzienia, domu poprawczego i zakładu pracy. Z uwagi jednak na uzasadnione wątpliwości co do prawidłowości określenia, w niniejszej pracy używane jest słowo „więzienie”.

59 Code Pénal Hongrois des crimes et des délits..., s. 98.

60 Code Pénal Hongrois des crimes et des délits..., s. 98.

61 Code Pénal Hongrois des crimes et des délits..., s. 98.

62 Code Pénal Hongrois des crimes et des délits..., s. 98.

ustawy karnej, czyn lubieżny względem dziecka pozostawał bezkarny, jeśli sprawca i ofiara zawarły małżeństwo przed ogłoszeniem wyroku skazującego⁶³.

Ustawodawstwo państw zaborczych, częściowo uzupełniane przez dodatkowe akty prawne polskiej władzy, obowiązywało do czasu wejścia w życie pierwszego polskiego kodeksu karnego⁶⁴.

III. § 2. PRZESTĘPSTWO PEDOFILII W KODEKSIE KARNYM Z 1932 R.

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. Państwo Polskie musiało radzić sobie z wieloma praktycznymi problemami wynikającymi z odmienności w przepisach zaborczych kodeksów karnych, obowiązujących w poszczególnych dzielnicach⁶⁵. Młoda II Rzeczpospolita stanęła więc przed dużym wyzwaniem, jakim była unifikacja oraz kodyfikacja prawa, m.in. karnego⁶⁶. Istniejąca potrzeba przygotowania własnego prawa odpowiadającego wymaganiom współczesności spowodowana była koniecznością zapewnienia właściwego funkcjonowania kraju⁶⁷. W zakresie ustawy karnej polscy prawnicy dzielili się na zwolenników wyboru jednego z obowiązujących kodeksów karnych państw zaborczych i rozciągnięcia jego mocy obowiązującej na teren całej Polski, zwolenników przygotowania kodeksu stanowiącego kompilację wszystkich kodeksów państw zaborczych oraz tych, którzy opowiadali się za stworzeniem nowego polskiego kodeksu karnego⁶⁸. Pomimo usilnych prób wprowadzenia do polskiego systemu prawnego wysoko ocenianego przez część kodyfikatorów Kodeksu Tagancewa, z uwagi na duże ambicje i poczucie patriotyzmu zdecydowano się na opracowanie nowego kodeksu karnego⁶⁹. W latach 1919–1932 Komisja Kodyfikacyjna tworzyła projekty nowej ustawy karnej, czego ostatecznym efektem było wprowadzenie w formie Rozporządzenia Prezydenta RP – I. Mościckiego, na obszarze całego Państwa Polskiego, Kodeksu karnego z dnia 11.07.1932 r., który wszedł w życie w dniu 1.09.1932 r.⁷⁰ Kodeks ten do dzisiaj wskazywany jest jako wzór techniki legislacyjnej⁷¹. W literaturze przedmiotu Kodeks karny z 1932 r. bywa nazywany Kodeksem Makarewicza z uwagi na fakt, że jednym z jego twórców był wybitny przedstawiciel polskiej nauki prawa

63 Code Pénal Hongrois des crimes et des délits..., s. 98, 99.

64 M. Cieślak, *Polskie prawo karne*, Warszawa 1994, s. 60.

65 Por. J. Koredeczuk, *Zaborcze kodyfikacje...*, s. 161.

66 Por. K. Bradliński, *Polskie kodeksy karne okresu międzywojnia*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2018/38, s. 33, 34; por. A. Dębiński, *Słowo na rozpoczęcie konferencji (w:) Prawo karne w poglądach Profesora Juliusza Makarewicza*, red. A. Grześkowiak, Lublin 2005, s. 21.

67 T. Bojarski, *Konstrukcja Kodeksu Karnego z 1932 r. i jego przepisów (w:) Kodeks karny z 1932 roku*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, M. Gałązka, R. G. Hałas, S. Hypś, D. Szeleszczuk, Lublin 2015, s. 9; por. K. Bradliński, *Polskie kodeksy...*, s. 33, 34; por. A. Dębiński, *Słowo na rozpoczęcie...*, s. 21.

68 K. Buchała, A. Zoll, *Polskie prawo karne*, Warszawa 1997, s. 32; K. Bradliński, *Polskie kodeksy...*, s. 35.

69 K. Buchała, A. Zoll, *Polskie prawo...*, s. 32; K. Bradliński, *Polskie kodeksy...*, s. 35.

70 T. Bojarski, *Polskie prawo karne*, Warszawa 2006, s. 51; K. Buchała, A. Zoll, *Polskie prawo...*, s. 33; K. Bradliński, *Polskie kodeksy...*, s. 36.

71 A. Dębiński, *Słowo na rozpoczęcie...*, s. 21.

– Juliusz Makarewicz, który wywarł znaczący wpływ na treść przepisów w tej ustawie⁷². Z chwilą ujednostajnienia prawa karnego poprzez wprowadzenie nowego kodeksu na terytorium całej Polski, zaistniały podstawy dla samodzielnej polskiej nauki⁷³.

W Kodeksie karnym Makarewicza z 1932 r. przestępstwa na tle seksualnym wobec małoletnich zostały uregulowane w części szczególnej, w rozdziale XXXII o tytule „Nierząd”⁷⁴. Według J. Makarewicza pod pojęciem czynu nierządnego należało rozumieć wszelkie działanie skierowane na zaspokojenie popędu płciowego w inny sposób niż ten wyznaczony przez społeczeństwo, zatem inaczej niż przez spółkowanie małżeńskie⁷⁵. Spółkowaniem natomiast określane było na gruncie Kodeksu karnego z 1932 r. obcowanie płciowe⁷⁶. Podobnie odniósł się do tego zagadnienia Z. Papierkowski, który uważał, że słowo „nierząd” jest antytezą terminu „rząd”, inaczej porządek, zatem nierząd oznacza nieporządek, anarchię w dziedzinie zaspokajania popędu płciowego⁷⁷. Porządek zgodnie z poglądem tego Autora panował wtedy, kiedy zaspokajanie popędu płciowego odbywało się legalnie, czyli w małżeństwie⁷⁸. Zarówno według Makarewicza, jak i według Papierkowskiego czyny nierządne rozumiane w ten sposób były przedmiotem zainteresowania prawa karnego przy wystąpieniu konkretnych okoliczności⁷⁹. Prawo karne z reguły wkraczało tylko tam, gdzie doszło do szeroko rozumianego nadużycia popędu płciowego⁸⁰. Mogło to nastąpić na przykład w związku z działaniem wbrew woli drugiej osoby, z racji na chęć osiągnięcia zysku, przez wzgląd na wywoływanie publicznego zgorszenia, czy z uwagi na wiek pokrzywdzonego⁸¹.

Przestępstwa seksualne popełnione przez dorosłych wobec dzieci zostały określone w art. 203 i 213 tzw. Kodeksu Makarewicza⁸². Zgodnie z art. 203 tej ustawy, kto dopuścił się czynu nierządnego względem osoby poniżej lat 15 albo osoby zupełnie lub częściowo pozbawionej zdolności rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem, podlegał karze więzienia do lat 10⁸³. Dla bytu opisywanego przestępstwa nie był konieczny akt obcowania płciowego, a wystarczył każdy

72 A. Dębiński, *Słowo na rozpoczęcie...*, s. 21.

73 W. Wolter, *Prawo karne – Zarys wykładu systematycznego, Część ogólna, I. Ustawa karna i przestępstwo na tle Kodeksu Karnego z 1932 r., Kodeksu Karnego Wojska Polskiego z 1944 r. oraz Dekretów od 1944 do 1946 r.*, Warszawa 1947, s. 13.

74 Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11.07.1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. nr 60 poz. 571).

75 J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem, wyd. V, Lwów 1938*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Lublin 2012, s. 483.

76 L. Hochberg, *Przestępstwa przeciwko życiu, wolności, obyczajności i czci według nowego Kodeksu karnego*, Warszawa 1969, s. 41, 42.

77 Z. Papierkowski, *Prawo karne (część szczegółowa)*, A. *Kodeks karny*, B. *Ustawodawstwo dodatkowe, Zeszyt I*, Lublin 1947, s. 106.

78 Z. Papierkowski, *Prawo karne (część szczegółowa)*..., s. 106.

79 Por. Z. Papierkowski, *Prawo karne (część szczegółowa)*..., s. 107; por. J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem...*, s. 483, 484.

80 Z. Papierkowski, *Prawo karne (część szczegółowa)*..., s. 107.

81 Z. Papierkowski, *Prawo karne (część szczegółowa)*..., s. 107; J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem...*, s. 483, 484.

82 Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11.07.1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. nr 60 poz. 571).

83 Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11.07.1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. nr 60 poz. 571).

czyn mający na celu zaspokojenie popędu płciowego⁸⁴. Działanie przestępne sprawcy w postaci dokonania czynu nierządowego mogło polegać na obcowaniu płciowym lub na jakiegokolwiek innej czynności prowadzącej do zaspokojenia popędu płciowego, na przykład na dotykaniu narządów rodnych czy tuleniu się⁸⁵. Kodeks przyjął, że w przypadku osób poniżej 15. roku życia, podobnie jak w przypadku osób niepełnoletnich, nawet dobrowolnie wyrażona zgoda nie ma znaczenia i nie wpływa na bezprawność czynu, ponieważ osoba w tym wieku jest pozbawiona zdolności do wyrażenia prawnie skutecznej zgody, jak też do rozpoznania jej znaczenia⁸⁶. Osoby takie zatem nie posiadały wolnej dyspozycji płciowej⁸⁷. Przy dziecku w wieku poniżej lat 15 zachodził jeszcze wzgląd na interes gatunku, uznano bowiem, że czyn nierządny dokonany zwłaszcza wobec tak młodej osoby prowadzi do wyniszczenia moralnego i fizycznego⁸⁸. Analizowane przestępstwo mogło zostać popełnione tylko z winy umyślnej, przy czym zamiar sprawcy musiał obejmować świadomość wieku ofiary przestępstwa⁸⁹. Nie mogła być zatem karana na podstawie tego przepisu osoba, która dopuściła się czynu nierządowego z dzieckiem nad wiek rozwiniętym i miała w związku z tym podstawy ku temu, by przypuszczać, że ma do czynienia z osobą mającą więcej niż 15 lat⁹⁰. Podmiotem tego czynu zabronionego, jak też podmiotem czynności wykonawczej mogła być zarówno kobieta, jak i mężczyzna⁹¹. Do ścigania przestępstwa z art. 203 Kodeksu Makarewicza nie było konieczne złożenie wniosku przez pokrzywdzonego, zważywszy na konieczność bezwzględnej reakcji karnej⁹². Państwo liczyło się z tym, że jeśli nie podjęłoby się takiej reakcji, mogłoby dojść do samosądów i represji ze strony oburzonych obywateli, czego przecież powinno się unikać w interesie porządku publicznego⁹³.

Na podstawie art. 213 Kodeksu karnego z 1932 r., kto dopuścił się czynu nierządowego publicznie lub w obecności nieletniego poniżej lat 15, podlegał karze aresztu do roku⁹⁴. Przepis ten więc obejmował dwa przestępstwa, publiczne dopuszczenie się czynu nierządowego oraz dopuszczenie się czynu nierządowego w obecności nieletniego

84 Cyt. za: J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem...*, s. 484.

85 Z. Papierkowski, *Prawo karne (część szczegółowa)*..., s. 108; S. Glaser, A. Mogilnicki, *Kodeks karny – Komentarz, Prawo o wykroczeniach, Przepisy wprowadzające, Tezy z orzeczeń Sądu Najwyższego, Wyciągi z motywów ustawodawczych*, Kraków 1934, s. 658, 659.

86 J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem...*, s. 484; Z. Papierkowski, *Prawo karne (część szczegółowa)*..., s. 108; S. Glaser, A. Mogilnicki, *Kodeks karny – Komentarz...*, s. 660; J. Warylewski, *Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności – Rozdział XXV Kodeksu karnego – Komentarz*, Warszawa 2001, s. 148.

87 Z. Papierkowski, *Prawo karne (część szczegółowa)*..., s. 108.

88 Cyt. za: J. Warylewski, *Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej...*, s. 148.

89 J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem...*, s. 485; S. Glaser, A. Mogilnicki, *Kodeks karny – Komentarz...*, s. 659.

90 M. Siewierski, *Kodeks karny i prawo o wykroczeniach – Komentarz, wyd. VIII*, Warszawa 1958, s. 274.

91 Z. Papierkowski, *Prawo karne (część szczegółowa)*..., s. 108.

92 J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem...*, s. 485.

93 S. Glaser, A. Mogilnicki, *Kodeks karny – Komentarz...*, s. 681.

94 Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11.07.1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. nr 60 poz. 571).

poniżej 15. roku życia⁹⁵. Dokonanie czynu nierządnego w obecności osoby, która nie ukończyła 15 lat, było karalne także wtedy, kiedy nastąpiło to w miejscu zamkniętym, bez obecności żadnych innych osób⁹⁶. Na gruncie tego przepisu każda więc czynność nierządna w obecności nieletniego była penalizowana⁹⁷. Działanie przestępne musiało być umyślne, toteż w opisywanym przypadku sprawca musiał mieć pełną świadomość obecności nieletniego w wieku poniżej lat 15⁹⁸. Nie było przy tym konieczne, aby działanie sprawcy było nakierowane na wywołanie zgorszenia ani na wywołanie podniecenia płciowego u nieletniego⁹⁹.

Kodeks karny z 1932 r. przyczynił się do integracji ziem polskich po okresie rozbiorów, ujednolicając ustawodawstwo karne na terenie całego Państwa Polskiego¹⁰⁰. O wartości Kodeksu karnego z 1932 r. świadczy fakt, iż obowiązywał do dnia 31.12.1969 r. i stanowił trzon polskiego prawa karnego w rzeczywistości Polski Ludowej, choć władze komunistyczne po II wojnie światowej zmieniały niektóre jego przepisy¹⁰¹. Wydawane były również różne ustawy dodatkowe, przewidujące odpowiedzialność karną związaną z nowymi zjawiskami społecznymi, które powstały razem ze zmianą ustroju lub regulowały odpowiedzialność karną inaczej niż poprzedni kodeks karny, nie uchylając formalnie jego przepisów¹⁰². Milcząco straciły moc normy prawa karnego, które zostały uznane za sprzeczne z zasadami ustroju i państwa demokracji ludowej¹⁰³. Kodeks karny z 1932 r. został bowiem stworzony w czasach, kiedy panowały inne warunki polityczne, społeczne oraz kulturowe, a także był oparty na zupełnie odmiennym systemie wartości niż ten, który wynikał z podstaw komunistycznego prawa karnego¹⁰⁴. Przepisom Kodeksu karnego Makarewicza, które w okresie Polski Ludowej pozostały w mocy, bardzo często nadawano drogą sądowej interpretacji inny sens, aby mogły być odpowiednio zastosowane w celu realizacji założeń komunistycznego państwa i prawa¹⁰⁵. Przepisy zabraniające stosunków seksualnych z dziećmi w Kodeksie karnym z 1932 r. obowiązywały jednak aż do czasu wejścia w życie Kodeksu karnego z 1969 r.

95 J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem...*, s. 496.

96 S. Glaser, A. Mogilnicki, *Kodeks karny – Komentarz...*, s. 682.

97 J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem...*, s. 496.

98 J. Nisenson, M. Siewierski, *Kodeks karny i prawo o wykroczeniach – Komentarz, Orzecznictwo, Przepisy wprowadzające i związane*, Łódź 1949, s. 180; J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem...*, s. 496.

99 J. Nisenson, M. Siewierski, *Kodeks karny i prawo o wykroczeniach...*, s. 180; J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem...*, s. 496.

100 I. Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1989, s. 60.

101 K. Buchała, A. Zoll, *Polskie prawo...*, s. 34, 35; T. Bojarski, A. Gimbut, C. Gofroń, A. Wąsek, J. Wojciechowski, *Prawo karne*, Lublin 1994, s. 35.

102 K. Buchała, A. Zoll, *Polskie prawo...*, s. 35.

103 A. Grześkowiak, *Aksjologia komunistycznego prawa karnego w Polsce Ludowej (w:) Komunistyczne prawo karne Polski Ludowej*, red. A. Grześkowiak, Lublin 2007, s. 19, 20.

104 A. Grześkowiak, *Aksjologia komunistycznego prawa...*, s. 18, 19.

105 Cyt. za: A. Grześkowiak, *Aksjologia komunistycznego prawa...*, s. 19.

IV. § 3. UJĘCIE PRZESTĘPSTWA PEDOFILII NA GRUNCIE KODEKSU KARNEGO Z 1969 R.

Pod koniec lat 40. XX wieku pojawiła się myśl stworzenia nowej ustawy karnej, w związku z czym w latach 50. i 60. ubiegłego stulecia powstawały projekty kodeksu karnego, będące efektem żmudnych prac komisji kodyfikacyjnych¹⁰⁶. W projekcie Kodeksu karnego wydanym w 1956 r. przepis penalizujący kontakty seksualne z osobą poniżej 15. roku życia znalazł się w rozdziale XVI, dotyczącym przestępstw przeciwko obywatelowi i jego prawom, w podrozdziale IV zawierającym przestępstwa przeciwko młodzieży¹⁰⁷. Zgodnie z art. 161 wspomnianego projektu, kto dopuściłby się czynu lubieżnego w stosunku do osoby, która nie ukończyła 15 lat, podlegałby karze pozbawienia wolności od 2 do 10 lat¹⁰⁸. W projekcie Kodeksu karnego z 1963 r. przepis zabraniający kontaktów seksualnych z dziećmi umieszczono w rozdziale XXIV, regulującym przestępstwa przeciwko wolności i godności człowieka¹⁰⁹. Na podstawie art. 273 § 1 tego projektu, kto zaspokajałby popęd płciowy z osobą, która nie ukończyła lat 15, podlegałby karze pozbawienia wolności od roku do 10 lat¹¹⁰. W projekcie Kodeksu karnego z 1966 r. z kolei unormowanie odnoszące się do przedmiotowego zakazu zostało umieszczone w rozdziale XXIII, typizującym przestępstwa przeciwko rodzinie i młodzieży, i w art. 179, w myśl którego kto dopuściłby się czynu lubieżnego względem osoby poniżej lat 15, podlegałby karze pozbawienia wolności od roku do lat 10¹¹¹. W projekcie Kodeksu karnego z 1968 r. natomiast przepis ten umieszczono już w rozdziale obejmującym przestępstwa przeciwko obyczajności¹¹². Regulacja art. 182 projektu z 1968 r. za dopuszczenie się czynu lubieżnego względem osoby poniżej 15. roku życia przewidywała karę pozbawienia wolności od roku do lat 10¹¹³. To właśnie projekt ustawy karnej z 1968 r. stał się podstawą uchwalonego przez Sejm w dniu 19.04.1969 r. nowego Kodeksu karnego¹¹⁴. Ustawa ta weszła w życie 1.01.1970 r.¹¹⁵

Należy zaznaczyć, że w Kodeksie karnym z 1969 r. przestępstwa na tle seksualnym zostały umiejscowione w dwóch rozdziałach, w rozdziale XXII „Przestępstwa

106 I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973, s. 5; T. Bojarski, A. Gimbut, C. Gofroń, A. Wąsek, J. Wojciechowski, *Prawo karne...*, s. 35.

107 Projekt Kodeksu karnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Przepisy wprowadzające, Warszawa 1956, s. 42, 43.

108 Projekt Kodeksu karnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Przepisy wprowadzające, Warszawa 1956, s. 43.

109 Projekt Kodeksu karnego, Warszawa 1963, s. 52, 56, 92.

110 Projekt Kodeksu karnego, Warszawa 1963, s. 52, 56, 92.

111 Projekt Kodeksu karnego, Część szczegółowa, Wprowadzenie, Warszawa 1966, s. 18, 19.

112 Projekt Kodeksu karnego oraz Przepisów wprowadzających Kodeks karny, Warszawa 1968, s. 50.

113 Projekt Kodeksu karnego oraz Przepisów wprowadzających Kodeks karny, Warszawa 1968, s. 50.

114 T. Bojarski, A. Gimbut, C. Gofroń, A. Wąsek, J. Wojciechowski, *Prawo karne...*, s. 35.

115 T. Bojarski, A. Gimbut, C. Gofroń, A. Wąsek, J. Wojciechowski, *Prawo karne...*, s. 35.

przeciwko wolności” oraz w rozdziale XXIII „Przestępstwa przeciwko obyczajności”¹¹⁶. W rozdziale XXII ustawodawca umieścił przestępstwa, w których przedmiotem ochrony była wolność od wszelkich form wymuszeń i nadużyć seksualnych, natomiast w rozdziale XXIII element wolnościowy zszedł na dalszy plan, a przyjęto, że zawarte w tej jednostce redakcyjnej przestępstwa naruszają obyczajowość seksualną, czyli określone zasady współżycia seksualnego¹¹⁷. Było to więc na gruncie analizowanej ustawy dobro bardziej abstrakcyjne i ogólne niż wolność seksualna, będąca indywiduwalnym przedmiotem ochrony¹¹⁸. Ustawodawca w 1969 r. zawarł przepisy sankcjonujące stosunki seksualne z dziećmi właśnie w rozdziale dotyczącym przestępstw przeciwko obyczajności¹¹⁹. M. Filar podkreślił, że prawnokarna ochrona nietykalności płciowej dzieci podyktowana została na gruncie Kodeksu karnego z 1969 r. tym, że osoba poniżej 15. roku życia nie jest rozwinięta na tyle, żeby przyswoić system norm oraz kanony obyczajowe, pozwalające na podjęcie prawnie wiążącej decyzji w zakresie dyspozycji seksualnej, a także faktem, iż wczesne rozpoczęcie życia seksualnego przez taką osobę może niekorzystnie wpłynąć na jej dalszy rozwój psychiczny i fizyczny¹²⁰. Rodzajowym przedmiotem ochrony było więc, obok obyczajności płciowej, zapewnienie prawidłowego rozwoju moralnego i fizycznego osób poniżej 15. roku życia, a w rezultacie właściwego rozwoju gatunku ludzkiego¹²¹.

Zgodnie z art. 176 ustawy karnej z 1969 r., kto dopuścił się czynu lubieżnego względem osoby poniżej lat 15, podlegał karze pozbawienia wolności od roku do lat 10¹²². Przepis ten posługiwał się terminem czynu lubieżnego, który to termin jest szerszy zarówno od pojęcia czynu nierzadnego, jak też od pojęcia obcowania płciowego¹²³. Ustawodawca chciał bowiem stworzyć takie określenie, które objęłoby swoim zakresem nie tylko stosunki cielesne, polegające na obcowaniu płciowym lub na podobnym zachowaniu, lecz jakiegokolwiek wykorzystanie osoby poniżej lat 15 dla celów seksualnych¹²⁴. Za czyny lubieżne według M. Filara uznac należało wszelkie czyny o seksualnym wyrazie, które są w stanie obiektywnie zakłócić prawidłowy rozwój fizyczny i psychiczny dziecka w sferze seksualnej¹²⁵. Pojęcie czynu lubieżnego określało zachowanie

116 Ustawa z dnia 19.04.1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r. nr 13 poz. 94).

117 M. Filar, *Przestępstwa seksualne...*, s. 27.

118 M. Filar, *Przestępstwa seksualne...*, s. 78.

119 Ustawa z dnia 19.04.1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r. nr 13 poz. 94).

120 M. Filar, *Przestępstwa seksualne...*, s. 89.

121 M. Filar, *Przestępstwa seksualne...*, s. 95; W. Gutekunst (w): *Prawo karne – Część szczególna*, wyd. zmienione według stanu prawnego na 1 stycznia 1980 r., red. W. Świda, Wrocław–Warszawa 1980, s. 236.

122 Ustawa z dnia 19.04.1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r. nr 13 poz. 94).

123 L. Hochberg, *Przestępstwa przeciwko życiu...*, s. 42.

124 M. Filar, *Przestępstwa seksualne...*, s. 96.

125 M. Filar, *Przestępstwa seksualne...*, s. 97.

tylko w stosunku do dziecka poniżej 15. roku życia¹²⁶. W konsekwencji, dla popełnienia czynu lubieżnego nie był konieczny kontakt fizyczny z ciałem pokrzywdzonego, a wystarczające było jego intelektualne uczestniczenie w wydarzeniach wynikających z zachowania sprawcy¹²⁷. Wobec powyższego stroną przedmiotową przestępstwa z art. 176 stanowiło, najogólniej stwierdzając, dopuszczenie się czynu lubieżnego, rozumianego jako każde działanie podjęte w celu podrażnienia lub zaspokojenia popędu płciowego¹²⁸. Przedmiotem czynności wykonawczej na gruncie przepisu art. 176 Kodeksu karnego z 1969 r. była osoba poniżej lat 15, bez względu na stopień rozwoju fizycznego oraz psychicznego, a także bez względu na płeć¹²⁹. Zgoda pokrzywdzonego na dokonanie czynu lubieżnego nie miała żadnego znaczenia, ponieważ zakładano, że osoba poniżej 15. roku życia nie ma jeszcze odpowiedniego rozeznania, aby móc zrozumieć skutki prawne wyrażenia takiej zgody¹³⁰. Czyn z art. 176 był przestępstwem ogólnym, którego mogła się dopuścić każda osoba dowolnej płci¹³¹. Przestępstwo to można było popełnić jedynie umyślnie, w formie zamiaru bezpośredniego¹³². Aby można było mówić o dokonaniu tego czynu zabronionego, sprawca musiał być świadomy wieku ofiary, a więc tego, że ofiara jest jeszcze dzieckiem, które nie osiągnęło dojrzałości płciowej¹³³. Świadomość ta mogła wynikać zarówno ze znajomości wieku metrycznego dziecka, bądź z orientacji co do stopnia jego rozwoju fizycznego czy sytuacji społecznej¹³⁴. Sprawca nie musiał znać dokładnego wieku dziecka, a wystarczyło, że zakładał jego niedojrzałość płciową oraz wiek poniżej 15 lat i godził się na taką ewentualność, dopuszczając się z nim czynu lubieżnego¹³⁵. Jeżeli natomiast sprawca, uwzględniając wygląd zewnętrzny pokrzywdzonego, a także jego zachowanie, mylnie

126 M. Filar, *Przestępstwa seksualne...*, s. 99; I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny...*, s. 510; I. Andrejew, *Polskie prawo karne...*, s. 414.

127 M. Filar, *Przestępstwa seksualne...*, s. 99; J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny – Komentarz*, Warszawa 1987, s. 126. Odmienne w tej kwestii zob. K. Buchała, *Prawo karne materialne...*, s. 644, który uważał, że taka interpretacja czynu lubieżnego jest zbyt szeroka. Ujęcie takie uznaje za czyn lubieżny również m.in. ekshibicjonizm czy obnażanie organów płciowych w obecności dziecka do lat 15, a według tego Autora taka wykładnia art. 176 obejmowałaby krąg zachowań z art. 177, penalizującego dopuszczanie się czynu nierządowego w obecności osoby poniżej lat 15 albo publicznie, w efekcie czego norma z art. 177 byłaby pusta. Powstawałyby kolizje pomiędzy tymi dwoma przepisami, ponieważ każdy czyn nierządny w obecności dziecka byłby szczególnym przypadkiem czynu lubieżnego. Zgodnie zatem z poglądem K. Buchały czyn lubieżny powinien być rozumiany tylko jako fizyczne zetknięcie się sprawcy z ofiarą, które ma na celu zaspokojenie najczęściej zбочzonego popędu płciowego lub też wzmoczenie pobudliwości seksualnej.

128 I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny...*, s. 516; I. Andrejew, *Polskie prawo karne...*, s. 414.

129 J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny...*, s. 151; M. Filar, *Przestępstwa seksualne...*, s. 96.

130 L. Hochberg, *Przestępstwa przeciwko życiu...*, s. 42; W. Gutekunst (w:) *Prawo karne...*, s. 237.

131 M. Filar, *Przestępstwa seksualne...*, s. 100, 101.

132 M. Filar, *Przestępstwa seksualne...*, s. 102; W. Gutekunst (w:) *Prawo karne...*, s. 237.

133 I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny...*, s. 516.

134 I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny...*, s. 516.

135 I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny...*, s. 516; W. Gutekunst (w:) *Prawo karne...*, s. 237.

przypuszczał, że pokrzywdzony ma co najmniej 15 lat, wtedy czyn lubieżny nie był karalny z uwagi na błąd co do znamienia czynu zabronionego¹³⁶.

W myśl art. 177 Kodeksu karnego z 1969 r., kto dopuścił się czynu nierządnego w obecności osoby poniżej lat 15 albo publicznie, podlegał karze pozbawienia wolności do roku, ograniczenia wolności albo grzywny¹³⁷. W odniesieniu do popełnienia czynu nierządnego w obecności osób poniżej 15. roku życia, ustawa w związku ze szkodliwością zbyt wczesnego pobudzania popędu płciowego u takich osób, przez tę regulację zmierzała do zapewnienia im ochrony także przed bezpośrednim zetknięciem się z przejawami seksualizmu, a wobec tego do ochrony ich prawidłowego rozwoju pod względem płciowym oraz zdrowia psychicznego¹³⁸. Przepis ten, zakazując czynów nierządnych w obecności dziecka albo publicznie, miał też na celu ochronę poczucia przyzwoitości w społeczeństwie, zwłaszcza w stosunku do dzieci, u których poczucie to mogło nie być wystarczająco wykształcone¹³⁹. Czyn nierządny na gruncie tego przepisu rozumiany był jako każdy czyn będący przejawem życia płciowego, obiektywnie zdolny naruszyć społeczne poczucie obyczajności oraz przyzwoitości płciowej¹⁴⁰. Do takich czynów zaliczały się więc czyny sprzeczne z normami moralnymi społeczeństwa w dziedzinie płciowej, bez względu na to, czy czyn w danym przypadku zaspokajał lub podniecał seksualnie jego sprawcę¹⁴¹. Przepis z art. 177 Kodeksu karnego z 1969 r. musiało zostać popełnione w stosunku do osoby w wieku poniżej lat 15 albo publicznie, przy czym obecność dziecka rozumieć należało w sensie obecności nie tylko fizycznej, ale przede wszystkim intelektualnej¹⁴². Małoletni musiał więc zdawać sobie sprawę z tego, że sprawca dopuszcza się czynu nierządnego¹⁴³. Czyn określony w omawianym przepisie był przestępstwem ogólnym, zatem mógł popełnić je każdy, bez względu na płeć oraz jakiegokolwiek cechy osobowe¹⁴⁴. Zamiar sprawcy co do czynu musiał mieć charakter bezpośredni, natomiast co do okoliczności czynu wystarczający był zamiar ewentualny, kiedy sprawca był świadomy i godził się w analizowanym przypadku na dopuszczenie się czynu nierządnego w obecności osoby w wieku poniżej 15. roku życia¹⁴⁵. Przeanalizowane przepisy art. 176 i 177 Kodeksu karnego z 1969 r. obowiązywały aż do czasu wejścia w życie Kodeksu karnego z 1997 r.

136 W. Gutekunst (w:) *Prawo karne...*, s. 237.

137 Ustawa z dnia 19.04.1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r. nr 13 poz. 94).

138 M. Filar, *Przestępstwa seksualne...*, s. 102; K. Buchała, *Prawo karne materialne...*, s. 646; W. Gutekunst (w:) *Prawo karne...*, s. 238.

139 I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny...*, s. 517.

140 M. Filar, *Przestępstwa seksualne...*, s. 106, 107.

141 W. Gutekunst (w:) *Prawo karne...*, s. 238.

142 M. Filar, *Przestępstwa seksualne...*, s. 107.

143 W. Gutekunst (w:) *Prawo karne...*, s. 238.

144 M. Filar, *Przestępstwa seksualne...*, s. 109; W. Gutekunst (w:) *Prawo karne...*, s. 239.

145 M. Filar, *Przestępstwa seksualne...*, s. 109, 110.

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, zarówno w Kodeksie karnym z 1932 r., jak też na gruncie Kodeksu karnego z 1969 r. przyjęto, że zbyt wczesne rozbudzenie seksualne osoby poniżej 15. roku życia może niekorzystnie wpłynąć na jej dalszy rozwój¹⁴⁶. Ustawodawcy byli też zgodni co do tego, że dziecko powinno być pozbawione możliwości wyrażenia prawnie skutecznej zgody w sferze stosunków seksualnych¹⁴⁷. W konsekwencji zgoda taka na obcowanie płciowe lub inny kontakt seksualny wyrażona przez dziecko nie miała znaczenia na płaszczyźnie obu tych ustaw karnych¹⁴⁸.

V. § 4. CHARAKTERYSTYKA PRZESTĘPSTWA PEDOFILII W KODEKSIE KARNYM Z 1997 R.

Na początku lat 80. XX wieku zrodziło się w Polsce silne dążenie do kolejnej reformy prawa karnego, z założeniem jego demokratyzacji oraz liberalizacji¹⁴⁹. W 1981 r. przygotowano dwa projekty nowelizacji obowiązującego wtedy Kodeksu karnego z 1969 r. – projekt będący dziełem komisji powołanej przez Ministra Sprawiedliwości i projekt stworzony przez teoretyków i praktyków prawa¹⁵⁰. Prace nad wspomnianymi projektami przerwano z uwagi na wprowadzenie stanu wojennego¹⁵¹. Zostały one wznowione dopiero w 1987 r., kiedy to została powołana nowa Komisja do spraw reformy prawa karnego¹⁵². Warunki do gruntownej reformy prawa karnego powstały jednak dopiero po zmianie ustroju w 1989 r.¹⁵³ Celem Komisji w ponownie zmienionym składzie stało się już opracowanie projektu nowego kodeksu karnego, głównie przez wzgląd na fakt, że reforma dotychczas obowiązującego prawa karnego miała być głęboka i kompleksowa¹⁵⁴. Było to spowodowane koniecznością przebudowy prawa karnego z kryminalno-politycznego punktu widzenia, a także niezbednością głębokich zmian w zakresie części szczególnej polskiej ustawy karnej¹⁵⁵. W latach 90. minionego stulecia powstało kilka wersji projektu nowego kodeksu karnego. Wszystkie

146 I. Jankowska-Prochot, *Prawnoporównawcza analiza przestępstw...*, s. 327.

147 I. Jankowska-Prochot, *Prawnoporównawcza analiza przestępstw...*, s. 327.

148 I. Jankowska-Prochot, *Prawnoporównawcza analiza przestępstw...*, s. 327.

149 T. Bojarski, *Kodeks karny z 1997 roku – wprowadzenie*, Zakamycze 1998, s. 16.

150 J. Szumski, *Kodeks karny – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – wprowadzenie*, Lublin 1999, s. 3; T. Bojarski, *Kodeks karny z 1997 roku...*, s. 16.

151 J. Szumski, *Kodeks karny...*, s. 4; T. Bojarski, *Kodeks karny z 1997 roku...*, s. 16.

152 M. Cieślak, *Polskie prawo karne...*, s. 62.

153 K. Buchała, A. Zoll, *Polskie prawo...*, s. 43.

154 K. Buchała, A. Zoll, *Polskie prawo...*, s. 44; S. Leleńtal, M. Niewiadomska-Krawczyk, *Przebieg prac nad przygotowaniem projektów kodyfikacji karnej z 1997 roku, ze szczególnym uwzględnieniem projektu Kodeksu karnego wykonawczego (w:) Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego*, t. LIV, 2019/3969, s. 16; Projekt Kodeksu karnego – Uzasadnienie, 1990, s. 1; Projekt Kodeksu karnego – Uzasadnienie, 1991, s. 1. Prace legislacyjne dotyczyły przygotowania nowego Kodeksu karnego, Kodeksu postępowania karnego oraz Kodeksu karnego wykonawczego.

155 T. Bojarski, *Kodeks karny z 1997 roku...*, s. 16, 17.

z nich wychodziły z założenia, że nowe prawo karne powinno przyjąć aksjologię odpowiadającą demokratycznemu państwu prawa, w którym prawo karne nie stanowi instrumentu polityki, a służy ochronie systemu podstawowych wartości¹⁵⁶. Myślą przewodnią nowego prawa karnego miała być również ochrona godności człowieka, zarówno pokrzywdzonego, jak i sprawcy przestępstwa, oraz ochrona dóbr służących człowiekowi¹⁵⁷. Pojawiła się też potrzeba dostosowania regulacji polskiego prawa karnego do międzynarodowych standardów, wynikających z umów międzynarodowych, jakimi związała się Rzeczpospolita Polska¹⁵⁸. W projekcie Kodeksu karnego z 1990 r. art. 203 ujęty w rozdziale XXV, obejmującym przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, za dopuszczenie się obcowania płciowego lub innej czynności seksualnej względem osoby poniżej lat 16 przewidywał karę pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5¹⁵⁹. W projekcie z 1990 r. została więc znacząco obniżona sankcja za przestępstwo pedofilii, zarówno w stosunku do wcześniejszych projektów, jak też do wcześniej obowiązujących polskich ustaw karnych. Ponadto w uzasadnieniu do tego projektu wskazano, że podwyższenie wieku małoletnich, chronionych m.in. przed przestępstwami przeciwko obyczajności, było związane z przewidywanym zakresem wydawnictw pornograficznych, jak również zmuszaniem małoletnich do prostytucji i produkcji filmów oraz zdjęć o charakterze pornograficznym¹⁶⁰. Projekt Kodeksu karnego z 1991 r. również zawarł przestępstwo pedofilii w rozdziale XXV, zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności”¹⁶¹. Przepis art. 206 wspomnianego projektu za dopuszczenie się obcowania płciowego lub innej czynności seksualnej względem osoby w wieku poniżej lat 15 przewidywał karę pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5¹⁶². Granica wieku małoletniego została więc z powrotem zmniejszona do lat 15. Projekt Kodeksu karnego z 1995 r. opisywał przestępstwo pedofilii w rozdziale XXV o tym samym tytule, co dwa poprzednie projekty¹⁶³. Zgodnie z przepisem art. 201 § 1 projektu z 1995 r., kto doprowadziłby osobę małoletnią poniżej lat 15 do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, podlegałby karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat¹⁶⁴. Na podstawie art. 201 § 2, tej samej karze miał podlegać ten, kto

156 Projekt Kodeksu karnego – Uzasadnienie, 1990, s. 1; Projekt Kodeksu karnego – Uzasadnienie, 1991, s. 1; Uzasadnienie rządowego projektu nowego Kodeksu karnego (w:) *Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami, Kodeks karny, Kodeks postępowania karnego, Kodeks karny wykonawczy*, Warszawa 1997, s. 116.

157 Projekt Kodeksu karnego – Uzasadnienie, 1990, s. 1; Projekt Kodeksu karnego – Uzasadnienie, 1991, s. 1; Uzasadnienie rządowego projektu nowego Kodeksu karnego (w:) *Nowe kodeksy karne – z 1997 r.*..., s. 116.

158 *Nowy Kodeks karny i przepisy wprowadzające, Ustawy z 1997 r. z komentarzem*, Warszawa 1997, s. 15.

159 Projekt Kodeksu karnego, Warszawa 1990, s. 62, 64.

160 Uzasadnienie do projektu Kodeksu karnego, Warszawa 1990, s. 88.

161 Projekt Kodeksu karnego, Warszawa 1991, s. 59, 60, 61.

162 Projekt Kodeksu karnego, Warszawa 1991, s. 61.

163 Rządowy projekt ustawy – Kodeks karny, druk nr 1274 z dnia 18.08.1995 r.

164 Rządowy projekt ustawy – Kodeks karny, druk nr 1274 z dnia 18.08.1995 r.

utrwałyby treści pornograficzne z udziałem takiej osoby¹⁶⁵. Projekt ten po poprawkach został uchwalony w dniu 6.06.1997 r. jako nowy Kodeks karny¹⁶⁶.

Wszystkie trzy polskie kodeksy karne powstawały w odmiennych warunkach ustrojowych i społecznych, a wobec tego w każdym z nich pojawiały się odpowiednie modyfikacje¹⁶⁷. Odnosząc się do przestępstw na tle seksualnym, należy wskazać, że przepisy regulujące te przestępstwa zostały na gruncie Kodeksu karnego z 1997 r. znacznie zmienione w porównaniu z dwiema wcześniejszymi polskimi ustawami karnymi¹⁶⁸. Zmiany te dotyczyły zarówno usytuowania wszystkich przestępstw związanych z seksualnością człowieka, terminologii używanej wobec tych przestępstw, znamion niektórych typów czynów zabronionych, a także został wprowadzony inny podział zachowań seksualnych¹⁶⁹. Kodeks karny z 6.06.1997 r. wszedł w życie 1.09.1998 r.¹⁷⁰ Od tamtej pory przepisy dotyczące czynów karalnych natury seksualnej, w tym pedofilii, były kilkakrotnie nowelizowane. Z biegiem czasu zostały również wprowadzone uregulowania przewidujące odpowiedzialność karną za nowe typy przestępstw związanych z pedofilią, co było naturalnym efektem m.in. rozwoju nowych technologii, przy pomocy których przestępstwa te mogą być popełniane.

W obecnie obowiązującym Kodeksie karnym z 1997 r. wszystkie typy przestępstw związanych z seksualnością człowieka, w tym też przestępstwo pedofilii, zostały umieszczone w rozdziale XXV o tytule „Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności”¹⁷¹. Zgodnie z uzasadnieniem rządowego projektu Kodeksu karnego, nowa ustawa karna zawarła w jednym rozdziale przepisy dotyczące przestępstw przeciwko wolności seksualnej oraz przestępstw przeciwko obyczajności¹⁷². Stało się tak dlatego, że dobra te są najczęściej atakowane łącznie¹⁷³. Tytuł rozdziału XXV Kodeksu karnego wskazuje więc na dwa różne i samodzielne rodzajowe przedmioty ochrony, jakimi są właśnie wolność seksualna oraz obyczajność panująca w danym społeczeństwie w zakresie współżycia seksualnego, a także innych zachowań związanych ze sferą intymną człowieka¹⁷⁴. W doktrynie podkreśla się, że rozdział XXV Kodeksu karnego

165 Rządowy projekt ustawy – Kodeks karny, druk nr 1274 z dnia 18.08.1995 r.

166 <http://orka.sejm.gov.pl/proc2.nsf/opisy/1274.htm>, dostęp: 15.08.2025 r.

167 T. Bojarski, *Kodeks karny z 1997 roku...*, s. 8, 9.

168 J. Wojciechowski, *Kodeks karny – Komentarz, Orzecznictwo*, wyd. III poszerzone i uaktualnione, Warszawa 2002, s. 371.

169 J. Wojciechowski, *Kodeks karny...*, s. 371; J. Piórkowska-Flieger (w:) *Kodeks karny – Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2008, s. 377.

170 <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19970880553>, dostęp: 15.08.2025 r.

171 Ustawa z dnia 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r. nr 88 poz. 553); V. Konarska-Wrzosek (w:) *Kodeks Karny – Komentarz*, wyd. 2, red. V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2018, s. 939.

172 Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu karnego (w:) *Kodeks Karny – Komentarz*, wyd. 7, red. A. Grzeskowiak, K. Wiak, Warszawa 2021, s. 1174.

173 Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu karnego (w:) *Kodeks Karny – Komentarz*, wyd. 7..., s. 1174.

174 Cyt. za: M. Bielski (w:) *Kodeks Karny, Część szczególna, t. 2, Komentarz do art. 117–211a*, wyd. 5, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017, s. 660; V. Konarska-Wrzosek (w:) *Kodeks Karny...*, s. 939.

z 1997 r. jest oparty na dwóch koncepcjach kryminalizacji zachowań na tle seksualnym¹⁷⁵. Na gruncie koncepcji wolnościowej przedmiotem ochrony rodzajowej jest wolność konkretnej jednostki od wszelkich form przymusu w sferze życia seksualnego, natomiast zgodnie z koncepcją moralistyczną przedmiotem tym jest obyczajność seksualna, będąca w swej istocie zbiorem reguł społeczno-kulturowych w zakresie życia seksualnego¹⁷⁶. Część autorów przyjmuje, że naruszenie dobra o charakterze indywidualnym – wolności seksualnej, jest jednocześnie naruszeniem dobra o charakterze ogólnym i abstrakcyjnym, jakim jest obyczajność seksualna¹⁷⁷. W nauce prawa karnego występuje również pogląd, wedle którego wolność seksualna nie powinna być jednak traktowana jedynie jako pochodna obyczajności¹⁷⁸.

Wskazanie w tytule rozdziału XXV aktualnie obowiązującego Kodeksu karnego na wolność seksualną stanowi znaczny postęp w porównaniu z poprzednimi polskimi ustawami karnymi¹⁷⁹. Wolność seksualna jest dobrem prawnym, którym jednostka może w pełni swobodnie rozporządzać przy założeniu, że jest osobą zdolną do podjęcia świadomej i dobrowolnej decyzji w tej sferze¹⁸⁰. Wolność w dziedzinie życia seksualnego obejmuje zarówno wolność od niechcianej ingerencji w integralność cielesną danej jednostki na płaszczyźnie seksualnej, jak również wolność od niechcianej przez jednostkę przekazu treści o charakterze seksualnym¹⁸¹. W pojęciu wolności seksualnej mieści się tak wolność od nacisku fizycznego, jak też wolność od przymusu psychicznego¹⁸². Za źródło wolności seksualnej w sensie normatywnym należy uznać prawa i wolności, które są gwarantowane na gruncie Konstytucji RP oraz konwencji międzynarodowych¹⁸³. Prawo do samostanowienia w zakresie wolności seksualnej jest ograniczone jedynie przez analogiczne prawa innych osób, przepisy prawa, jak również normy społeczne¹⁸⁴.

175 M. Berent, M. Filar (w:) *Kodeks Karny – Komentarz*, wyd. 5, red. M. Filar, Warszawa 2016, s. 1210; M. Bielski (w:) *Kodeks Karny, Część szczególna...*, s. 659, 660.

176 M. Berent, M. Filar (w:) *Kodeks Karny – Komentarz...*, s. 1210; M. Bielski (w:) *Kodeks Karny, Część szczególna...*, s. 660.

177 M. Berent, M. Filar (w:) *Kodeks Karny – Komentarz...*, s. 1210. Inni przedstawiciele doktryny natomiast uważają tę tezę za wątpliwą, uznając, że większość typów czynów zabronionych wymienionych w rozdziale XXV Kodeksu karnego ma tylko jeden rodzajowy przedmiot ochrony, jakim jest wolność seksualna – por. M. Bielski (w:) *Kodeks Karny, Część szczególna...*, s. 662, 663.

178 J. Warylewski (w:) *System Prawa Karnego, Przepięstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, t. 10, wyd. 2, red. J. Warylewski, Warszawa 2016, s. 639.

179 J. Warylewski (w:) *System Prawa Karnego, Przepięstwa przeciwko dobrom...*, s. 631.

180 M. Bielski (w:) *Kodeks Karny, Część szczególna...*, s. 660.

181 M. Bielski (w:) *Kodeks Karny, Część szczególna...*, s. 661.

182 M. Bielski (w:) *Kodeks Karny, Część szczególna...*, s. 661. Do naruszenia dobra prawnego w postaci wolności seksualnej zdaniem M. Bielskiego może dojść także wtedy, kiedy osoba będąca przedmiotem czynności wykonawczej jest niezdolna do świadomego podjęcia decyzji w ramach życia seksualnego. Obiektywne pojmowanie wolności seksualnej pozwala zatem na przyjęcie według Autora, że do jej naruszenia może dojść nawet w stosunku do osób niezdolnych do rozpoznania w chwili popełnienia przez sprawcę danego czynu, że ich wolność seksualna została zaatakowana.

183 J. Warylewski (w:) *System Prawa Karnego, Przepięstwa przeciwko dobrom...*, s. 639.

184 M. Dąbrowska, *Grooming – wybrane aspekty prawnekarne i kryminologiczne*, Warszawa 2018, s. 42.

Ustawodawca zapewnia także ochronę obyczajności w zakresie zachowań natury seksualnej¹⁸⁵. Obyczajność w przedmiocie życia seksualnego to, jak wspomniano, dobro o charakterze ponadindywidualnym, a przestępstwa, których rodzajowy przedmiot ochrony stanowi obyczajność, uderzają w standard reguł obyczajowych, funkcjonujących w życiu społecznym¹⁸⁶. Obyczajność w swojej istocie jest pojęciem płynnym i podlegającym ewolucji, co powinno być uwzględniane przez ustawodawcę na etapie typizacji przestępstw, jak też przez organy stosujące prawo¹⁸⁷.

Rozdział XXV aktualnego Kodeksu karnego cieszy się szczególnym zainteresowaniem prawodawcy¹⁸⁸. Przepisy znajdujące się w tym rozdziale były wielokrotnie nowelizowane¹⁸⁹. Miało to miejsce w latach 2004, 2005, 2008, 2009, 2010, 2013, 2014 i 2022¹⁹⁰. Zauważalna jest również tendencja do zwiększania zakresu punitivności przestępstw określonych w rozdziale XXV polskiej ustawy karnej, jak też do wprowadzania nowych typów czynów karalnych¹⁹¹.

W celu przedstawienia genezy przepisu dotyczącego przestępstwa pedofilii w aktualnym Kodeksie karnym należy pochylić się nad jego treścią, począwszy od wersji pierwotnej, poprzez nowelizacje, aż do przepisu obowiązującego w chwili obecnej. Na podstawie art. 200 § 1 w pierwotnym brzmieniu kryminalizowane było doprowadzenie małoletniego poniżej 15 lat do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, za co groziła kara pozbawienia wolności od roku do lat 10¹⁹². Na gruncie § 2 tego przepisu taką samą karą zagrożone było utrwalanie treści pornograficznych z udziałem małoletniego poniżej lat 15¹⁹³. Artykuł 200 był nowelizowany dotychczas czterokrotnie. Ustawa z dnia 18.03.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń zmodyfikowała brzmienie tego przepisu po raz pierwszy¹⁹⁴. Po nowelizacji z 2004 r. art. 200 w nowym brzmieniu penalizował obcowanie płciowe z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszczenie się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadzenie jej do poddania się takim czynnościom albo do

185 S. Hypś (w:) *Kodeks Karny – Komentarz*, wyd. 7, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2021, s. 1175.

186 M. Bielski (w:) *Kodeks Karny, Część szczególna...*, s. 662; K. Lipiński (w:) *Kodeks Karny – Część szczególna, Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021, s. 605; S. Hypś (w:) *Kodeks Karny – Komentarz...*, s. 1175.

187 M. Budyn-Kulik, M. Kulik (w:) *Kodeks Karny, Część szczególna, t. 1, Komentarz – Art. 117–221*, wyd. 4, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2017, s. 661.

188 K. Lipiński (w:) *Kodeks Karny – Część szczególna...*, s. 606.

189 K. Lipiński (w:) *Kodeks Karny – Część szczególna...*, s. 606.

190 K. Lipiński (w:) *Kodeks Karny – Część szczególna...*, s. 606.

191 K. Lipiński (w:) *Kodeks Karny – Część szczególna...*, s. 606.

192 Ustawa z dnia 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r. nr 88 poz. 553).

193 Ustawa z dnia 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r. nr 88 poz. 553).

194 M. Budyn-Kulik, M. Kulik (w:) *Kodeks Karny, Część szczególna...*, s. 716; Ustawa z dnia 18.03.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2004 r. nr 69 poz. 626).

ich wykonania, pod taką samą sankcją jak przepis art. 200 wcześniej obowiązujący¹⁹⁵. Skreśleniu uległ natomiast art. 200 § 2, którego treść została rozszerzona i określona w innym przepisie rozdziału XXV, dotyczącym problematyki pornografii¹⁹⁶. Jak podkreśla się w literaturze, istotną zmianę w treści art. 200 stanowiło wprowadzenie znamion „obcuje płciowo” oraz „dopuszcza się”¹⁹⁷. W wersji pierwotnej art. 200 § 1 ustawodawca, określając znamię czynnościowo-wykonawcze, posłużył się wyrażeniem „doprowadza”, zdającym się sugerować, że kryminalizacja pedofilii dotyczy tylko tych sytuacji, w których wyłącznie sprawca jest osobą aktywnie inicjującą podjęcie określonych zachowań seksualnych, a co za tym idzie, to od samego sprawcy miał pochodzić zamiar¹⁹⁸. Wskazuje się, że takie rozwiązanie stało w sprzeczności zarówno z polską tradycją legislacyjną, jak też z samą ideą przepisu mającego zapewniać absolutną ochronę małoletnich poniżej lat 15 przed wszelkimi aktami natury seksualnej¹⁹⁹. Znamiona „obcuje płciowo” i „dopuszcza się” zgodnie z poglądem doktryny mają zobiektywizowany charakter, a dla ich bytu nie ma znaczenia, kto był intelektualnym inspiratorem bądź liderem wykonania takiego czynu²⁰⁰. Od momentu wprowadzenia tych znamion do art. 200 sprawca przestępstwa pedofilii ponosi odpowiedzialność nawet wówczas, kiedy stroną aktywną, czyli doprowadzającą do czynności seksualnych, jest osoba w wieku poniżej lat 15²⁰¹. Karalność tego czynu zabronionego jest więc oparta na obiektywnym fakcie dopuszczenia się konkretnych czynności z małoletnim²⁰². Osoba, która aktywnie doprowadza małoletniego poniżej 15 lat do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania, również odpowiada za przestępstwo pedofilii na gruncie opisywanego przepisu²⁰³. Warto dodać, że usunięcie art. 200 § 2 przez ustawę z 2004 r. także zostało ocenione przez wielu autorów pozytywnie²⁰⁴.

Kolejna zmiana regulacji art. 200 nastąpiła na mocy ustawy z dnia 27.07.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy

195 Ustawa z dnia 18.03.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2004 r. nr 69 poz. 626).

196 Ustawa z dnia 18.03.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2004 r. nr 69 poz. 626). Od momentu wejścia w życie tej ustawy utrwalanie, sprowadzanie, przechowywanie lub posiadanie treści pornograficznych z udziałem małoletniego poniżej lat 15 było zagrożone karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5 na podstawie art. 202 § 4.

197 M. Filar, *Kodeks Karny – Komentarz*, wyd. 1, red. M. Filar, Warszawa 2008, s. 831.

198 M. Filar, *Kodeks Karny – Komentarz...*, s. 831; A. Marek, *Kodeks Karny – Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2007, s. 391.

199 M. Filar, *Kodeks Karny – Komentarz...*, s. 832.

200 M. Filar, *Kodeks Karny – Komentarz...*, s. 832.

201 M. Filar, *Kodeks Karny – Komentarz...*, s. 832.

202 M. Filar, *Kodeks Karny – Komentarz...*, s. 832.

203 M. Filar, *Kodeks Karny – Komentarz...*, s. 832.

204 Por. M. Mozgawa, M. Kulik, P. Poniatowski, K. Wala, *Stan regulacji części szczególnej Kodeksu karnego (w:) Aktualne problemy i perspektywy prawa karnego*, red. M. Mozgawa, P. Poniatowski, K. Wala, Warszawa 2022, s. 326, 327; por. R. Góral, *Kodeks Karny – Praktyczny komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2007, s. 339.

– Kodeks karny wykonawczy²⁰⁵. Dotychczasowe brzmienie art. 200 po tej nowelizacji zostało oznaczone jako § 1, aczkolwiek sankcja została podniesiona i od momentu wejścia w życie noweli z 2005 r. za popełnienie tego przestępstwa groziło pozbawienie wolności od lat 2 do 12²⁰⁶. Ustawa z 2005 r. wprowadziła również art. 200 § 2, na zasadzie którego karze określonej w art. 200 § 1 podlegał także ten, kto w celu zaspokojenia seksualnego prezentował małoletniemu poniżej lat 15 wykonanie czynności seksualnej²⁰⁷. Jak podaje się w literaturze przedmiotu, autorzy tej nowelizacji najprawdopodobniej mieli na celu wypełnienie potencjalnej luki wynikającej z dotychczasowego brzmienia art. 200, polegającej na braku penalizacji zachowań, w których nie dochodziło do kontaktu fizycznego sprawcy z małoletnim, a więc ekshibicjonizmu, czy onanizowania się w obecności osoby poniżej 15. roku życia²⁰⁸. Paragraf 2, dodany ustawą z 2005 r., obowiązywał do czasu wejścia w życie ustawy z dnia 4.04.2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, na podstawie której dokonano kolejnych zmian w art. 200 Kodeksu karnego²⁰⁹.

W oparciu o nowelizację Kodeksu karnego z 2014 r. art. 200 § 1 nie uległ zmianie, natomiast uchylono art. 200 § 2 i przeniesiono uregulowany w tym przepisie typ czynu zabronionego do innej jednostki redakcyjnej art. 200 – do § 4, a także go rozszerzono, doprecyzowując opis znamion zawartego tam przestępstwa²¹⁰. Co więcej, dodano art. 200 § 3 i § 5²¹¹. Odnosząc się do art. 200 § 3, w treści tego przepisu powtórzono brzmienie art. 202 § 2 obowiązującego do czasu wejścia w życie ustawy z 2014 r., z jednoczesnym podwyższeniem sankcji karnej za wskazane przestępstwo²¹². Jak podano w uzasadnieniu do opisywanej nowelizacji, powodem przeniesienia wskazanego przepisu do art. 200 była potrzeba zachowania spójności przepisów pod kątem jednolitości dobra chronionego prawem²¹³. Według autorów zmiany zarówno przepis art. 200 § 1, jak też wprowadzony art. 200 § 3, mają na celu ochronę rozwoju

205 Ustawa z dnia 27.07.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2005 r. nr 163 poz. 1363).

206 Ustawa z dnia 27.07.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2005 r. nr 163 poz. 1363).

207 Ustawa z dnia 27.07.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2005 r. nr 163 poz. 1363).

208 J. Warylewski (w:) *Kodeks karny – Komentarz*, wyd. 4, red. R. A. Stefański, Warszawa 2018, s. 1317; A. Marek, *Kodeks Karny – Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2010, s. 457; por. wyrok Sądu Najwyższego – Izba Karne z 5.04.2005, III KK 187/04, Lex nr 148234.

209 Ustawa z dnia 4.04.2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2014 r. poz. 538).

210 Ustawa z dnia 4.04.2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2014 r. poz. 538); M. Bielski (w:) *Kodeks Karny, Część szczególna...*, s. 735; J. Warylewski (w:) *Kodeks karny – Komentarz...*, s. 1317.

211 Ustawa z dnia 4.04.2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2014 r. poz. 538); M. Mozgawa, M. Kulik, P. Poniatowski, K. Wala, *Stan regulacji części szczególnej Kodeksu karnego...*, s. 326; J. Warylewski (w:) *Kodeks karny – Komentarz...*, s. 1316, 1317.

212 M. Bielski (w:) *Kodeks Karny, Część szczególna...*, s. 735; J. Warylewski (w:) *Kodeks karny – Komentarz...*, s. 1316.

213 J. Warylewski (w:) *Kodeks karny – Komentarz...*, s. 1316.

psychoseksualnego osoby poniżej lat 15²¹⁴. Takim rozwojowi zagrażają zarówno kontakty seksualne, objęte zakresem regulacji art. 200 § 1, jak też narażenie małoletniego na odbiór treści pornograficznych, penalizowane na gruncie art. 200 § 3²¹⁵. W art. 200 § 5 został dodany nowy typ czynu przestępnego²¹⁶. Wobec powyższego, od 26.05.2014 r., stosownie do: art. 200 § 3 – kto małoletniemu poniżej lat 15 prezentuje treści pornograficzne lub udostępnia mu przedmioty mające taki charakter albo rozpowszechnia treści pornograficzne w sposób umożliwiający takiemu małoletniemu zapoznanie się z nimi, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3; art. 200 § 4 – karze określonej w § 3 podlega, kto w celu swojego zaspokojenia seksualnego lub zaspokojenia seksualnego innej osoby prezentuje małoletniemu poniżej lat 15 wykonanie czynności seksualnej i art. 200 § 5 – karze określonej w § 3 podlega, kto prowadzi reklamę lub promocję działalności polegającej na rozpowszechnianiu treści pornograficznych w sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi małoletniemu poniżej lat 15²¹⁷.

Początkowe zmiany dokonane w art. 200 były oceniane w doktrynie pozytywnie, natomiast zmiany późniejsze, wprowadzone ustawą z 2014 r., zostały przez autorów skrytykowane²¹⁸. Wskazuje się, że przekształcenie obowiązującego przed nowelizacją z 2014 r. art. 200 § 2 w art. 200 § 4 nie było konieczne, a wprowadzone modyfikacje w treści przepisu dotyczącego prezentowania wykonania czynności seksualnej małoletniemu poniżej lat 15 mogły zostać dokonane bez zabiegu polegającego na zmianie jednostek redakcyjnych²¹⁹. Co więcej, za niewłaściwe rozwiązanie uznano przeniesienie do art. 200 § 3 regulacji z art. 202 § 2, przy jednoczesnym umieszczeniu w art. 200 czynu przestępnego określonego w § 5 tego przepisu²²⁰. W opracowaniach naukowych stwierdzono, że przestępstwa z art. 200 § 3 i z art. 200 § 5 powinny zostać umiejscowione w odpowiednich jednostkach redakcyjnych art. 202, którego istota sprowadza się do kryminalizacji zachowań ze sfery pornografii²²¹.

W 2021 r. powstał rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw²²². W konsekwencji tego, w dniu 7.07.2022 r. została uchwalona ustawa o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych

214 J. Warylewski (w:) *Kodeks karny – Komentarz...*, s. 1316.

215 J. Warylewski (w:) *Kodeks karny – Komentarz...*, s. 1316.

216 Ustawa z dnia 4.04.2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2014 r. poz. 538); Ustawa z dnia 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r. nr 88 poz. 553); M. Bielski (w:) *Kodeks Karny, Część szczególna...*, s. 736.

217 Ustawa z dnia 4.04.2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2014 r. poz. 538); Ustawa z dnia 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r. nr 88 poz. 553).

218 M. Bielski (w:) *Kodeks Karny, Część szczególna...*, s. 736; M. Budyn-Kulik, M. Kulik (w:) *Kodeks Karny, Część szczególna...*, s. 716; M. Mozgawa, M. Kulik, P. Poniatowski, K. Wala, *Stan regulacji części szczególnej Kodeksu karnego...*, s. 327.

219 M. Bielski (w:) *Kodeks Karny, Część szczególna...*, s. 736.

220 M. Bielski (w:) *Kodeks Karny, Część szczególna...*, s. 736.

221 M. Bielski (w:) *Kodeks Karny, Część szczególna...*, s. 736; M. Budyn-Kulik, M. Kulik (w:) *Kodeks Karny, Część szczególna...*, s. 716.

222 <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2024>, dostęp: 15.08.2025 r.

ustaw²²³. Ustawa ta została ogłoszona 13.12.2022 r. i pierwotnie miała wejść w życie 14.03.2023 r.²²⁴ Ustawa z dnia 26.01.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw zmieniła jednak przepis ustawy z dnia 7.07.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, dotyczący daty jej wejścia w życie²²⁵. W związku z tym nowelizacja Kodeksu karnego z 2022 r. finalnie weszła w życie w dniu 1.10.2023 r.²²⁶ Jak wynika z uzasadnienia projektu tej nowelizacji, dostrzeżono potrzebę wzmocnienia ochrony prawnokarnej przed najcięższymi kategoriami czynów zabronionych poprzez zaostrzenie odpowiedzialności karnej, m.in. za najpoważniejsze przestępstwa skierowane przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, popełnione zwłaszcza na szkodę małoletnich²²⁷. Ustawa zmieniająca Kodeks karny z 2022 r. przewidywała podwyższenie ustawowych zagrożeń karnych za najpoważniejsze przestępstwa, przy czym zdecydowana większość wprowadzonych podwyższeń sankcji polega wyłącznie na podwyższeniu górnego zagrożenia²²⁸. Ustawodawca poprzez zwiększenie sankcji dążył do ugruntowania w świadomości prawnej wysokiej karygodności konkretnych czynów, a tym samym nieopłacalności podejmowania zachowań godzących w dobra prawne, stanowiące przedmiot ochrony prawa karnego²²⁹. Nowelizacja polskiej ustawy karnej z 2022 r. wprowadziła zmiany w art. 200²³⁰. Wobec tego w stanie prawnym, który zaczął obowiązywać od 1.10.2023 r., przepis art. 200 § 1 przewiduje wyższą sankcję karną – i tak na jego mocy kryminalizowane jest obcowanie płciowe z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszczanie się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadzanie jej do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania, pod karą pozbawienia wolności od lat 2 do 15²³¹. Ponadto opisywana nowelizacja dodała w art. 200 kolejną jednostkę redakcyjną – § 6. Stosownie do tego uregulowania – skazując sprawcę, który popełnił

223 <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2024>, dostęp: 15.08.2025 r., <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220002600>, dostęp: 15.08.2025 r.

224 <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220002600>, dostęp: 15.08.2025 r.; ustawa z dnia 7.07.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600); ustawa z dnia 26.01.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 403). Wyjątkiem miały być nieliczne przepisy ustawy z dnia 7.07.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, których część miała wejść w życie 14.12.2023 r. oraz część w dniu 1.01.2026 r.

225 Ustawa z dnia 26.01.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 403).

226 Ustawa z dnia 7.07.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600); Ustawa z dnia 26.01.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 403). Wyjątkiem są nieliczne przepisy ustawy z dnia 7.07.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, których część weszła w życie z dniem 14.03.2023 r. oraz część wejdzie w życie w dniu 1.01.2026 r.

227 Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z 22.02.2022 r., s. 1, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2024>, dostęp: 15.08.2025 r.

228 Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z 22.02.2022 r., s. 1.

229 Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z 22.02.2022 r., s. 2, 3.

230 Ustawa z dnia 7.07.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600).

231 Ustawa z dnia 7.07.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600).

przestępstwo określone w § 1, 3 lub 4 wobec małoletniego, który w chwili czynu pozostawał w stosunku zależności od sprawcy, w szczególności pod jego pieczę, lub z wykorzystaniem krytycznego położenia małoletniego, sąd orzeka karę pozbawienia wolności przewidzianą za przypisane sprawcy przestępstwo w wysokości od dolnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę²³². Występując z propozycją wprowadzenia art. 200 § 6 do Kodeksu karnego, projektodawca miał na celu zwiększenie ochrony osób małoletnich, pozostających w stosunku zależności od sprawcy lub z wykorzystaniem krytycznego położenia małoletniego²³³.

VI. PODSUMOWANIE

Na podstawie uwag przedstawionych w niniejszym artykule można dostrzec, jak regulowane były stosunki seksualne dorosłych z dziećmi, początkowo przez akty prawne państw zaborczych, a następnie w polskich ustawach karnych. Chcąc dokonać podsumowania tej pracy, trzeba wskazać, że pomimo różnic w kształtowaniu granicy wieku osoby małoletniej, po przekroczeniu której sprawca czynu zabronionego ponosił odpowiedzialność karną, wszystkie ustawy karne państw zaborczych kryminalizowały kontakty seksualne z udziałem małoletniego²³⁴. Rosyjski Kodeks Tagancewa z 1903 r. zawierał przepisy dotyczące nierządu, które ujmowały stosunki o charakterze seksualnym bardzo kazuistycznie²³⁵. Analiza unormowań zawartych w tym akcie prawnym prowadzi do wniosku, że na jego gruncie wyróżniono trzy kategorie wiekowe w związku z penalizacją czynów lubieżnych – dziecko niemające 14 lat, nieletni od lat 14 do 16 oraz osoba płci żeńskiej, która ukończyła 16 lat. Ponadto odrębne przepisy zapewniały karalność pederastii popełnionej z nieletnim od lat 14 do 16 i pederastii, której dopuszczono się z dzieckiem do lat 14. Co więcej, kryminalizowane było w Kodeksie Tagancewa uwiedzenie do obcowania płciowego panny w wieku od 14 do 21 lat, obcowanie płciowe z nieletnią od lat 14 do 16, a także obcowanie płciowe z dzieckiem do lat 14. Regulacje te określały dodatkowo okoliczności popełnienia stypizowanych tam przestępstw. Wysokość sankcji była więc uzależniona od wieku i od szczególnych wypadków kwalifikacji.

Kodeks karny niemiecki, równie kazuistyczny, operował terminem czynu nierządowego. Poza szczegółowym sprecyzowaniem okoliczności popełnienia czynu zabronionego, ustawa ta zabraniała czynów nierządnych z osobami niemającymi 14 lat. Istniał też przepis zabraniający uwodzenia do cielesnego obcowania dziewczęcia nieposzlakowanego, które nie ukończyło jeszcze 16 lat życia. Ustawa karna

232 Ustawa z dnia 7.07.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600).

233 Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z 22.02.2022 r., s. 74, 75.

234 J. Dworas-Kulik, *Rys historyczny przestępstwa o charakterze pedofilskim...*, s. 39.

235 N. Tagancew, *Kodeks karny...*, s. 654; J. Warylewski, *Przestępstwa seksualne...*, s. 191, 192.

austriacka z kolei przewidywała karalność nadużycia cielesnego w celu dogodzenia swojemu popędowi zmysłowemu, chłopca lub dziewczyny poniżej 14. roku życia, co stanowiło zbrodnię zhańbienia. Przystępstwem w myśl tej ustawy było też, uważane za zgwałcenie, pozamałżeńskie spółkowanie cielesne z kobietą, która nie ukończyła 14 lat. W przypadku tego aktu normatywnego wysokość kar również zależała od okoliczności towarzyszących przestępstwu. Ustawa karna austriacka zawierała także dwa artykuły, które odnosiły się do zbeszczeszczenia małoletniej córki albo krewnej pana albo pani domu przez domownika oraz skłaniania do nierządu małoletniego syna albo małoletniego krewnego domu przez służącą, pozostającą u rodziny na służbie. Węgierska ustawa karna o zbrodniach i występkach uznawała za przestępstwo czynu lubieżnego angażowanie się przez mężczyznę w aktywność seksualną z porządną młodą dziewczyną w wieku poniżej 14. roku życia. W świetle ustaw karnych państw zaborczych co do zasady więc granicę wieku dziecka, przed której przekroczeniem nie można było podejmować względem niego czynności seksualnych, stanowiło 14 lat. Warto nadmienić, że zarówno na gruncie Kodeksu karnego niemieckiego, Ustawy karnej austriackiej, jak też Węgierskiej ustawy karnej, sprawcy przestępstw związanych z seksualnym wykorzystywaniem najmłodszych groziło, po spełnieniu warunków opisanych w konkretnych przepisach wymienionych aktów prawnych, więzienie dożywotnie.

W pierwszym polskim Kodeksie karnym Makarewicza z 1932 r. przestępstwo pedofilii funkcjonowało pod pojęciem zabronionego czynu nierządnego. Zgodnie z tym Kodeksem, uznawanym za wzór techniki legislacyjnej, granica wieku przyzwolenia na kontakty seksualne dorosłego z dzieckiem wynosiła 15 lat. Kodeks Makarewicza przyjął, że w przypadku osób poniżej 15. roku życia nawet dobrowolnie wyrażona zgoda na dokonanie czynności seksualnych nie ma znaczenia i nie wpływa na bezprawność czynu, ponieważ osoba w tym wieku jest pozbawiona zdolności do wyrażenia prawnie skutecznej zgody, jak też do rozpoznania jej znaczenia²³⁶. Przy dziecku w wieku poniżej lat 15 zachodził jeszcze wzgląd na interes gatunku, gdyż uznano, że czyn nierządny, poczyniony zwłaszcza wobec tak młodej osoby, prowadzi do wyniszczenia moralnego i fizycznego²³⁷. Na podstawie Kodeksu karnego z 1932 r. karalne było także dopuszczenie się czynu nierządnego w obecności osoby, która nie ukończyła 15 lat²³⁸.

Kodeks karny z 1969 r. posługiwał się terminem czynu lubieżnego, który to termin jest szerszy zarówno od pojęcia czynu nierządnego, jak też od pojęcia obcowania płciowego²³⁹. Ustawodawca chciał bowiem stworzyć takie określenie, które objęłoby swoim zakresem nie tylko stosunki cielesne, polegające na obcowaniu płciowym lub

236 J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem...*, s. 484; Z. Papierkowski, *Prawo karne (część szczegółowa)*..., s. 108; S. Glaser, A. Mogilnicki, *Kodeks karny – Komentarz...*, s. 660; J. Warylewski, *Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej...*, s. 148.

237 Cyt. za: J. Warylewski, *Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej...*, s. 148.

238 Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11.07.1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. nr 60 poz. 571).

239 L. Hochberg, *Przestępstwa przeciwko życiu...*, s. 42.

na podobnym zachowaniu, lecz jakiegokolwiek wykorzystanie osoby poniżej lat 15 dla celów seksualnych²⁴⁰. Podobnie zatem jak w Kodeksie Makarewicza, również ustawa karna z 1969 r. przyjęła założenie, według którego osoba poniżej 15. roku życia nie jest rozwinięta na tyle, żeby przyswoić system norm oraz kanony obyczajowe pozwalające na podjęcie prawnie wiążącej decyzji w zakresie dyspozycji seksualnej, jak też takie, że wczesne rozpoczęcie życia seksualnego przez taką osobę może niekorzystnie wpłynąć na jej dalszy rozwój psychiczny i fizyczny²⁴¹. Co ciekawe, na gruncie tego aktu normatywnego istniał też przepis penalizujący dopuszczenie się czynu nierządnego w obecności osoby poniżej lat 15.

Przechodząc do Kodeksu karnego z 1997 r., należy skonstatować, że przepisy regulujące przestępstwa na tle seksualnym zostały na jego gruncie znacznie zmienione w porównaniu z dwiema wcześniejszymi polskimi ustawami karnymi²⁴². Zmiany te dotyczyły zarówno usytuowania wszystkich przestępstw związanych z seksualnością człowieka, terminologii używanej wobec tych przestępstw, znamion niektórych typów czynów zabronionych, a także został wprowadzony inny podział zachowań seksualnych²⁴³. Granica wieku przyzwolenia jednak pozostała taka sama. Ustawodawca przyjął brak możliwości wyrażenia prawnokarnie skutecznej zgody w sferze życia seksualnego przez osobę, która nie ukończyła 15. roku życia²⁴⁴. W efekcie tego, nawet jeżeli taka zgoda zostanie wyrażona przez małoletniego w wieku poniżej 15 lat, zgoda ta będzie uznana za nieskuteczną²⁴⁵. Małoletni może natomiast skutecznie wyrazić brak takiej zgody²⁴⁶. Rozdział XXV aktualnego Kodeksu karnego, zawierający przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, cieszy się szczególnym zainteresowaniem prawodawcy²⁴⁷. Przepisy znajdujące się w tym rozdziale były wielokrotnie nowelizowane²⁴⁸. Zauważalna jest również tendencja do zwiększania zakresu punitowności przestępstw określonych w tym rozdziale, jak też do wprowadzania nowych typów czynów karalnych²⁴⁹. Warto ponownie zwrócić uwagę na istotną zmianę w treści art. 200, którą stanowiło wprowadzenie znamion „obcuje płciowo” oraz „dopuszcza się”, nowelizacją z 2004 r.²⁵⁰ W wersji pierwotnej art. 200 § 1 ustawodawca posłużył się wyrażeniem „doprowadza”, które sugerowało, że karalność pedofilii dotyczy tylko tych

240 M. Filar, *Przestępstwa seksualne...*, s. 96.

241 M. Filar, *Przestępstwa seksualne...*, s. 89.

242 J. Wojciechowski, *Kodeks karny...*, s. 371.

243 J. Wojciechowski, *Kodeks karny...*, s. 371; J. Piórkowska-Flieger (w:) *Kodeks karny – Komentarz...*, s. 377.

244 Postanowienie Sądu Najwyższego z 17.11.2021 r., II KK 490/21, Lex nr 3330813.

245 K. Lipiński (w:) *Kodeks Karny – Część szczegółowa...*, s. 642.

246 M. Budyn-Kulik, M. Kulik (w:) *Kodeks Karny, Część szczegółowa...*, s. 726.

247 K. Lipiński (w:) *Kodeks Karny – Część szczegółowa...*, s. 606.

248 K. Lipiński (w:) *Kodeks Karny – Część szczegółowa...*, s. 606.

249 K. Lipiński (w:) *Kodeks Karny – Część szczegółowa...*, s. 606.

250 M. Filar, *Kodeks Karny – Komentarz...*, s. 831.

sytuacji, w których jedynie sprawca jest osobą aktywnie inicjującą podjęcie określonych zachowań seksualnych, a co się z tym wiąże – to od samego sprawcy miał pochodzić zamiar²⁵¹. Rozwiązanie takie, jak wskazuje się w doktrynie, nie zapewniało całkowitej ochrony małoletnich poniżej lat 15 przed czynnościami na tle seksualnym, popełnionych względem nich²⁵². Od momentu wprowadzenia tych znamion do art. 200 sprawca przestępstwa pedofilii ponosi zaś odpowiedzialność karną nawet wówczas, gdy stroną aktywną, czyli doprowadzającą do czynności seksualnych, jest osoba w wieku poniżej lat 15²⁵³. Wprowadzenie tych znamion do art. 200 § 1 było więc słusznym zabiegiem polskiego ustawodawcy.

Regulacja z art. 200 § 1 przewiduje bezwzględny zakaz podejmowania jakichkolwiek czynności o charakterze seksualnym wobec osoby poniżej 15. roku życia²⁵⁴. Szczegółowe rozważania nad przestępstwem pedofilii oraz nad czynami zabronionymi pozostającymi w związku z nim w obecnie obowiązującym Kodeksie karnym z 1997 r. stanowią przedmiot odrębnych opracowań Autorki.

mgr Martyna Grzegorzak

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Wydział Prawa i Administracji. Doktorantka Szkoły Doktorskiej Nauk Społecznych UMCS

Maria Curie-Skłodowska (UMCS) in Lublin, Faculty of Law and Administration. PhD Student at the Doctoral School of Social Sciences of UMCS

---

251 M. Filar, *Kodeks Karny – Komentarz...*, s. 831; A. Marek, *Kodeks Karny – Komentarz*, wyd. 4..., s. 391.

252 M. Filar, *Kodeks Karny – Komentarz...*, s. 832.

253 M. Filar, *Kodeks Karny – Komentarz...*, s. 832.

254 S. Hypś (w:) *Kodeks Karny – Komentarz...*, s. 1197.

ABSTRACT

Keywords: *paedophilia, sexual offence, criminal law, genesis of the provisions*

The genesis of the criminalization of paedophilia in Polish criminal law

The research study presents the genesis of the criminalization of paedophilia in Polish criminal law. The article describes historical Polish regulations and regulations that were in force on the Polish territory in the past, all of which prohibited sexual relations between adults and children. The work includes references to the *Summa* by Raymundus Parthenopeus, to the Penal Code of the Kingdom of Poland, and to the law of the occupant countries – to the Russian Penal Code of 22 March 1903, to the Penal Code of the German Reich of 15 May 1871, to the Austrian Penal Law of 27 May 1852, as well as to Hungarian criminal law: the Penal Law on Offences and Petty Offences of 28 May 1878. Next, the focus shifts to analysis of the crime of paedophilia in the Polish Penal Code of 11 July 1932. The study examines the provisions regulating the crime of paedophilia in drafts of the Polish Penal Code from the 1950s and 1960s, whereupon it focuses on the description of this prohibited act in the Polish Penal Code of 1969. The provisions regulating the crime of paedophilia in the draft of the Polish Penal Code from the 1990s are also presented. Finally, the article characterizes the genesis of the provision concerning the crime of paedophilia in the current Polish Penal Code of 1997. The author of the research concentrates on the contents of provisions concerning paedophilia content, starting from the original version to amendments, to the legislation which is currently in force.

Bibliografia

1. Igor Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1989
2. Igor Andrejew, Witold Świda, Władysław Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973
3. Jerzy Bafia, Kryspin Mioduski, Mieczysław Siewierski, *Kodeks karny – Komentarz*, Warszawa 1987
4. Marcin Berent, Marian Filar (w:) *Kodeks Karny – Komentarz*, wyd. 5, red. M. Filar, Warszawa 2016
5. Marcin Bielski (w:) *Kodeks Karny, Część szczególna, t. 2, Komentarz do art. 117–211a*, wyd. 5, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017

6. **Tomasz Bojarski**, *Kodeks karny z 1997 roku – wprowadzenie*, Zakamycze 1998
7. **Tomasz Bojarski**, *Konstrukcja Kodeksu Karnego z 1932 r. i jego przepisów* (w:) *Kodeks karny z 1932 roku*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, M. Gałązka, R. G. Hałas, S. Hypś, D. Szeleszczuk, Lublin 2015
8. **Tomasz Bojarski**, *Polskie prawo karne*, Warszawa 2006
9. **Tomasz Bojarski**, *Tradycja i postęp w nowelizacji prawa karnego – od Makarewicza do stanu obecnego*, Teka Komisji Prawniczej, Polska Akademia Nauk, Oddział w Lublinie, 2008
10. **Tomasz Bojarski, Anna Gimbut, Czesław Gofroń, Andrzej Wąsek, Janusz Wojciechowski**, *Prawo karne*, Lublin 1994
11. **Kamil Bradliński**, *Polskie kodeksy karne okresu międzywojnia*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2018/38
12. **Kazimierz Buchała**, *Prawo karne materialne, Wydanie drugie zmienione i uzupełnione według stanu ustawodawstwa na dzień 1 września 1988 r.*, Warszawa 1989
13. **Kazimierz Buchała, Andrzej Zoll**, *Polskie prawo karne*, Warszawa 1997
14. **Magdalena Budyn-Kulik, Marek Kulik** (w:) *Kodeks Karny, Część szczególna, t. 1, Komentarz – Art. 117–221*, wyd. 4, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2017
15. **Marian Cieślak**, *Polskie prawo karne*, Warszawa 1994
16. **Marta Dąbrowska**, *Grooming – wybrane aspekty prawnokarne i kryminologiczne*, Warszawa 2018
17. **Antoni Dębiński**, *Słowo na rozpoczęcie konferencji* (w:) *Prawo karne w poglądach Profesora Juliusza Makarewicza*, red. A. Grześkowiak, Lublin 2005
18. **Judyta Dworas-Kulik**, *Rys historyczny przestępstwa o charakterze pedofilskim*, „Kwartalnik Prawo-Społeczeństwo-Ekonomia” 2016/1
19. **Marian Filar**, *Przestępstwa seksualne w polskim prawie karnym*, Toruń 1985
20. **Marian Filar**, *Kodeks Karny – Komentarz*, wyd. 1, red. M. Filar, Warszawa 2008
21. **Stefan Glaser**, *Polskie prawo karne w zarysie*, Kraków 1933
22. **Stefan Glaser, Aaleksander Mogilnicki**, *Kodeks karny – Komentarz, Prawo o wykroczeniach, Przepisy wprowadzające, Tezy z orzeczeń Sądu Najwyższego, Wyciągi z motywów ustawodawczych*, Kraków 1934
23. **Roman Góral**, *Kodeks Karny – Praktyczny komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2007
24. **Alicja Grześkowiak**, *Aksjologia komunistycznego prawa karnego w Polsce Ludowej* (w:) *Komunistyczne prawo karne Polski Ludowej*, red. A. Grześkowiak, Lublin 2007
25. **Włodzimierz Gutekunst** (w:) *Prawo karne – Część szczególna*, wyd. zmienione według stanu prawnego na 1.01.1980 r., red. W. Świda, Wrocław–Warszawa 1980
26. **S.ławomirHypś** (w:) *Kodeks Karny – Komentarz*, wyd. 7, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2021

27. **Izabela Jankowska-Prochot**, *Prawnoporównawcza analiza przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na podstawie rozwiązań normatywnych przyjętych w Polsce i Irlandii*, Warszawa 2020
28. **Violetta Konarska-Wrzosek** (w:) *Kodeks Karny – Komentarz*, wyd. 2, red. V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2018
29. **Józef Koredczuk**, *Zaborcze kodyfikacje prawa karnego materialnego w Polsce w okresie przejściowym w latach 1918–1932*, „Okresy przejściowe – ustrój i prawo”, Wrocław 2019
30. **Stefan Lelental, Magdalena Niewiadomska-Krawczyk**, *Przebieg prac nad przygotowaniem projektów kodyfikacji karnej z 1997 roku, ze szczególnym uwzględnieniem projektu Kodeksu karnego wykonawczego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego”, t. LIV 2019/3969
31. **Konrad Lipiński** (w:) *Kodeks Karny – Część szczególna – Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021
32. **Juliusz Makarewicz**, *Kodeks karny z komentarzem*, wyd. V, Lwów 1938, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Lublin 2012
33. **Wacław Makowski**, *Kodeks karny obowiązujący tymczasowo w Rzeczypospolitej Polskiej na ziemiach b. zaboru rosyjskiego z dodaniem: przepisów przechodnich i ustaw, zmieniających i uzupełniających postanowienia karne kodeksu; odpowiednich przepisów Kodeksu Karnego Niemieckiego i Ustawy Karnej Austriackiej, obowiązujących w pozostałych dzielnicach Rzeczypospolitej oraz Komentarza i orzeczeń Sądu Najwyższego*, t. III, Warszawa 1922
34. **Wacław Makowski**, *Prawo karne – o przestępstwach w szczególności, Wykład porównawczy prawa karnego austriackiego, niemieckiego i rosyjskiego obowiązującego w Polsce*, Warszawa 1924
35. **Andrzej Marek**, *Kodeks Karny – Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2007
36. **Andrzej Marek**, *Kodeks Karny – Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2010
37. **Marek Mozgawa, Marek Kulik, Piotr Poniatowski, Krzysztof Wala**, *Stan regulacji części szczególnej Kodeksu karnego* (w:) *Aktualne problemy i perspektywy prawa karnego*, red. M. Mozgawa, P. Poniatowski, K. Wala, Warszawa 2022
38. **Jerzy Nisenson, Mieczysław Siewierski**, *Kodeks karny i prawo o wykroczeniach – Komentarz, Orzecznictwo, Przepisy wprowadzające i związkowe*, Łódź 1949
39. *Nowy Kodeks karny i przepisy wprowadzające, Ustawy z 1997 r. z komentarzem*, Warszawa 1997
40. **Zdzisław Papierkowski**, *Prawo karne (część szczegółowa)*, A. *Kodeks karny*, B. *Ustawodawstwo dodatkowe, Zeszyt I*, Lublin 1947
41. **Joanna Piórkowska-Flieger** (w:) *Kodeks karny – Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2008
42. **Kazimierz Pospiszyl**, *Przestępstwa seksualne*, Warszawa 2014

43. **Mieczysław Siewierski**, *Kodeks karny i prawo o wykroczeniach – Komentarz*, wyd. VIII, Warszawa 1958
44. **Małgorzata Skórzewska-Amberg**, *Prawnokarna ochrona dziecka przed seksualnym wykorzystaniem w cyberprzestrzeni*, Warszawa 2019
45. **Janusz Sondel**, *Prawo rzymskie jako podstawa projektów kodyfikacyjnych w dawnej Polsce*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2001/1
46. **Nikołaj Tagancew**, *Kodeks karny (22 marca 1903 r.)*, tłum. I. Dąbrowo, R. Lobman, L. Konic, Warszawa 1923
47. **Jarosław Warylewski** (w:) *Kodeks karny – Komentarz*, wyd. 4, red. R. A. Stefański, Warszawa 2018
48. **Jarosław Warylewski**, *Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności – Rozdział XXV Kodeksu karnego – Komentarz*, Warszawa 2001
49. **Jarosław Warylewski**, *Przestępstwa seksualne*, Gdańsk 2001
50. **Jarosław Warylewski** (w:) *System Prawa Karnego, Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, t. 10, wyd. 2, red. J. Warylewski, Warszawa 2016
51. **Janusz Wojciechowski**, *Kodeks karny – Komentarz, Orzecznictwo*, wyd. III poszerzone i uaktualnione, Warszawa 2002
52. **Władysław Wolter**, *Prawo karne – zarys wykładu systematycznego, Część ogólna, I. Ustawa karna i przestępstwo na tle Kodeksu Karnego z 1932 r., Kodeksu Karnego Wojska Polskiego z 1944 r. oraz Dekretów od 1944 do 1946 r.*, Warszawa 1947
53. Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu karnego (w:) *Kodeks Karny – Komentarz*, wyd. 7, red. A. Grzeškowiak, K. Wiak, Warszawa 2021
54. **Jerzy Szumski**, *Kodeks karny – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – wprowadzenie*, Lublin 1999
55. Uzasadnienie rządowego projektu nowego Kodeksu karnego (w:) *Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami, Kodeks karny, Kodeks postępowania karnego, Kodeks karny wykonawczy*, Warszawa 1997

Pojęcia kluczowe: polityka narkotykowa, Bliski Wschód, posiadanie narkotyków, nowe substancje psychoaktywne

Katarzyna Tkaczyk-Rymanowska

Między świeckością a szariatem – posiadanie nowych substancji psychoaktywnych w tureckim i emirackim prawie karnym na tle polityki narkotykowej obu krajów

ABSTRAKT

Posiadanie narkotyków, w tym NSP, stanowi wyzwanie prawne i społeczne w skali globalnej. Podczas gdy w krajach Zachodu obserwuje się często liberalizację prawa, w wielu państwach Azji i Bliskiego Wschodu utrzymują się regulacje restrykcyjne. Analiza polityki narkotykowej Turcji i Zjednoczonych Emiratów Arabskich (ZEA) uwidacznia kontrast między państwem świeckim a islamskim: Turcja stosuje kary proporcjonalne do rodzaju substancji i intencji sprawcy, wspierane mechanizmami monitorowania narkotyków i współpracy z EMCDDA (EUDA), natomiast w ZEA obowiązuje polityka zero-tolerancji, a handel narkotykami może skutkować karą śmierci. Artykuł podkreśla znaczenie uwarunkowań kulturowych, religijnych i prawnych w kształtowaniu polityki narkotykowej. Analiza opiera się na metodzie prawnoporównawczej, wybranych pozycjach z literatury i raportów międzynarodowych oraz uwzględnieniu kontekstu kulturowego i religijnego.

I. WPROWADZENIE

Problem posiadania narkotyków, w tym nowych substancji psychoaktywnych (NSP)¹, od dekad stanowi jedno z poważniejszych wyzwań prawnych i społecznych

---

¹ Nie mają one swojej definicji w prawie międzynarodowym publicznym. UNODC definiuje je jako substancje odurzające, w postaci czystej lub w postaci preparatu, które nie podlegają Jednolitej Konwencji o środkach odurzających z 1961 r. ani Konwencji o substancjach psychotropowych z 1971 r., ale mogą stanowić zagrożenie dla zdrowia publicznego. Termin „nowy” niekoniecznie odnosi się do nowych substancji dopiero odkrytych, kilka NPS zostało po raz pierwszy zsyntetyzowanych dziesiątki lat temu, ale do substancji, które niedawno dostępne są na rynku. *NPS New psychoactive substances*, UNODC 2020, s. 2. Niekiedy nazywane były dopalaczami, *designer drugs* czy *research chemicals*. Szerzej na ten temat: K. Tkaczyk-Rymanowska, *Prawnokarne aspekty posiadania nowych substancji psychoaktywnych w Polsce na tle polityki narkotykowej wybranych krajów*, Rzeszów 2025, s. 71-72.

na świecie. Poszczególne państwa różnią się jednak w sposobie reagowania na to zjawisko. Podczas gdy w Europie i Ameryce Północnej (w niektórych przypadkach także i Południowej) obserwuje się stopniowy proces liberalizacji prawa dotyczącego konsumenckiego posiadania środków o działaniu psychoaktywnym, w wielu krajach Azji i Bliskiego Wschodu obowiązują regulacje o wyjątkowo restrykcyjnym charakterze. Szczególnie interesującym przykładem porównawczym są Turcja i Zjednoczone Emiraty Arabskie (ZEA). Oba państwa traktują szeroko pojęte „narkotyki” jako poważne zagrożenie dla społeczeństwa, jednak stoją na gruncie odmiennych regulacji prawnych. Turcja jest państwem świeckim, choć zamieszkanym w zdecydowanej większości przez ludność muzułmańską, natomiast ZEA to federacja siedmiu monarchii absolutnych, w której islam jest religią państwową, a prawo szariat (Islamic Shari) stanowi podstawę ustawodawstwa².

Polityka narkotykowa stanowi jeden z najbardziej wymiernych wskaźników podejścia państwa do kwestii bezpieczeństwa publicznego, porządku prawnego oraz wpływu kultury i religii na legislację. Analiza regulacji prawnych obowiązujących w Turcji i ZEA pozwala wskazać, w jaki sposób podłoże kulturowe i religijne kształtują cele, kary oraz środki prewencyjne stosowane wobec użytkowników, posiadaczy, handlarzy i przemytników narkotyków. W Turcji, mimo że islam jest dominującą religią w społeczeństwie, konstytucja jasno określa państwo jako świeckie³, co oznacza formalny rozdział instytucji religijnych od aparatu państwowego i systemu prawnego. Regulacje dotyczące posiadania narkotyków, w tym NSP, koncentrują się przede wszystkim na ochronie porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli, a ich konstrukcja

2 Islamski szariat stanowi jedno z podstawowych źródeł prawa w ZEA. Zgodnie z Konstytucją islam jest religią państwową, a szariat uznawany jest za główne źródło ustawodawstwa. System ten opiera się na kilku kluczowych fundamentach: na Koranie, uznawanym za słowo Boga i podstawowe źródło norm prawnych; Sunnie, obejmującej przekazy i nauki proroka Mahometa; Idźmie (Ijma), czyli konsensusie uczonych religijnych w sprawach nieuregulowanych w Koranie i Sunnie; oraz Kijasie (Qiyas), rozumowaniu przez analogię, stosowanemu w sytuacjach braku jednoznacznych regulacji, w powiązaniu z innymi źródłami prawa. *The Federal Judiciary*, <https://u.ae/en/about-the-uae/the-uae-government/the-federal-judiciary/> (1.09.2025 r.). W świetle prawa szariat użycie, posiadanie, handel narkotykami jest jednoznacznie zakazane, gdyż substancje odurzające „szkodzą rozumowi” i prowadzą do zniszczenia podstawowych dóbr chronionych przez islam, takich jak religia, życie, zdrowie, potomstwo i majątek. Koran wyraźnie potępia środki odurzające, wskazując, że są dziełem szatana i należy ich unikać, a hadisy Mahometa jednoznacznie zakazują każdej substancji powodującej odurzenie, klasyfikując ją jako khamr i haram. Zakaz obejmuje wszystkie środki psychoaktywne, w tym haszysz i opium, ponieważ prowadzą do uszczerbku zdrowia psychicznego, odwracają uwagę od Boga i modlitwy oraz mogą zagrażać życiu, <https://alifitaa.jo/research-fatwa-english/3880/Islamic-Ruling-on-Drug-Trafficking-and-Money-Earned-from-it> (1.09.2025 r.).

3 W celu zdystansowania się od islamskiej przeszłości imperialnej nowo powstała Republika Turcji w latach 20. i 30. XX w. przeszła głęboką transformację polityczno-prawną pod przewodnictwem swojego założyciela i pierwszego prezydenta, Mustafy Kemala Atatürka. Wbrew powszechnym przekonaniom Atatürk nie ustanowił jednak Republiki jako państwa świeckiego od momentu jej proklamacji. Konstytucje z lat 1921 i 1924 zawierały bowiem zapis, iż „religią urzędową jest islam”. Klauzula ta została usunięta dopiero w 1928 r., a w 1937 r. zasada świeckości została wprost wpisana do konstytucji jako fundament ustroju państwowego. Od tego momentu Turcja oficjalnie przyjęła model państwa świeckiego. Kolejne konstytucje – z 1961 r. oraz obowiązująca od 1982 r. – utrzymały tę zasadę. Obecnie konstytucja jednoznacznie stanowi, iż Republika Turcji jest demokratycznym, świeckim i społecznym państwem prawa, opartym na zasadach pokoju publicznego, solidarności narodowej i sprawiedliwości, poszanowaniu praw człowieka, wierności nacjonalizmowi Atatürka oraz fundamentalnych założeniach określonych w preambule. *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası – Konstytucja Republiki Turcji*, art. 2: *The Republic of Türkiye is a democratic, secular and social state governed by the rule of law. Constitution of the Republic of Türkiye & Rules of Procedure of the Grand National Assembly of Türkiye*, https://www5.tbmm.gov.tr/yayinlar/2021/TC_Anayasasi_ve_TBMM_Ic_Tuzugu_Ingilizce.pdf (1.09.2025 r.).

jest silnie inspirowana wzorcami prawa z krajów europejskich. Posiadanie narkotyków zagrożone jest karą pozbawienia wolności, natomiast handel i przemysł podlegają wieloletnim sankcjom izolacyjnym oraz wysokim karom finansowym. W praktyce turecka policja prowadzi częste kontrole, szczególnie w dużych miastach i regionach turystycznych, gdzie ryzyko przestępczości narkotykowej jest większe. System turecki przewiduje przy tym rozróżnienie rodzajów substancji oraz intencji sprawy, co umożliwia pewną elastyczność w stosowaniu kar. Ponadto Turcja od 2014 r. uczestniczy w europejskich mechanizmach monitorowania narkotyków, raportując swoje dane w ramach Europejskiego Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (EMCDDA, obecnie EUDA)⁴. Dzięki temu kraj systematycznie dostarcza informacji dotyczących używania narkotyków, trendów w konsumpcji, przypadków związanych z NSP oraz interwencji policyjnych i medycznych. Raportowanie w ramach EUDA pozwala Turcji na porównanie własnej sytuacji z innymi państwami, a także wspiera rozwój polityki narkotykowej opierającej się na dowodach naukowych i doświadczeniach międzynarodowych.

W odróżnieniu od Turcji, ZEA funkcjonują jako państwo islamskie, w którym normy prawa szariatu stanowią konstytucyjny fundament systemu legislacyjnego (art. 7 konstytucji)⁵. Surowość polityki narkotykowej wynika zarówno z religijnej nieakceptowalności środków odurzających⁶, jak i z pragmatycznej troski o wizerunek kraju⁷. Nawet śladowe ilości narkotyków obecne w organizmie, na ubraniu lub przedmiotach osobistych mogą skutkować karą pozbawienia wolności, zaś handel i przemysł są zagrożone karą śmierci⁸. Prawo w ZEA nie dokonuje rozróżnienia między „miękkimi” a „twardymi” narkotykami, a procedury stosowane przez służby cechuje wyjątkowa restrykcyjność, co skutkuje konsekwentnym wdrażaniem polityki zero-tolerancji.

Celem analizy obu systemów prawnych jest wykazanie, że choć Turcja, jak i ZEA stosują restrykcyjne przepisy wobec posiadaczy narkotyków (w tym NSP), ich *ratio legis* różni się zasadniczo. W Turcji nacisk kładziony jest na ochronę porządku publicznego oraz implementację wzorców świeckiego prawa europejskiego, podczas

4 Turcja jest członkiem EMCDDA od 2014 r., zaś działania krajowe dotyczące monitorowania narkotyków są prowadzone przez Turkish Drugs and Drug Addiction Monitoring Center (TUBİM). *European Union Agencies*, https://www.ab.gov.tr/52453_en.html (1.09.2025 r.).

5 United Arab Emirates Constitution 2015 – 1436, Pierwotnie weszła w życie 2.12.1971 r. jako Konstytucja Tymczasowa, a ratyfikowana jako Konstytucja Stała w maju 1996 r., uwzględniono wersję z 2015 r. Przepis art. 7 zd. 1 konstytucji stanowi: *Islam is the official religion of the UAE. The Islamic Shari'a is a main source of legislation in the UAE.*

6 H. A Al Ghaferi, A. Y Ali, T. A Gawad, S. Wanigaratne, *Developing substance misuse services in United Arab Emirates: the National Rehabilitation Centre experience*, „British Journal of Psychiatry International” 2017/14(4), s. 92 i n.

7 N. Walczak, *Czy w Emiratach jest bezpiecznie? Fakty, które musisz znać przed podróżą*, <https://hellastravel.pl/czy-w-emiratach-jest-bezpiecznie-fakty-ktore-musisz-znac-przed-podroza> (1.09.2025 r.); P. Appleby, M. Peters, *Is the UAE's Role as a Safe Haven for Traffickers Waning?*, „Insight Crime” z 10.06.2025 r., <https://insightcrime.org/news/is-the-uaes-role-as-a-safe-haven-for-traffickers-waning/> (1.09.2025 r.).

8 A. R. Abdul, *Understanding UAE's laws on Narcotics and Psychotropic Substances*, 3.01.2025 r., <https://abspartners.ae/uae-laws-on-narcotics-psychotropics/> (1.09.2025 r.).

gdy w ZEA surowość przepisów wynika z religijnej normatywności oraz dbałości o międzynarodowy wizerunek państwa.

II. POSIADANIE NSP NA TLE POLITYKI NARKOTYKOWEJ W TURCJI

Po upadku Imperium Osmańskiego i wprowadzeniu szeregu reform przez Mustafę Kemala Atatürka⁹ Turcja przyjęła model państwa świeckiego, silnie inspirowany europejskimi systemami prawnymi i administracyjnymi¹⁰. Fundamentem tych przemian była zasada laicyzmu (*laiklik*)¹¹, zakładająca oddzielenie instytucji religijnych od aparatu państwowego oraz gwarantująca neutralność prawa wobec wyznań. W praktyce oznacza to, że konstytucja Turcji nie opiera prawa państwowego na normach religijnych, a decyzje legislacyjne i sędziowskie mają charakter świecki i opierają się na kryteriach naukowych, a nie wyznaniowych. Jednocześnie islam pozostaje dominującą religią społeczeństwa tureckiego, kształtując kulturę, tradycje i obyczaje obywateli. Ten dualizm – świeckie instytucje państwowe funkcjonujące w kontekście przeważającej w społeczeństwie religii islamu – wyraźnie oddziałuje na kształt prawa karnego oraz polityki narkotykowej, gdzie motywacje świeckie współistnieją z wrażliwością społeczną wynikającą z określonych wartości kulturowych i religijnych¹². Należy podkreślić, że turecka policja oraz służby graniczne regularnie prowadzą działania wymierzone w nielegalny obrót narkotykami. Szczególnym nadzorem objęte są duże miasta, takie jak Stambuł czy Ankara, a także regiony turystyczne, w których kontakt cudzoziemców z substancjami odurzającymi jest częstszy niż w innych regionach kraju. Turcja pełni bowiem istotną funkcję punktu tranzytowego dla narkotyków, w tym także NSP przemieszczanych z Bliskiego Wschodu i Azji do Europy¹³. W zakresie konsumpcji w kraju dominują opioidy (przede wszystkim heroina) oraz NSP, w tym syntetyczne kannabinoidy i katynony. Obserwuje się również użycie amfetaminy i kokainy, choć w zdecydowanie mniejszym stopniu¹⁴. Wobec powyższego władze przywiązują dużą wagę do zwalczania podaży i przemytu, traktując je jako poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego¹⁵.

9 F. Ali, M. Fidler, *100 years of the Republic of Turkey – in pictures*, „The Guardian” 29.10.2023 r., <https://www.theguardian.com/world/2023/oct/29/100-years-of-the-republic-of-turkey-in-pictures> (1.09.2025 r.); M. Dahl, *Wprowadzenie do tureckiego prawa administracyjnego*, „Studia Iuridica Toruniensia” tom XVI, s. 50.

10 Warto zwrócić uwagę na monografię autorstwa A. Adamczyk, *Ustrój polityczny Turcji w latach 1918–1960*, Warszawa 2013, która pozostaje dotychczas jedną z niewielu polskich publikacji z zakresu historii państwa i prawa poświęconą wyłącznie reformom prawnoustrojowym w Turcji po 1909 r.

11 E. Peker, *Beyond Positivism: Building Turkish Laiklik in the Transition from the Empire to the Republic (1908–38)*, „Social Science History” 2020/44, s. 301 i n.

12 A. Szymański, *Między islamem a kemalizmem, problem demokracji w Turcji*, Wyd. PISM 2008, s. 33 i n.

13 *Current situation with respect to regional and subregional cooperation*, UNODC 2020, s. 10.

14 *High-risk drug use and new psychoactive substances, Results from an EMCDDA trendspotter study 2017*, s. 5 i n.

15 *Current...*, s. 10.

Głównym aktem prawnym dotyczącym obrotu substancjami psychoaktywnymi jest ustawa nr 2313 o kontroli środków odurzających¹⁶. Ustawa ta reguluje zasady uzyskiwania zezwoleń na produkcję, przechowywanie, import oraz eksport środków odurzających, przewidując jednocześnie, że wszelkie działania przeprowadzone z naruszeniem jej przepisów stanowią przestępstwo, podlegające ściganiu na podstawie art. 188 k.k. Wraz z rozporządzeniami wykonawczymi akt ten określa również katalog substancji odurzających. Od 2011 r. do wykazu substancji kontrolowanych systematycznie włączane są NSP, co oznacza, iż w tureckim porządku prawnym brak jest odrębnych regulacji odnoszących się do NSP. Państwo to stosuje model konwencyjny¹⁷, polegający na sukcesywnym włączaniu NSP do już obowiązujących wykazów substancji kontrolowanych¹⁸. Od tego momentu stają się one substancjami kontrolowanymi na takich samych zasadach jak „klasyczne” narkotyki. Jako pierwsze w 2011 r. dodano: szereg związków 2C i JWH oraz khatu¹⁹. Alfa-PvP, MDPV, TFMPP, mefedron, AM-2201, JWH-201 i 302 oraz *Salvia divinorum* zostały dodane już w 2012 r.²⁰ W 2014 r. dodano związki JWH, związki CP, PMMA i aminoindany, np. 5-AI²¹. Do 2015 r. rząd Turcji zgłosił kontrolę 340 NPS. W 2016 r. do listy substancji kontrolowanych dodano również kilka benzodiazepin, takich jak adinazolam, deschloroetizolam, diklazepam, flubromazepam, flubromazolam, meklonazepam i pirazolam²². W 2015 r.²³ ustawa nr 2313 została gruntownie znowelizowana, uwzględnione zostały w niej definicje generyczne niektórych grup NSP, którymi objęto: syntetyczne kannabinoidy, tryptaminy i syntetyczne katynony. Ten nowy model definiowania obejmuje także ostatnio pojawiające się syntetyczne kannabinoidy, takie jak PB-22²⁴.

Odpowiedzialność karna za posiadanie i obrót narkotykami uregulowana została w III części Kodeksu karnego, w rozdziale przestępstw przeciwko zdrowiu publicznemu²⁵. Zgodnie z art. 188 k.k. osoba, która wytwarza, importuje lub eksportuje narkotyki bądź używki bez wymaganego zezwolenia albo z naruszeniem jego warunków, podlega

16 Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun nr 2313, wersja 19: <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/uyusturucu-maddelerin-murakabesi-hakkinda-kanun-2313> (10.07.2025 r.).

17 Turcja jest stroną konwencji narkotykowych: Jednolitej konwencji o środkach odurzających z 1961 r. (z późniejszymi zmianami protokołem z 1972 r.), Konwencji o substancjach psychotropowych z 1971 r. oraz Jednolitej konwencji przeciwko nielegalnemu obrotowi środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi z 1988 r.

18 Początkowo do kontroli obrotu NPS wykorzystywano przepisy celne, zwłaszcza art. 191 ustawy nr 4458 z 27.10.1999 r. Czyn polegający na nielegalnym wprowadzeniu w obszar celny substancji psychoaktywnych należało traktować jak przemyt. Generował on odpowiedzialność przewidzianą w części IX ustawy. Tekst ustawy: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4458.pdf> (10.07.2025 r.).

19 Karar Sayısı: 2011/1310; <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110213-4.htm> (10.07.2025 r.).

20 Karar Sayısı: 2012/2861; <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120322-1-6.htm> (10.07.2023 r.).

21 Kararname 03/01/2014; <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/02/20140207-8-1.pdf> (10.07.2023 r.).

22 Karar Sayısı: 2016/9712; <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170112-8.pdf> (10.07.2023 r.).

23 Karar Sayısı: 2015/7238; <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/02/20150206-11.htm> (10.07.2023 r.).

24 *Generic Legislation for Republic of Türkiye*, <https://www.unodc.org/LSS/Country/DetailsLegalSystem?code=GL&country=TR> (10.07.2025 r.).

25 Türk Ceza Kanunu nr 5237; <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/turk-ceza-kanunu-5237> (10.07.2025 r.).

karze pozbawienia wolności w wymiarze od 20 do 30 lat oraz grzywnie. Natomiast kto sprzedaje, oferuje do sprzedaży, przekazuje, przesyła, przewozi, przechowuje, kupuje, przyjmuje lub posiada narkotyki bez wymaganego zezwolenia lub wbrew jego postanowieniom, podlega karze pozbawienia wolności nie krótszej niż 10 lat oraz grzywnie. W sytuacji, gdy odbiorcą lub nabywcą substancji jest osoba małoletnia, minimalny wymiar kary pozbawienia wolności dla sprawcy wynosi 15 lat.

Wysokość kary za przestępstwa narkotykowe zależy także od rodzaju środka psychoaktywnego oraz od miejsca przechowywania lub obrotu taką substancją²⁶. Jeżeli przedmiotem czynności wykonawczej jest heroina, kokaina, morfina, syntetyczne kanabinoidy i ich pochodne, syntetyczne katynony i ich pochodne, syntetyczne opioidy i pochodne lub amfetamina i jej pochodne, albo gdy czyn jest popełniony w szczególnym miejscu lub obiekcie jak: szkoły, internaty, szpitale, koszary lub miejsca kultu religijnego albo inne przeznaczone na cele lecznicze, edukacyjne, wojskowe i społeczne oraz w miejscach publicznych, karę, która wskazana została powyżej, zwiększa się o połowę. Kara ulega obostrzeniu i zwiększeniu o połowę także wówczas, gdy przestępstwa wskazane powyżej zostały popełnione wspólnie przez trzy osoby lub więcej, a także w przypadku działalności zorganizowanej. Przepisy te mają zastosowanie również do wszelkich substancji, których produkcja wymaga zezwolenia organów publicznych lub których sprzedaż uzależniona jest od recepty wystawionej przez uprawnionego lekarza, pod warunkiem że substancje te wykazują działanie odurzające. W takich przypadkach jednak przewidziana kara może zostać zmniejszona o połowę. Czynności sprawcze obejmujące prekursory zostały z kolei zagrożone karą pozbawienia wolności nie krótszą niż jeden rok oraz grzywną. W przypadku popełnienia przestępstwa przez osobę posiadającą szczególne kwalifikacje zawodowe, m.in. lekarza, farmaceutę, chemika, inspektora sanitarnego, asystenta laboratoryjnego, położną, pielęgniarkę, technika dentystycznego, pracownika służby zdrowia lub osobę zajmującą się obrotem produktami farmaceutycznymi, przewidziana kara ulega zwiększeniu o połowę.

Odpowiedzialność karna konsumenta narkotyku, który posiada środki psychoaktywne do własnego użytku, kształtuje się odmiennie niż w przypadku innych przestępstw narkotykowych. Zgodnie z art. 191 k.k., osoba, która nabywa, przyjmuje, przechowuje środki odurzające w celu używania lub je używa, podlega karze pozbawienia wolności od 2 do 5 lat. Ustawa przewiduje jednak możliwość niewszczywania postępowania i odroczenia orzekania²⁷ pod warunkiem nałożenia na konsumenta określonych obowiązków, ale wyłącznie, gdy osoba ta jest uzależniona od narkotyków. W takim przypadku prokurator informuje podejrzanego o konsekwencjach

26 Ö. Yazı, *Drug-Related Crimes in Turkey: Legal Consequences and Judicial Practices*, 9.05.2021 r., <https://www.bicakhukuk.com/en/narcotic-drug-offences-in-turkey/> (1.09.2025 r.).

27 A. G. Demircan, *HAGB: Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*, <https://www.avukatgorkemdemircan.com/ceza-hukuku/hukmun-aciklanmasinin-geri-birakilmasi-hagb-cmk-231/> (1.09.2025 r.).

niewywiązania się z obowiązków. W okresie odroczenia orzekania wobec sprawcy stosuje się okres próby, trwający co najmniej rok, który może zostać przedłużony maksymalnie o dwa lata w odstępach sześciomiesięcznych na wniosek kuratora lub decyzją prokuratora. Osoba objęta okresem próby może zostać skierowana na leczenie²⁸. Naruszenie okresu próby, w szczególności poprzez używanie, nabywanie lub posiadanie narkotyków, traktowane jest jako uchybienie obowiązkowi probacyjnemu. Jeżeli jednak sprawca wywiąże się ze wszystkich obowiązków i okres próby upływie pomyślnie, dalsze ściganie za czyn będący przedmiotem postępowania staje się niezasadne²⁹.

Surowszej odpowiedzialności podlega użytkownik posiadający narkotyki lub używający ich w określonych miejscach, takich jak szkoły, szpitale czy inne miejsca publiczne. W takich przypadkach przewidziana kara może zostać zwiększona o połowę górnej granicy ustawowej.

Na szczególne złagodzenie odpowiedzialności karnej może liczyć tzw. „denuncjator”. Osoba, która uczestniczyła w przestępstwach związanych z produkcją lub handlem narkotykami (także NSP), a przed uzyskaniem przez organy ścigania odpowiednich informacji poinformuje je o innych współsprawcach oraz miejscach przechowywania lub wytwarzania środków odurzających, pozostaje bezkarna, pod warunkiem że przekazane informacje przyczynią się do zapobieżenia popełnieniu kolejnego przestępstwa przez współsprawców. Analogicznie, konsument narkotyku, który przekaze informacje umożliwiające zatrzymanie dilerów i/lub zajęcie substancji odurzających, również może pozostać bezkarny. Każda inna forma współpracy z organami ścigania premiowana jest złagodzeniem kary w wymiarze od jednej czwartej do połowy, w zależności od zakresu i znaczenia udzielonej pomocy. Ponadto osoba uzależniona od narkotyków, która zgłosi się do władz publicznych lub instytucji ochrony zdrowia przed wszczęciem postępowania karnego w związku z nabyciem, przyjęciem lub posiadaniem narkotyków w celu podjęcia leczenia, również nie podlega karze. W takim przypadku funkcjonariusze publiczni oraz pracownicy służby zdrowia nie mają obowiązku zawiadamiania organów ścigania o popełnionym czynie³⁰. Instytucja niekaralności denuncjatora, choć doskonale znana także polskim regulacjom, może budzić pewne wątpliwości. *Ratio legis* analizowanej instytucji sprowadza się do założenia, iż nagradzanie współpracy sprawcy z organami ścigania stanowi instrument ułatwiający zwalczanie struktur przestępczości zorganizowanej w obszarze obrotu narkotykami. Regulacje te należy zatem interpretować przede wszystkim w kategoriach prewencji kryminalnopolitycznej. Z drugiej strony instytucja ta generuje pewne zastrzeżenia

28 A. G. Demircan, *HAGB...*

29 A. G. Demircan, *HAGB...*

30 G. Akgul, *The Crime of Drug Use*, 8.02.2024 r., <https://gokhanakgul.av.tr/en/ingiliz-uyusturucu-madde-kullanma-sucu/> (1.09.2025 r.).

z punktu widzenia zasad sprawiedliwości karania. Całkowite wyłączenie odpowiedzialności karnej osoby, która aktywnie uczestniczyła w działalności przestępczej, prowadzi do powstania znaczącej asymetrii: sprawca uzyskuje pełną ochronę prawną wyłącznie z przyczyn utylitarnych, co może zostać odczytane jako relatywizacja fundamentalnych zasad odpowiedzialności karnej. W konsekwencji może to generować ryzyko instrumentalizacji prawa karnego oraz nadużyć w postaci składania nieprawdziwych zeznań motywowanych chęcią uniknięcia kary.

III. POSIADANIE NSP NA TLE POLITYKI NARKOTYKOWEJ W ZJEDNOCZONYCH EMIRATACH ARABSKICH

Jak zostało już wspomniane, w ZEA prawo i system polityczny są nierozdzielnie powiązane z islamem, który pełni funkcję religii państwowej, a prawo szariatu stanowi podstawę legislacji. Emiracki model państwowy, od momentu powstania w 1971 r., opiera się na federacji monarchii absolutnych, w których zarówno normy religijne, jak i tradycje plemienne wywierają istotny wpływ na kształt prawa oraz funkcjonowanie instytucji państwowych³¹. W praktyce oznacza to, że legislacja odzwierciedla nie tylko wartości moralne i etyczne islamu, lecz także pełni funkcję narzędzia utrzymania porządku społecznego oraz wizerunku państwa jako przestrzeni bezpiecznej dla obywateli i gości zagranicznych.

Specyfika emirackiego systemu prawnego jest szczególnie widoczna w kontekście polityki narkotykowej³². ZEA funkcjonują głównie jako kraj tranzytowy i punkt przeładunkowy dla narkotyków z Afganistanu, Pakistanu i Iranu, z Dubajem jako centrum logistycznym i tranzytowym, m.in. dla heroiny i kokainy. Na rynku krajowym dominują haszysz, nielegalne leki, fenetylina (stymulant typu amfetaminy) oraz heroina, przy czym nie odnotowano znaczącej uprawy ani produkcji narkotyków³³. Prawo

31 *The UAE: A Federation Of Emirates Ruled By Absolute Monarchs*, „IPS International” 24.11.2022 r. Szariat ma zastosowanie we wszystkich sprawach dotyczących statusu osobistego, takich jak małżeństwo, rozwód, dziedziczenie i opieka nad dziećmi. W sprawach karnych sądy szariatu mogły orzekać kary, takie jak chłosta i ukamienowanie, ale były one rzadko stosowane, a od 2020 r. nie stanowią już, z pewnymi wyjątkami, legalnej formy kary. Tamże.

32 Problem narkotykowy w obecnym kształcie wyłonił się pod koniec lat 80. XX wieku, co wiązało się zarówno z szybkim rozwojem gospodarczym i urbanizacyjnym tego regionu, jak i zwiększoną dostępnością środków odurzających na rynku międzynarodowym. Wcześniej używanie substancji odurzających było ograniczone głównie do mniejszych grup etnicznych, takich jak hinduska, irańska czy pakistańska, oraz do starszych obywateli ZEA. Jednak po 1980 r. nastąpiła zmiana w strukturze użytkowników narkotyków, z przejściem od haszyszu do silniejszych i bardziej uzależniających substancji, jak heroina. Wzrost konsumpcji narkotyków w ZEA w tym okresie był wynikiem kilku czynników. Po pierwsze, region stał się bardziej podatny na przemyt narkotyków z powodu swojej stabilności politycznej, rozwoju infrastruktury i wysokiej łączności z resztą świata. Po drugie, wzrost napływu turystów, pracowników zagranicznych oraz ekspansja handlu transgranicznego stworzyły warunki sprzyjające pojawieniu się nowych form uzależnień i nielegalnego handlu narkotykami. W tym okresie władze ZEA zaczęły dostrzegać rosnące zagrożenie dla zdrowia publicznego, bezpieczeństwa i porządku społecznego, co doprowadziło do wprowadzenia zaostrzonych regulacji prawnych, ścisłej kontroli granic oraz programów prewencyjnych mających na celu ograniczenie konsumpcji i dystrybucji narkotyków. H. A. Al Ghaferi, A. Y. Ali, T. A. Gawad, S. Wanigaratne, *Developing...*, s. 92 i n.

33 *International Narcotics Control Strategy Report (INCSR) 2016*, <https://2009-2017.state.gov/j/inl/rls/nrcrpt/2016/vol11/253319.htm> (1.09.2025 r.).

ZEA nie dokonuje rozróżnienia między rodzajami narkotyków, a nawet minimalne ilości substancji odurzających – ujawnione w organizmie, w krwi lub moczu, a także obecne na ubraniu – skutkują automatycznie wyrokiem skazującym. Przemysł i handel narkotykami są zagrożone karą śmierci, przy czym w obowiązującym porządku prawnym wszystkie środki odurzające podlegają jednolitemu, restrykcyjnemu reżimowi, bez rozróżnienia na tzw. narkotyki „miękkie” i „twarde” oraz niezależnie od ich rodzaju, klasy czy stopnia zagrożenia, jakie stwarzają dla zdrowia publicznego czy zdrowia jednostki. Restrykcyjny charakter tych regulacji znajduje uzasadnienie zarówno w normatywnie umocowanych zakazach o podłożu religijnym, jak i w pragmatycznej potrzebie ochrony wizerunku państwa w stosunkach międzynarodowych. W rezultacie system prawny ZEA charakteryzuje się polityką zero-tolerancji, a kontrola społeczna i egzekwowanie prawa odbywają się w ścisłym powiązaniu z normami religijnymi, co odróżnia kraj od świeckich państw regionu stosujących również restrykcyjne regulacje (jak np. Turcja)³⁴.

Początkowo polityka „zerowej tolerancji” wobec pozamedycznego używania środków psychoaktywnych została formalnie uregulowana w Dekrecie Federalnym nr 14 z 1995 r.³⁵ dotyczącym zwalczania środków odurzających i substancji psychotropowych. Przepisy te kryminalizowały produkcję, import, eksport, transport, kupno, sprzedaż, posiadanie oraz przechowywanie substancji odurzających i psychotropowych, z wyjątkiem sytuacji dopuszczonych w ramach nadzorowanej i regulowanej działalności medycznej lub naukowej, zgodnie z obowiązującymi regulacjami. W 2021 r. dekret nr 30 w sprawie zwalczania środków odurzających i substancji psychotropowych wprowadził nowelizacje w tym zakresie, utrwalając restrykcyjny charakter polityki narkotykowej państwa i adaptując przepisy do współczesnych zagrożeń związanych z używaniem nowych substancji psychoaktywnych³⁶.

Dekret definiuje środki odurzające i substancje psychotropowe jako substancje naturalne lub syntetyczne, wymienione w odpowiednim załączniku: środki odurzające zawarte zostały w załącznikach od 1 do 4, zaś substancje psychotropowe od 5 do 8 ustawy. Aktualizacja wykazów następuje decyzją Rady Ministrów na wniosek Ministra Zdrowia, po uzyskaniu zgody komisji lekarskiej, powołanej na mocy odpowiedniego rozporządzenia ministra. Wykazy obejmują m.in.: wykaz 1 – fentanyl, kokaina, liście koki, koncentrat słomy makowej, heroina, metadon, morfina, opium; wykazy 2 i 3 – kodeina, etylmorfina, w zależności od ilości składnika aktywnego w gotowym produkcie; wykaz 4 – substancje naturalnego pochodzenia, w tym

34 ZEA, podobnie jak Turcja, są stroną konwencji narkotykowych przyjętych pod egidą ONZ. Dodatkowo ZEA są także stroną Arabskiej Konwencji przeciwko nielegalnemu obrotowi środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi z 1994 r.

35 Federal Law No. 14 of 1995 on Combating Narcotic Drugs and Psychotropic Substances: <https://rakpp.rak.ae/ar/> (24.08.2025 r.).

36 Federal Decree Law No. 30 of 2021 on Combating Narcotic Drugs and Psychotropic Substances: <https://rakpp.rak.ae/ar/> (24.08.2025 r.).

konopie, *khat*, nasiona maku; wykaz 5 – metkatynon, meskalina, psylocyna; wykaz 6 – niektóre substancje z grupy amfetamin; wykaz 7 – niektóre barbiturany; wykaz 8 – pozostałe barbiturany, a także niektóre pochodne benzodiazepin, jak klonazepam czy oksazepam. Analogicznie jak w przypadku Turcji, ZEA nie posiadają odrębnego ustawodawstwa regulującego NSP. Wszelkie nowo pojawiające się na rynku substancje są klasyfikowane jako środki odurzające i sukcesywnie włączane do odpowiednich wykazów substancji kontrolowanych. Pierwsze NSP zostały formalnie włączone do wykazów w 2014 r. Choć pojawiały się na rynku wcześniej, ich obecność stała się wyraźnie zauważalna dopiero na przełomie 2012 i 2013 r., kiedy to władze odnotowały wzrost przemytu oraz użycia syntetycznych kannabinoidów, takich jak „Spice” i „K2”³⁷. W 2014 r. ZEA, jako pierwsze państwo arabskie, wprowadziły syntetyczne kannabinoidy do wykazu substancji kontrolowanych, obejmując kontrolą kilka grup tych związków, dodając je do wykazów 1, 2, 5, 6, 7 i 8 dekretu. Pełny wykaz syntetycznych kannabinoidów niemedyceńskich znalazł się w tabeli 1, natomiast syntetyczne kannabinoidy stosowane w medycynie, zgodnie z definicjami generycznymi, zostały dodane do tabeli 6. W tym samym okresie krajowa kontrola objęła również wybrane benzodiazepiny, m.in. etizolam i pirazolam³⁸. Posiadanie oraz wszelkie inne czynności związane ze środkami kontrolowanymi są zabronione, z wyjątkiem ściśle monitorowanych zastosowań medycznych lub celów badawczych. Substancji tych nie wolno używać w żadnej formie do celów osobistych, chyba że jest to uzasadnione leczeniem i odbywa się na podstawie recepty wystawionej przez lekarza posiadającego odpowiednie uprawnienia do przepisywania tego typu środków³⁹. Dekret w art. 41 i następnych przewiduje, że osoba posiadająca środki określone w tabelach 1, 2, 4 i 5 w celu użycia lub używająca ich nielegalnie podlega karze pozbawienia wolności nie krótszej niż 2 lata i/lub karze grzywny. W przypadku substancji wymienionych w tabelach 3, 6, 7 i 8 sprawcy grozi kara pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 2 lat, przy czym sąd może dodatkowo nałożyć grzywnę. Szczególną regulację zawiera art. 44 dekretu, który dotyczy używania lub posiadania z zamiarem użycia substancji lub roślin innych niż środki odurzające lub substancje psychotropowe wymienione w załącznikach; jeżeli substancja lub roślina może wywołać efekt odurzenia, sprawca podlega karze pozbawienia wolności do 1 roku.

Dekretem z 2021 r. ustanowiono także, że wobec użytkownika narkotyków lub problematycznego posiadacza substancji psychoaktywnych (uzależnionego), w przypadku braku recydywy, sąd może zamiast orzekania kary pozbawienia wolności

37 *Eight youth caught with 398 bags of 'spice' drugs*, „Gulf News” 15.09.2018 r., <https://gulfnews.com/uae/crime/eight-youth-caught-with-398-bags-of-spice-drugs-1.1831451> (1.09.2025 r.).

38 *UNODC Laboratory and Scientific Service Portals*, <https://www.unodc.org/LSS/Country/DetailsLegalSystem?code=GL&country=AE> (24.08.2025 r.).

39 *Drugs and controlled medicines*, <https://u.ae/en/information-and-services/health-and-fitness/drugs-and-controlled-medicines> (1.09.2025 r.).

zdecydować o skierowaniu do ośrodka leczenia uzależnień lub ośrodka resocjalizacyjnego. Alternatywnie możliwe jest zastosowanie grzywny lub nałożenie kary wolnościowej w formie prac na rzecz społeczności. Umieszczenie w ośrodkach leczniczych i resocjalizacyjnych następuje po zasięgnięciu opinii komisji nadzorującej, która przedkłada sądowi sprawozdanie co 6 miesięcy lub na jego żądanie, określające stan zdrowia i postępy skazanego. Sprawca może opuścić ośrodek, jeśli stan zdrowia, zgodnie z raportem komisji, na to pozwala, przy czym okres pobytu nie może przekraczać 2 lat. Postępowanie karne nie jest wszczynane, jeżeli sprawca sam zgłosi się na leczenie, a zgłoszenia takiego może również dokonać małżonek lub inna osoba najbliższa. Ponadto prokurator ma możliwość skierowania użytkownika na leczenie, które, jeśli zostanie pomyślnie zakończone, skutkuje zaniechaniem pociągnięcia do odpowiedzialności karnej. Dekret można byłoby zatem uznać za krok w kierunku większej humanizacji polityki narkotykowej, w szczególności w odniesieniu do osób uzależnionych. Regulacja wskazana wyżej, przynajmniej w wymiarze normatywnym, ustanowiła mechanizmy umożliwiające zastąpienie kar pozbawienia wolności działaniami o charakterze leczniczym, co odzwierciedla podejście skoncentrowane na rehabilitacji i readaptacji społecznej sprawcy. Niestety, pomimo formalnego wprowadzenia leczenia uzależnień jako alternatywy wobec kary pozbawienia wolności, w praktyce system ten napotyka liczne ograniczenia. Ograniczona dostępność placówek, mimo zauważalnej poprawy w porównaniu z rokiem 2001, koszty leczenia oraz ograniczona skłonność organów wymiaru sprawiedliwości do stosowania środków alternatywnych skutkują tym, że wdrożenie przewidzianego modelu resocjalizacyjnego pozostaje w praktyce ograniczone, co wpływa na efektywność realizowanej polityki rehabilitacyjnej wobec osób uzależnionych⁴⁰. Z perspektywy zasady humanitaryzmu, obserwowana w praktyce dominująca represyjność polityki narkotykowej wskazuje na istotną rozbieżność między deklarowanymi celami a faktycznym funkcjonowaniem systemu. W konsekwencji efektywność tej polityki wydaje się być niewielka, a postulaty zmniejszenia stygmatyzacji osób uzależnionych oraz ich integracji społecznej pozostają w dużym stopniu nieosiągnięte.

Odmienne rozwiązania w zakresie polityki karnej stosuje się wobec recydywistów. Sprawca wielokrotnie skazany za posiadanie środków odurzających może zostać objęty dodatkowymi środkami karnymi, takimi jak zakaz przebywania w określonych miejscach lub zakaz wykonywania określonego zawodu, na okres od 1 do 5 lat. Naruszenie nałożonych zakazów skutkuje karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 1 roku. W przypadku przestępstwa polegającego na wielokrotnym używaniu środków odurzających lub substancji psychotropowych sąd może orzec odmowę wydania lub cofnięcie prawa jazdy. Ponadto osoby skazane za używanie narkotyków lub te, wobec których nie wszczęto postępowania karnego, podlegają obowiązkowym okresowym

40 H. A Al Ghaferi, A. Y Ali, T. A Gawad, S. Wanigaratne, *Developing...*, s. 93 i n.

badaniom na obecność narkotyku w organizmie przez okres do 2 lat po wykonaniu kary. Niewykonanie tego obowiązku pociąga odpowiedzialność karną, zagrożoną grzywną oraz karą pozbawienia wolności nie krótszą niż 2 lata.

Z kolei niektóre z czynności podaźowych dotyczących substancji z tabeli 1, 2, 4 i 5 obwarowane zostały karą śmierci. Jest tak również w przypadku posiadania w celu dalszej dystrybucji. Posiadanie zwykle (nie na własny użytek) zagrożone zostało karą pozbawienia wolności od 10 lat do 15 lat i grzywną. Jeśli jednak sprawca posiadał narkotyki w celach handlowych, podlega karze śmierci. Dość podobnie uregulowane zostały zasady odpowiedzialności karnej w przypadku substancji wskazanych w tabelach 3, 6, 7 i 8. Jeśli sprawca posiada tego typu substancje z przeznaczeniem na handel, podlega karze dożywotniego pozbawienia wolności, a w przypadku recydywy – karze śmierci. Należy także dodać, iż przepisy wykluczyły możliwość obniżenia kary za jakiegokolwiek przestępstwa narkotykowe przewidziane w powyższym dekrete. Praktycy zwracają uwagę, że w rzeczywistości surowsze sankcje są często nakładane na cudzoziemców w porównaniu z obywatelami ZEA, przy czym w wielu przypadkach karze towarzyszy obowiązkowa deportacja⁴¹. Organy policyjne oraz służby celne w ZEA prowadzą systematyczne działania kontrolne, natomiast sądy przyjmują restrykcyjną linię orzeczniczą, nie stosując złagodzonego podejścia wobec obywateli obcych państw. W kraju niejednokrotnie odnotowywane są przypadki wymierzania wieloletnich kar pozbawienia wolności za posiadanie nieznacznych ilości substancji psychoaktywnych, a także za wwożenie na terytorium państwa produktów farmaceutycznych zawierających składniki uznawane w prawie emirackim za środki narkotyczne⁴². Analizując politykę narkotykową ZEA w tym aspekcie, należy podkreślić jej wysoce restrykcyjny charakter, który w praktyce może wykazywać znamiona nierównego traktowania obywateli i cudzoziemców. Z powyższych informacji wynika, iż wobec osób nieposiadających obywatelstwa emirackiego częściej orzekane są surowsze sankcje, którym towarzyszy obowiązkowa deportacja. Z punktu widzenia europejskiej doktryny prawniczej rozwiązanie to budzi istotne wątpliwości, w szczególności w odniesieniu do zasady równości wobec prawa, która stanowi jeden z fundamentalnych filarów współczesnych systemów prawnych. Ponadto zauważyć należy, że emiracka linia orzecznicza charakteryzuje się rygoryzmem również w odniesieniu do przypadków o niskim stopniu społecznej szkodliwości, takich jak posiadanie nieznacznych (niekiedy nawet śladowych) ilości substancji psychoaktywnych czy wwożenie leków dostępnych legalnie w innych jurysdykcjach. Z perspektywy prawnokarnej znanej państwom europejskim może to budzić zarzut naruszenia zasady proporcjonalności

41 *Drug crimes, trafficking and possession*, <https://www.lawyersuae.com/drug-abuse-penalties-and-trafficking-offenses/> (10.10.2025 r.).

42 *Drugs and controlled medicines*, <https://u.ae/en/information-and-services/health-and-fitness/drugs-and-controlled-medicines> (1.09.2025 r.); M. Yaseen, *Dubai court fines and jails traveller for bringing drugs into UAE*, 15.04.2025 r., <https://www.gulfoday.ae/news/2025/04/15/dubai-court-fines-and-jails-traveller-for-bringing-drugs-into-uae> (1.09.2025 r.); *Criminal Penalties in United Arab Emirates*, Country Reports, <https://www.countryreports.org/country/UnitedArabEmirates/criminal-penalties.htm> (1.09.2025 r.).

reakcji karnej oraz prowadzić do postrzegania tej polityki jako wybitnie represyjnej, a tym samym problematycznej w świetle standardów ochrony praw człowieka.

IV. PODSUMOWANIE

Oba kraje, Turcja i ZEA, choć geograficznie i kulturowo należą do świata muzułmańskiego, w swoim podejściu do polityki narkotykowej wykazują istotne różnice. Oba państwa wykazują pewne podobieństwa w zakresie rygoru prawnego: stosują surowe kary pozbawienia wolności za posiadanie narkotyków, nakładają bardzo restrykcyjne sankcje za handel i przemyt substancji psychoaktywnych oraz charakteryzują się niskim poziomem społecznej akceptacji wobec używania środków odurzających. Różnice między nimi są jednak zasadnicze. Turcja opiera swoje prawo na świeckiej konstytucji, inspirowanej europejskim modelem prawnym. Choć posiadanie narkotyków podlega karze pozbawienia wolności, w praktyce istnieją również programy resocjalizacyjne oraz możliwości leczenia uzależnień (niekiedy leczenie jest obowiązkowe)⁴³, co wskazuje na większą humanizację systemu oraz uwzględnienie aspektu ochrony jednostki. W ZEA system prawny w dużym stopniu opiera się na normach religijnych, przy czym wszelkie naruszenia obowiązujących przepisów są egzekwowane w sposób dość rygorystyczny. Posiadanie nawet śladowej ilości substancji skutkuje pozbawieniem wolności, natomiast handel i przemyt mogą wiązać się z karą śmierci. Oba państwa stanowią zatem przykłady systemów politycznych, które, pomimo odmiennych tradycji ustrojowych, posiadają wspólne korzenie kulturowe osadzone w islamie i traktują narkotyki jako istotne zagrożenie dla porządku społecznego. Szczególne znaczenie dla cudzoziemców podróżujących do tych krajów ma fakt, że niezajomość obowiązujących przepisów prawnych nie stanowi podstawy do uniknięcia odpowiedzialności. Zarówno w Turcji, jak i w ZEA posiadanie substancji psychoaktywnych, nawet w minimalnych ilościach, może skutkować poważnymi konsekwencjami prawnymi, obejmującymi długotrwałe pozbawienie wolności, deportację, a w przypadku ZEA – potencjalnie również karę śmierci.

Turcja, pomimo wysokiego rygoru karnego, umożliwia jednak funkcjonowanie wybranych programów resocjalizacyjnych oraz terapii uzależnień, co wskazuje na częściową humanizację systemu oraz orientację na ochronę porządku publicznego w kontekście świeckiego prawa. ZEA natomiast stosują politykę zero-tolerancji, w której normy religijne oraz ochrona wizerunku państwa determinują brak możliwości złagodzenia sankcji wobec osób naruszających przepisy narkotykowe. Z punktu widzenia skuteczności w zakresie prewencji oraz utrzymania ścisłej kontroli społecznej oba systemy wykazują pewien poziom efektywności, niemniej jednak, z perspektywy

43 *Turkish Drug Report*, Ankara 2024, s. 11.

prawnej i ochrony praw człowieka, model turecki cechuje się – mimo wszystko – nieco większą elastycznością i dostosowaniem do indywidualnych potrzeb jednostki.

Dostęp do usług zdrowotnych dla osób używających narkotyków w regionach muzułmańskich pozostaje istotnie ograniczony przez szereg barier społeczno-kulturowych, w tym stygmatyzację, dyskryminację, brak społecznego zrozumienia, opór lokalnych społeczności oraz czynniki religijne. Bariery te, występujące zarówno na poziomie społecznym, jak i w instytucjach opieki zdrowotnej, prowadzą do niedoborów w zakresie realizacji programów wymiany igieł i strzykawek, ograniczeń w dostępie do terapii agonistami opioidowymi (OAT) oraz utrudnień w zapewnieniu leczenia HIV. W rezultacie polityka redukcji szkód jest w praktyce wdrażana fragmentarycznie i w ograniczonym zakresie, co redukuje jej potencjał profilaktyczny i leczniczy oraz wpływa na efektywność interwencji w obszarze zdrowia publicznego. Obecnie dostępne programy redukcji szkód koncentrują się niemal wyłącznie na terapii OAT, przy czym ich zasięg pozostaje ograniczony. W Turcji programy OAT są wdrażane również w zakładach karnych, choć zakres tych działań jest niewielki⁴⁴. W ZEA natomiast terapia OAT nie funkcjonuje w systemie penitencjarnym, a klasyczne instrumenty polityki redukcji szkód, takie jak wymiana igieł i strzykawek, specjalistyczne pokoje konsumpcji narkotyków czy dystrybucja naloksonu, pozostają nieobecne. Sytuacja ta wskazuje na utrzymującą się dominację podejścia represyjnego wobec osób używających narkotyków⁴⁵.

W kontekście globalnych tendencji liberalizacji prawa narkotykowego obserwowanych w wielu krajach Zachodu, doświadczenia Turcji i ZEA wskazują, że w tych regionach oraz w ramach dominującej tam kultury nadal utrzymuje się restrykcyjna polityka wobec narkotyków oraz ich użytkowników. Zjawisko to podkreśla znaczenie uwarunkowań kulturowych i tradycji jako kluczowych czynników determinujących zarówno konsekwencje prawne, jak i społeczne związane z używaniem substancji psychoaktywnych oraz obrotem nimi.

44 G. Lasco, W. Kimemia, M. Plotko, C. Ahumada, J. Di Iorio, I. Salameh, E. Aaraj, T. Kerr, J. Gobeil, A. Akpan, P. B. Luseni, R. Csák, T. Lenihan, D. Geraghty, T. Potiki, S. Brausch, T. Potiki, C. Monareng, R. R. Lawlor, *The global state of harm reduction*, HRI 2024, s. 17.

45 Tamże, s. 14.

dr Katarzyna Tkaczyk-Rymanowska

Autorka jest doktorem nauk prawnych, odbyła aplikację sądową ukończoną egzaminem sędziowskim. Dwukrotna stypendystka w Max Planck Institut für Ausländisches und Internationales Strafrecht Freiburg im Breisgau. Adiunkt w Katedrze Prawa Karnego WSPiA w Rzeszowie. Wykładowczyni uniwersytetów w Neapolu i Bratysławie. Członkini Polskiego Towarzystwa Kryminologicznego PAN im. prof S. Batawii, The International Society for the Study of Emerging Drugs oraz The UNODC Synthetic Drug Strategy Community. Zajmuje się zagadnieniami związanymi z przestępczością narkotykową.

The author holds a PhD in law and completed judicial training ended with a judge's examination. She received two scholarships to conduct research at the Max Planck Institut für Ausländisches und Internationales Strafrecht Freiburg im Breisgau. Assistant professor in the Department of Criminal Law at the WSPiA University of Rzeszów. Lecturer at the universities of Naples and Bratislava. Member of the Professor Stanislaw Batawia Polish Society of Criminology at the Polish Academy of Sciences, the International Society for the Study of Emerging Drugs, and the UNODC Synthetic Drug Strategy Community. She researches issues of drug-related crime.

ABSTRACT

Keywords: *drug policy, Middle East, drug possession, new psychoactive substances*

**Between secularism and the sharia:
Possession of new psychoactive substances in Turkish
and Emirati criminal law in the light of the drug policies
of both countries**

Drug possession, including NPSs, is a global legal and social challenge. While Western countries are experiencing legal liberalization, restrictive regulations remain in place in many Asian and Middle Eastern countries. An analysis of the drug policies of Turkey and the United Arab Emirates (UAE) highlights the contrast between secular and Islamic states: Turkey applies penalties proportionate to the substance and the perpetrator's intent, supported by drug monitoring mechanisms and cooperation with the EMCDDA (EUDA), while the UAE pursues a zero-tolerance policy, and drug trafficking can result in the death penalty. The study highlights the importance of cultural, religious, and legal considerations in shaping drug policies. The analysis is based on the comparative law method, a review of international literature and reports, and consideration of cultural and religious context.

Bibliografia

1. **Abdul Asif Rashid**, *Understanding UAE's laws on Narcotics and Psychotropic Substances*, 3.01.2025 r., <https://abspartners.ae/uae-laws-on-narcotics-psychotropics/>
2. **Adamczyk Andrzej**, *Ustrój polityczny Turcji w latach 1918–1960*, Warszawa 2013
3. **Akgul Gokhan**, *The Crime of Drug Use*, 8.02.2024 r., <https://gokhanakgul.av.tr/en/ingiliz-uyusturucu-madde-kullanma-sucu/>
4. **Ali Faisal, Fidler Matt**, *100 years of the Republic of Turkey in pictures*, „The Guardian” 29.10.2023 r., <https://www.theguardian.com/world/2023/oct/29/100-years-of-the-republic-of-turkey-in-pictures>
5. **Appleby Peter, Peters Monserrat**, *Is the UAE's Role as a Safe Haven for Traffickers Waning?*, „Insight Crime” 10.06.2025 r.
6. *Constitution of the Republic of Türkiye & Rules of Procedure of the Grand National Assembly of Türkiye*, https://www5.tbmm.gov.tr/yayinlar/2021/TC_Anayasasi_ve_TBMM_Ic_Tuzugu_Ingilizce.pdf
7. *Criminal Penalties in United Arab Emirates, Country Reports*, <https://www.countryreports.org/country/UnitedArabEmirates/criminal-penalties.htm>
8. *Current situation with respect to regional and subregional cooperation*, UNODC 2020
9. **Dahl Michal**, *Wprowadzenie do tureckiego prawa administracyjnego*, „Studia Iuridica Toruniensia” tom XVI
10. **Demircan Gorkem**, *HAGB: Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*, <https://www.avukatgorkemdemircan.com/ceza-hukuku/hukmun-aciklanmasinin-geri-birakilmasi-hagb-cmk-231/>
11. *Drug crimes, trafficking and possession*, <https://www.lawyersuae.com/drug-abuse-penalties-and-trafficking-offenses/>
12. *Drugs and controlled medicines*, <https://u.ae/en/information-and-services/health-and-fitness/drugs-and-controlled-medicines>
13. *Eight youth caught with 398 bags of 'spice' drugs*, „Gulf News” 15.09.2018 r., <https://gulfnews.com/uae/crime/eight-youth-caught-with-398-bags-of-spice-drugs-1.1831451>
14. *European Union Agencies*, https://www.ab.gov.tr/52453_en.html
15. *Generic Legislation for Republic of Türkiye*, <https://www.unodc.org/LSS/Country/DetailsLegalSystem?code=GL&country=TR>
16. **Ghaferi Hamad A. Al, Ali Ahmed Y., Gawad Tarek A., Wanigaratne Shamil**, *Developing substance misuse services in United Arab Emirates: the National Rehabilitation Centre experience*, „British Journal of Psychiatry International” 2017/14(4)
17. *High-risk drug use and new psychoactive substances*, Results from an EMCDDA trendspotter study 2017
18. *International Narcotics Control Strategy Report (INCSR) 2016*, <https://2009-2017.state.gov/j/inl/rls/nrcrpt/2016/vol1/253319.htm>

19. **Lasco Gideon, Kimemia Wangari, Plotko Maria, Ahumada Carolina, Di Iorio Jorgelina, Salameh Isabelle, Aaraj Elie, Kerr Thomas, Gobeil John., Akpan Aniedi, Luseni Prince Bull., Csák Robert, Lenihan Triona, Geraghty David, Potiki Tuari, Brausch Shawnee, Potiki Tracey, Monareng Charity., Lawlor Ruby Rose**, *The global state of harm reduction*, HRI 2024
20. *NPS New psychoactive substances*, UNODC 2020
21. **Peker Efe**, *Beyond Positivism: Building Turkish Laiklik in the Transition from the Empire to the Republic (1908–38)*, „Social Science History” 2020/44
22. **Szymański Adam**, *Między islamem a kemalizmem, problem demokracji w Turcji*, Wyd. PISM 2008
23. *The Federal Judiciary*, <https://u.ae/en/about-the-uae/the-uae-government/the-federal-judiciary/>
24. *The UAE: A Federation Of Emirates Ruled By Absolute Monarchs*, IPS International 24.11.2022 r.
25. **Tkaczyk-Rymanowska Katarzyna**, *Prawnokarne aspekty posiadania nowych substancji psychoaktywnych w Polsce na tle polityki narkotykowej wybranych krajów*, Rzeszów 2025
26. *Turkish Drug Report*, Ankara 2024
27. United Arab Emirates Constitution 2015–1436
28. *UNODC Laboratory and Scientific Service Portals*, <https://www.unodc.org/LSS/Country/DetailsLegalSystem?code=GL&country=AE>
29. **Walczak Nela**, *Czy w Emiratach jest bezpiecznie? Fakty, które musisz znać przed podróżą*, <https://hellastravel.pl/czy-w-emiratach-jest-bezpiecznie-fakty-ktore-musisz-znac-przed-podroza>
30. **Yaseen Mohammed**, *Dubai court fines and jails traveller for bringing drugs into UAE*, 15.04.2025 r., <https://www.gulftoday.ae/news/2025/04/15/dubai-court-fines-and-jails-traveller-for-bringing-drugs-into-uae>
31. **Yazi Önceki**, *Drug-Related Crimes in Turkey: Legal Consequences and Judicial Practices*, 9.05.2021 r., <https://www.bicakhukuk.com/en/narcotic-drug-offences-in-turkey/>

Pojęcia kluczowe: *zabytek, rejestr zabytków, inwentarz muzeum, ewidencja zabytków, pojazd zabytkowy*

Lena Gryz

Pojazd zabytkowy w prawie polskim i orzecznictwie sądów administracyjnych

ABSTRAKT

W polskim prawie występuje kilka definicji pojazdów o wartości historycznej, nie tworzą one jednak spójnego systemu. Wiele trudności interpretacyjnych powoduje definicja pojazdu zabytkowego, ponieważ przesłanki uznania pojazdu za taki wynikają nie z jego cech, ale ze statusu prawnego. W artykule dokonano analizy orzecznictwa oraz poglądów doktryny na problemy związane z definicją pojazdu zabytkowego oraz procedurą jego rejestracji. Artykuł zamykają postulaty *de lege ferenda*, których celem jest usprawnienie procedury rejestracji pojazdu zabytkowego i uściślenia kwestii terminologicznych.

W polskim porządku prawnym występuje więcej niż jedna definicja pojazdu o wartości historycznej. Stwarza to problemy dla przeciętnych użytkowników pojazdów oraz dla prawników, ponieważ definicje te często zachodzą na siebie. Jednocześnie definicje te nie są sformułowane w sposób jednoznaczny. Szczególnie wiele trudności interpretacyjnych budzi definicja pojazdu zabytkowego, w której przesłanek wskazujących na to, że dane dobro zalicza się do tej grupy, trzeba szukać w prawie ochrony zabytków i prawie muzealnym.

W poniższym artykule stosuje się pojęcie pojazdu o wartości historycznej jako określenie grupy pojazdów, które charakteryzują się pewną dawnością i szczególną historyczną wartością oraz które są w prawie polskim różnorodnie definiowane, czyli pojazdy zabytkowe, historyczne, unikatowe i kolekcjonerskie. Należy zaznaczyć, że jest to pojęcie niewystępujące w prawie polskim. Określenie „pojazd o wartości historycznej” zostało wybrane dla nazwania tej grupy ze względu na jego opisowy charakter i ma posłużyć jako narzędzie umożliwiające dyskusję nad problemem prawnym, ponieważ wydaje się, że pojęcie wartości historycznej każdy intuicyjnie rozumie.

Artykuł stanowi przyczynek do dyskusji nad problemami widocznymi w polskim prawie, wynikającymi z mnogości definicji związanych z pojazdami o wartości

historycznej (zachodzenie pewnych pojęć na siebie, braki doprecyzowania, które zaburzają postrzeganie danego obiektu w odpowiedni sposób), charakteru prawnego wpisu do ewidencji zabytków, definicji muzealiów oraz trudności wywołanych przez niejednoznaczne sformułowania pojawiające się w definicji pojazdu zabytkowego, które mają wpływ na procedurę rejestracyjną. Artykuł przybliży istniejący stan prawny, problemy i spory pojawiające się w doktrynie oraz orzecznictwie, a także przedstawia postulaty służące usprawnieniu procedury rejestracji pojazdu zabytkowego i uściśleniu jej aspektów terminologicznych.

Artykuł został przygotowany w oparciu o metodę formalno-dogmatyczną, analizy i krytyki piśmiennictwa oraz badania dokumentów.

I. MNOGOŚĆ POJĘĆ I ZWIĄZANE Z NIĄ PROBLEMY

W polskim porządku prawnym dokonano kwalifikacji pojazdów o wartości historycznej do kilku grup, których zbiory niekiedy się na siebie nakładają¹. W art. 79 ust. 4 pkt 3 ustawy Prawo o ruchu drogowym² pojawia się pojęcie pojazdu unikatowego. Przywołany przepis wskazuje, że jest to pojazd wyrejestrowany, mający co najmniej 25 lat, uznany przez rzeczoznawcę samochodowego za unikatowy lub mający szczególne znaczenie dla udokumentowanej historii motoryzacji.

Kolejny typ pojazdu o wartości historycznej występujący w prawie polskim to pojazd historyczny, zdefiniowany w art. 2 ust. 1 pkt 11 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych³. Za pojazd historyczny uważa się pojazd zabytkowy (według definicji z art. 2 pkt 39 u.p.r.d.), pojazd mający co najmniej 40 lat albo pojazd mający co najmniej 25 lat i uznany przez rzeczoznawcę samochodowego za pojazd unikatowy lub mający szczególne znaczenie dla udokumentowania historii motoryzacji. Wynika z tego, że do zbioru pojazdów historycznych zalicza się pojazdy zabytkowe i unikatowe bez wyjątków, ale pojazdami historycznymi są także inne pojazdy spełniające wymagania definicyjne.

Należy zaznaczyć, że w polskim porządku prawnym obowiązuje druga definicja pojazdu historycznego, zawarta w art. 3 pkt 5 ustawy o recyklingu pojazdów wycofanych z eksploatacji⁴, która nie jest w pełni zgodna z definicją pojazdu historycznego

1 K. Łopatecki, *Wartościowanie zabytków na przykładzie środków transportu. Z badań nad problematyką włączania pojazdów do wojewódzkiej ewidencji zabytków*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2024, t. 23, z. 1, s. 733–738.

2 Ustawa z 20.06.1997 r. Prawo o ruchu drogowym (Dz.U. z 2024 r. poz. 1251), dalej: u.p.r.d.

3 Ustawa z 22.05.2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 367), dalej: u.u.

4 Ustawa z 20.01.2005 r. o recyklingu pojazdów wycofanych z eksploatacji (Dz.U. z 2020 r. poz. 2056), dalej: u.r.p.w.e.

zawartą w u.u. Różnica polega na tym, że w myśl drugiej z przywołanych definicji za pojazd historyczny nie uważa się pojazdu mającego co najmniej 40 lat.

Jeszcze innym typem pojazdu jest pojazd kolekcjonerski, który został zdefiniowany w rozporządzeniu wykonawczym Komisji UE⁵. Jest to pojazd o znaczeniu historycznym lub etnograficznym w stanie oryginalnym, bez istotnych zmian podwozia (bez modernizacji i modyfikacji), który ma co najmniej 30 lat, modelu lub typu, który nie jest już produkowany. Wszystkie powyższe przesłanki muszą zostać spełnione jednocześnie. Rozporządzenie wskazuje na wyjątki od konieczności spełnienia powyższych przesłanek, jeżeli pojazd brał udział w wydarzeniu historycznym lub jako pojazd wyścigowy zostały zaprojektowane, zbudowane i wykorzystane wyłącznie do współzawodnictwa i osiągnął znaczące sportowe sukcesy w prestiżowych krajowych lub międzynarodowych wydarzeniach.

W art. 2 pkt 39 u.p.r.d. zdefiniowano pojęcie pojazdu zabytkowego jako pojazdu, który na podstawie odrębnych przepisów został wpisany do rejestru zabytków lub znajduje się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także pojazdu wpisanego do inwentarza muzealiów, zgodnie z odrębnymi przepisami. Należy zaznaczyć, że mimo iż pojęcie pojazdu zabytkowego i unikatowego zdefiniowano w jednej ustawie, są to pojęcia odrębne⁶, jednak niekiedy ich zbiory mogą się nakładać⁷.

Kategoria pojazdu zabytkowego na tle pozostałych przywołanych definicji występujących w polskim porządku prawnym jest szczególna. Nie zawiera ona przesłanek określających cechy danego przedmiotu, a jedynie jego status prawny – jaką formą ochrony został objęty. O jego cechach należy wnioskować z przesłanek procedury wpisania obiektu do rejestru zabytków lub ewidencji zabytków. Wpisów takich dokonuje się, kiedy przedmiot stanowi zabytek i ma na tyle dużą wartość – zdaniem dokonujących wartościowania służb konserwatorskich – aby objąć go formalną ochroną⁸. W omawianym kontekście niezmiernie istotne jest to, że status zabytku nie jest zależny od decyzji organu administracji⁹, jest to cecha danej rzeczy, która występuje niezależnie od jej obiektywnej znajomości¹⁰. Jednocześnie przesłanki ustawowe, na podstawie których dana rzecz zostaje uznana za zabytek, nie są jednoznaczne i nie wynikają z nich

5 Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2024/2522 z 23.09.2024 r. zmieniające załącznik I do rozporządzenia Rady (EWG) nr 2658/87 w sprawie nomenklatury taryfowej i statystycznej oraz w sprawie Wspólnej Taryfy Celnej, Dz.U. L, 2024/2522 z 31.10.2024 r.

6 Wyrok WSA w Warszawie z 24.01.2008 r. (III SA/Wa 1366/07), LEX nr 447883.

7 Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków, Zmiana kryterium w kwalifikacji pojazdów do wojewódzkiej ewidencji zabytków, <https://mwkz.pl/zabytki/pojazdy-zabytkowe> (dostęp: 17.08.2025 r.).

8 W. Kowalski, *Wartość jako kryterium kwalifikacyjne zabytku w prawie wewnętrznym i międzynarodowym (w:) System wartościowania dziedzictwa. Stan badań i problemy*, red. B. Szmygin, Lublin–Warszawa 2015, s. 124.

9 K. Zeidler, M. Węgrzak, *Zagadnienia ogólne (w:) Ochrona dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych*, red. K. Góralczyk, M. Szuniewicz-Stępień, Gdynia 2022, t. 1, s. 63; wyrok WSA w Kielcach z 9.12.2010 r. (II SA/Ke 665/10), LEX nr 753336.

10 K. Zalaszińska, *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 12.

ściśle wiążące dyrektywy interpretacyjne. Stwierdzenie „zabytkowości” jest zależne od subiektywnej, do pewnego stopnia, oceny podmiotu dokonującego wartościowania¹¹.

Definicja pojazdu zabytkowego jest jedyną z grupy definicji pojazdów o wartości historycznej, która rzeczoną wartość historyczną jednoznacznie wiąże z wartością zabytkową i faktem występowania zabytkowości danego dobra. Pojazd unikatowy, historyczny czy kolekcjonerski nie musi być zabytkiem, aby posiadał swój status prawny. Pojazd zabytkowy – musi.

Z tego powodu konieczne dla dalszych rozważań jest przybliżenie rozumienia pojęcia zabytku. Jak wynika z definicji zawartej w art. 3 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami¹², zabytek to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zabytkami są rzeczy w rozumieniu prawa cywilnego¹³, czyli przedmioty materialne¹⁴. Zabytki dzielą się na ruchome oraz nieruchome, a dany obiekt należeć może tylko do jednej z tych kategorii¹⁵.

Konieczne jest zaznaczenie, że w definicji ustawowej zabytku pojawia się pojęcie interesu społecznego, który powinien przejawiać się w rozpoznaniu potrzeb i punktów widzenia interesariuszy danego dobra¹⁶. Ma to związek z tym, że hierarchia wartości jest wynikiem życia i funkcjonowania w konkretnym społeczeństwie¹⁷, i to właśnie potrzeby tego społeczeństwa lub społeczności są kluczowe, aby objąć ochroną prawną jakiś obiekt. Konstrukcja interesu społecznego jest spoiwem definicji ustawowej i ma charakter wartości nadrzędnej. Ochrona którejkolwiek z wartości: historycznej, artystycznej lub naukowej, musi mieć uzasadnienie w społecznej potrzebie¹⁸. Zabytek postrzegany z punktu widzenia wartości historycznej to źródło istotnych informacji o przeszłości¹⁹. Korespondują z nią wartość naukowa („miejsce obiektu w minionej

11 A. Głowczewska, *Wpis indywidualny a wpis obszarowy do rejestru zabytków w świetle wybranych przykładów z orzecznictwa sądów administracyjnych*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2020, t. XXVII, s. 61.

12 Ustawa z 23.07.2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2024 r. poz. 1292), dalej: u.o.z.o.z.

13 K. Zalaśńska, Narodowy Instytut Dziedzictwa, *Przedmiot ochrony zabytków – definicja prawna*, https://samorząd.nid.pl/baza_wiedzy/1282/ (dostęp: 24.08.2025 r.).

14 M. Dreła, *Definicja zabytku nieruchomego w prawie polskim i francuskim*, „Ochrona Zabytków” 2008/1, s. 111.

15 M. Dreła, *Zabytkowe części składowe i przynależności a przedmiot wpisu do rejestru zabytków – uwagi de lege lata i de lege ferenda*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2017/3, t. XXVII, s. 31–32.

16 S. Fuglewicz, *Dlaczego chronimy zabytki?* (w:) *Wartościowanie zabytków architektury*, red. B. Szmygin, Warszawa 2013, s. 85.

17 A. Kwaśniewski, *Polskie podejście do waloru autentyczności zabytków architektury* (w:) *Dziedzictwo architektoniczne: rekonstrukcja i badania obiektów zabytkowych*, red. E. Łużyniecka, Wrocław 2017, s. 8.

18 K. Zalaśńska, K. Zeidler, *Problematyka wartościowania jako podstawy rozstrzygnięć wojewódzkiego konserwatora zabytków* (w:) *Wartościowanie w ochronie i konserwacji zabytków*, red. B. Szmygin, Warszawa–Lublin 2012, s. 244.

19 B. Szmygin, *Współczesne rozumienie ochrony zabytków – dlaczego i jak chronić zabytki?* (w:) *Polski Komitet Narodowy ICOMOS – 50 lat w służbie ochrony zabytków*, red. K. Pałubka, Warszawa 2015, s. 116–117.

i współczesnej kulturze²⁰) i artystyczna (kunszt plastyczny²¹, a nie estetyka lub piękno – pojęcia postrzegane subiektywnie²²). Miniona epoka jest w doktrynie rozumiana jako jednoznacznie zamknięty okres historyczny²³. Jednak ze względu na przyjmowanie różnych wydarzeń i dat za koniec kolejnych epok, jest to określenie nieostre. Z kolei minione zdarzenie należy rozumieć tak, jak w języku potocznym – zdarzenie, które miało miejsce w przeszłości, choćby nawet nieodległej²⁴.

Pojazdy mogą zostać uznane jedynie za zabytki ruchome (których definicja została doprecyzowana w art. 3 pkt 3 u.o.z.o.z.). W art. 6 ust. 1 pkt 2 u.o.z.o.z. ustawodawca zawarł przykładowe wyliczenie obiektów stanowiących zabytki tego rodzaju. W tej grupie pod lit. d znalazły się wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego.

II. SKUTKI UZNANIA POJAZDU ZA ZABYTKOWY, UNIKATOWY, HISTORYCZNY LUB KOLEKCJONERSKI

Pojazdy zabytkowe w rozumieniu u.p.r.d. są zwolnione od podatku od środków transportowych²⁵, nie muszą także przechodzić corocznego badania technicznego, a do ich zarejestrowania nie jest konieczne przedstawienie wystawionego wcześniej dowodu rejestracyjnego – wystarczy oświadczenie właściciela pojazdu, złożone pod rygorem odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania, że nie posiada dowodu rejestracyjnego. Pojazdy historyczne (w rozumieniu u.u.) nie muszą mieć ciągłości ubezpieczenia OC. Właściciel takiego pojazdu zobowiązany jest jedynie, aby zawrzeć umowę ubezpieczenia minimum na miesiąc w ciągu roku. Pojazd wyprodukowany co najmniej 40 lat temu otrzymuje z urzędu zwolnienie z obowiązku ciągłości OC, pozostałe pojazdy historyczne – na wniosek właściciela po udokumentowaniu, że spełniają przesłanki ustawowe²⁶. Przed rokiem 2016 dodatkowym przywilejem właścicieli pojazdów historycznych (zgodnie z u.r.p.w.e.) było zwolnienie z opłaty recyklingowej,

20 M.T. Witwicki, *Kryteria oceny wartości zabytkowej obiektów architektury jako podstawa wpisu do rejestru zabytków*, „Ochrona Zabytków” 2007/1, s. 79.

21 M.T. Witwicki, *Kryteria oceny wartości...*, s. 79.

22 M. Murzyn, *Subiektywizm i obiektywizm aksjologiczny podstawą rozdzielania zadań w systemie ochrony zabytków i zarządzaniu dziedzictwem kulturowym* (w:) *Wartość funkcji w obiektach zabytkowych*, red. B. Szmygin, Warszawa 2014, s. 201–202; K. Zalaszińska, K. Zeidler, *Problematyka wartościowania jako...*, s. 247.

23 W. Kowalski, *Zabytek* (w:) *Leksykon prawa ochrony zabytków. 100 podstawowych pojęć*, red. K. Zeidler, Warszawa 2010, s. 429.

24 P. Molski, *Funkcja – atrybutem wartości i ochrony zabytku* (w:) *Wartość funkcji w obiektach zabytkowych*, red. B. Szmygin, Warszawa 2014, s. 189.

25 Ustawa z 12.01.1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz.U. z 2025 r. poz. 707).

26 A. Mazurek, *Ochrona zabytkowych pojazdów w polskim systemie prawnym*, „Ochrona Zabytków” 2021/1, s. 229.

która wówczas została całkowicie zniesiona²⁷. Pojazd kolekcjonerski sprowadzany z innego państwa należącego do Unii Europejskiej lub państwa trzeciego nie podlega opodatkowaniu akcyzą²⁸. Należy zaznaczyć, że pojazdy o wartości historycznej mogą być zwolnione od zakazu wjazdu do stref czystego transportu. W Krakowie dotyczy to pojazdów zabytkowych (w rozumieniu u.p.r.d.)²⁹, w Warszawie – pojazdów historycznych (w rozumieniu u.u.)³⁰.

Jak wskazano powyżej, ustawodawca wprowadził do polskiego porządku prawnego wiele kategorii pojazdów mających wartość historyczną. Takie ukształtowanie przepisów wpływa na ich niezrozumienie przez obywateli. Dla przeciętnego użytkownika nie jest jasne, jakie zależności zachodzą między przywołanymi powyżej definicjami oraz jakie prawa i obowiązki rzeczywiście ma właściciel danego pojazdu. Wynika to z faktu, że bez specjalistycznej porady na ogół nie wie on, do której grupy zalicza się jego pojazd. Jest to kwestia możliwa do rozwiązania poprzez zasięgnięcie porady eksperta w dziedzinie prawa lub historii motoryzacji. Jeszcze większy problem dla użytkowników pojazdów o wartości historycznej powodować może kształt definicji pojazdu zabytkowego, która budzi wiele kontrowersji wśród prawników i ma daleko idące skutki dla praktyki stosowania prawa.

III. POJAZD ZABYTKOWY – PRZESŁANKA WPISU DO REJESTRU ZABYTKÓW

Wpis do rejestru zabytków jest jedną z prawnych form ochrony zabytków, co wynika z art. 7 u.o.z.o.z. Wpis do rejestru zabytków (oraz skreślenie z niego) następuje na podstawie decyzji administracyjnej wojewódzkiego konserwatora zabytków. Jak wskazują K. Zalasieńska i J. Brudnicki, ma ona charakter deklaratoryjny, jeśli chodzi o potwierdzenie zabytkowości obiektu. Jednocześnie ma także charakter konstytutywny, ponieważ rodzi nowe skutki prawne³¹. Wpisu zabytku ruchomego dokonuje się na wniosek jego właściciela. Z art. 10 ust. 2 u.o.z.o.z. wynika pierwszy wyjątek od tej reguły. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Natomiast

27 A. Mazurek, *Ochrona zabytkowych...*, s. 219.

28 Stowarzyszenie Prawników Rynku Motoryzacji, *Samochody kolekcjonerskie bez akcyzy*, <https://sprm.org.pl/aktualnosci/podatki/samochody-kolekcjonerskie-bez-akcyzy/> (dostęp: 24.08.2025 r.).

29 Uchwała nr XXXII/619/25 Rady Miasta Krakowa z 12.06.2025 r. w sprawie ustanowienia Strefy Czystego Transportu w Krakowie (Dz. Urz. Małop. z 2025 r. poz. 3829).

30 Uchwała nr XCI/2974/2023 Rady Miasta Stołecznego Warszawy z 7.12.2023 r. w sprawie ustanowienia na terenie miasta stołecznego Warszawy strefy czystego transportu (Dz. Urz. Mazow. z 2023 r. poz. 14557).

31 K. Zalasieńska, J. Brudnicki, *Rejestr zabytków – postępowanie w przedmiocie wpisu do rejestru i skutki objęcia ochroną prawną (w:) Ochrona zabytków – aspekty materialnoprawne i procesowe*, red. K. Zalasieńska, Warszawa 2021, s. 8.

z art. 12 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 25.05.2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury³² wynika drugi wyjątek – jeśli zabytek stanowi dobro kultury odzyskane wskutek restytucji prowadzonej przez Rzeczpospolitą Polską lub narodowe dobro kultury RP objęte przypadkiem na rzecz Skarbu Państwa. Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru ma obowiązek konsultowania wszelkich prac dokonywanych przy zabytku z wojewódzkim konserwatorem zabytków, ma także obowiązek znosić kontrole, które wojewódzki konserwator zabytków może zlecić w celu weryfikacji stanu zabytku i wywiązywania się osoby za niego odpowiedzialnej z obowiązków na niej ciążyących, przede wszystkim obowiązku opieki. Zabytku ruchomego nie wpisuje się do rejestru, jeśli został on wpisany do inwentarza muzeum albo na Listę Skarbów Dziedzictwa.

IV. POJAZD ZABYTKOWY – PRZESŁANKA WPISU DO WOJEWÓDZKIEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków (oraz skreślenie z niej) jest czynnością materialno-techniczną³³. Karta ewidencyjna zabytku ruchomego może zostać włączona do wojewódzkiej ewidencji zabytków na wniosek właściciela zabytku lub za jego zgodą. Przesłanką włączenia danego obiektu do ewidencji zabytków jest spełnianie przez niego warunków do ujęcia go w niej³⁴, czyli zabytkowy charakter. W przypadku pojazdów istotne jest zachowanie znacznej ilości oryginalnych części. Na stronach internetowych wielu wojewódzkich urzędów ochrony zabytków znajdują się informacje, jakie dokładnie kryteria powinien spełniać pojazd, aby został wpisany do ewidencji zabytków (wiek, procentowa wartość zachowanych części, istotność z punktu widzenia historii lub nauki itp.)³⁵. Urzędy konserwatorskie przy ocenie pojazdów wpisywanych do ewidencji zabytków biorą pod uwagę także kryteria oceny wartości zabytkowej obiektu techniki, opracowane przez Narodowy Instytut Dziedzictwa³⁶. Karty ewidencyjne zawierają szereg informacji dotyczących stanu zachowania, historii prac,

32 Ustawa z 25.05.2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (Dz.U. z 2019 r. poz. 1591).

33 Wyrok NSA z 2.07.2024 r. (II OSK 1743/23), LEX nr 3755111.

34 Postanowienie NSA z 14.09.2012 r. (II OSK 1950/12), LEX nr 1413428.

35 M. Chowaniak, B. Goraj, *Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu, Pojazdy zabytkowe. Informacje dotyczące zasad, kryteriów i procedury oceny pojazdów zabytkowych*, <https://poznan.wuoz.gov.pl/pojazdy-zabytkowe> (dostęp: 24.08.2025 r.); Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków, *Zmiana kryterium w kwalifikacji...*; Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Kielcach, *Pojazdy zabytkowe i kolekcjonerskie*, <https://www.wuoz.kielce.pl/p,79,pojazdy-zabytkowe-i-kolekcjonerskie> (dostęp: 24.08.2025 r.); Biuletyn Informacji Publicznej – Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Lublinie, *Rejestracja pojazdów zabytkowych*, <https://bipwuozlublin.nv.pl/m,40,rejestracja-pojazdow-zabytkowych.html> (dostęp: 24.08.2025 r.).

36 Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie, *Cel i zakres ewidencji zabytków techniki*, Warszawa 2011, https://konserwator.nid.pl/media/registration_rule/obiekty-techniki-cel-i-zakres-ewidencji_67feb8d0f028e0e07aeff1f573b22be.docx (dostęp: 24.08.2025 r.).

określenia cech zabytkowych obiektu wpisanego do ewidencji³⁷. W przypadku zabytkowych pojazdów są to karty ewidencyjne ruchomych zabytków techniki³⁸.

W doktrynie widoczny jest spór, czy wpis zabytku nieruchomego do ewidencji stanowi nienazwaną formę ochrony zabytków oraz czy rodzi skutki prawne w postaci nakładania obowiązków na właścicieli zabytków nieruchomych wpisanych do ewidencji³⁹. W przypadku zabytków ruchomych wpisanych do ewidencji nie powstaje tego rodzaju wątpliwość, ponieważ w polskim porządku prawnym nie obowiązują przepisy, które mogłyby ją zrodzić. Ewidencja zabytków w odniesieniu do zabytków ruchomych to wyłącznie zbiór kart informacyjnych, którego główną funkcją jest gromadzenie i utrwalenie faktów o zabytkach⁴⁰.

Należy zaznaczyć, że w obecnym stanie prawnym zarówno wpis pojazdu do rejestru zabytków, jak i do ewidencji zabytków daje takie same prawa właścicielom pojazdów (zwolnienia podatkowe, udogodnienia rejestracyjne, zwolnienie z corocznego badania technicznego), natomiast nakłada na nich różne obowiązki. Między innymi wszelkie prace prowadzone przy zabytku rejestrowym wymagają zgody konserwatora zabytków, z kolei przy zabytku wpisanym do ewidencji nie ma takiego wymogu. Ustawodawca powinien pochylić się nad tym zagadnieniem, praktyka pokazuje bowiem, że takie ukształtowanie przepisów wpływa na nieproporcjonalny rozrost ewidencji w stosunku do rejestru. Jak zaznacza K. Łopatecki, w województwie podlaskim do rejestru wpisanych „jest zaledwie 5 pojazdów, co stanowi 0,32% analogicznych obiektów ewidencyjnych”⁴¹.

V. POJAZD ZABYTKOWY – PRZESŁANKA WPISU DO INWENTARZA MUZEALIÓW

Podobnie jak w przypadku wpisu do rejestru lub ewidencji zabytków, dla wpisu do inwentarza muzeum kluczowe jest zrozumienie, jaki przedmiot podlega wskazanej procedurze. Muzealiami są rzeczy ruchome i nieruchomości stanowiące własność muzeum lub w przypadku muzeum nieposiadającego osobowości prawnej – własność

37 Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26.05.2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2021 r. poz. 56).

38 J. Szalęgin, *Rejestr i ewidencja zabytków nieruchomych oraz ruchomych w działaniach Narodowego Instytutu Dziedzictwa*, „Ochrona Zabytków” 2012/1–2, s. 132–133.

39 M. Drela, *Reforma ewidencji zabytków z perspektywy funkcjonalnej i systemowej*, „Studia Erasmiiana Wratislaviensia = Wrocławskie Studia Erazmiańskie: zeszyt naukowy studentów, doktorantów i pracowników Uniwersytetu Wrocławskiego” 2024/18, s. 318–333; A. Michalak, *Gminna ewidencja zabytków jako forma ochrony konserwatorskiej zabytków nieruchomych*, „Przegląd Legislacyjny” 2018/4(106), s. 39–66; A. Jakubowski, *Skutki prawne wpisu do gminnej ewidencji zabytków*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2022/1, s. 74–97; A. Jakubowski, *Co dalej z gminną ewidencją zabytków? Stan po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 11 maja 2023 roku (sygn. P 12/18)*, „Ochrona Zabytków” 2023/2, s. 35–47; K. Zalaśńska, *Ustawa o ochronie...*, s. 76–78.

40 D. Gabler, *Karta ewidencyjna zabytku – aspekty prawne*, „Archeologia Polski” 2012, t. 57, z. 1–2, s. 293–294.

41 K. Łopatecki, *Wartościowanie zabytków...*, s. 733.

podmiotu, który utworzył muzeum, i wpisane do inwentarza muzealiów⁴². Taka treść przywołanej definicji została wprowadzona na mocy nowelizacji ustawy o muzeach z 2007 r.⁴³, wcześniej definicja muzealiów nie zawierała kryterium tytułu prawnego do rzeczy. „Muzeum jest właścicielem obiektów, gdy w sposób prawidłowy (niewadliwy, ważny) przeniesiono na niego prawo własności”⁴⁴. Zgodnie z klasyfikacją dokonaną przez A. Barbasiewicza muzea mogą nabyć obiekty na własność na podstawie: 1) umowy sprzedaży; 2) umowy darowizny; 3) w drodze spadkobrania lub zapisu (zwykłego lub windykacyjnego); 4) umowy zamiany; 5) na drodze zasiedzenia i innych instytucji dawności; 6) przekazania obiektu z majątku Skarbu Państwa (w tym w szczególności obiekty odkryte, znalezione, znajdujące się w dyspozycji Skarbu Państwa w wyniku postępowań egzekucyjnych lub zabezpieczających, przypadku mienia, niepodjętych depozytów, konfiskaty mienia); 7) wyroku sądu o przypadku mienia bezpośrednio na rzecz muzeum; 8) orzeczenia o nacjonalizacji na rzecz muzeum⁴⁵. Prawo własności muzeum w stosunku do obiektów wpisanych do inwentarza jest objęte domniemaniem prawnym wzruszalnym⁴⁶. Jak zaznacza P. Gwoździewicz-Matan, kryterium własności odróżnia muzealia od innych obiektów będących częścią zbiorów muzealnych⁴⁷.

W tym miejscu należy zaznaczyć, że muzea dzielą się na publiczne (które z kolei dzielą się na państwowe i samorządowe) oraz prywatne. Jest to istotne ze względu na fakt, że osobowość prawną posiadają wyłącznie muzea publiczne. Wynika z tego zatem, że muzealiami muzeów prywatnych mogą być wyłącznie obiekty stanowiące własność podmiotu, który utworzył muzeum.

W doktrynie rysuje się spór, czy wszystkie muzealia muszą być zabytkami⁴⁸. Z jednej strony konstatacja taka płynie z ukształtowania treści rozporządzenia z 2004 r. w sprawie zakresu, form i sposobu ewidencjonowania zabytków w muzeach⁴⁹. Z drugiej jednak strony przywołać należy rozporządzenie z 2017 r. w sprawie pozwoleń na czasowy wywóz za granicę muzealiów, które nie stanowią zabytków oraz są wpisane do

42 Ustawa z 21.11.1996 r. o muzeach (Dz.U. z 2022 r. poz. 385), dalej: u.m.

43 Ustawa z 29.06.2007 r. o zmianie ustawy o muzeach (Dz.U. z 2007 r. nr 136 poz. 956).

44 P. Gwoździewicz-Matan, *Własność muzealiów (w:) Umowa użyczenia muzealium w prawie prywatnym*, red. P. Gwoździewicz-Matan, Warszawa 2015, LEX/el.

45 A. Barbasiewicz, *Art. 21 (w:) Ustawa o muzeach. Komentarz*, red. A. Barbasiewicz, LEX/el.

46 P. Antoniak, *Art. 21 (w:) Ustawa o muzeach. Komentarz*, red. P. Antoniak, Warszawa 2012, LEX/el.

47 P. Gwoździewicz-Matan, *Własność muzealiów...*

48 W. Kowalski, K. Zalaśńska, *Prawo ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce – próba oceny i wnioski (w:) System ochrony zabytków w Polsce – analiza, diagnoza, propozycje*, red. B. Szmygin, Lublin–Warszawa 2011, s. 22–23; A. Jagielska-Burduk, D. Markowski, *Wybrane zagadnienia dotyczące sposobów nabywania własności dzieł sztuki i zabytków przez muzea*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo” 2013, t. 44, s. 531–545; K. Zeidler, M. Węgrzak, A. Guss, *Karnoprawna ochrona dziedzictwa kultury (w:) Ochrona dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych*, red. K. Góralczyk, M. Szuniewicz-Stępień, Gdynia 2022, t. 1, s. 195; K. Zalaśńska, *Misja muzealna jako zadanie publiczne (w:) Muzea publiczne. Studium administracyjnoprawne*, red. K. Zalaśńska, Warszawa 2013, LEX/el.

49 Rozporządzenie Ministra Kultury z 30.08.2004 r. w sprawie zakresu, form i sposobu ewidencjonowania zabytków w muzeach (Dz.U. z 2004 r. nr 202 poz. 2073).

inwentarza muzealiów w muzeach będących instytucjami kultury⁵⁰. Niejednoznaczność definicji muzealium wpływa także na rozumienie definicji pojazdu zabytkowego. Jeśli przyjmiemy, że muzealium może być obiekt współczesny niebędący zabytkiem, wpisany do inwentarza muzeum, zgodnie z u.p.r.d. może on zostać zarejestrowany jako pojazd zabytkowy, mimo że nie spełnia kryteriów zabytkowości wynikających z u.o.z.o.z.

Muzeum ma obowiązek pozyskiwania muzealiów zgodnych ze swoim celem działalności. W wielu muzeach celem tym nie jest zbieranie obiektów o charakterze zabytkowym, czego przykładem mogą być muzea sztuki współczesnej, które prowadzą inwentarze muzealiów, ale inwentarze te (wcale albo prawie wcale) nie zawierają obiektów zabytkowych.

Mając powyższe argumenty na względzie, należy uznać, że nie wszystkie muzealia muszą być zabytkami.

VI. WŁASNOŚĆ W DEFINICJI MUZEALIMUM – ORZECZNICTWO SĄDÓW ADMINISTRACYJNYCH

Kwestia, do której sądy odnosiły się szczególnie często, to element własności występujący w definicji muzealiów. Co do zasady, sądy odmawiały rejestracji pojazdów zabytkowych, do których podmiot założycielski muzeum niemającego osobowości prawnej nie miał pełnego prawa własności. Zdaniem sądów fakt, że w art. 21 u.m. nie wskazano *expressis verbis* współwłasności, oznacza jej wykluczenie jako wystarczającej do wypełnienia definicji muzealium, a nawet więcej – zdaniem sądów jest to zaniechanie wskazania możliwości występowania współwłasności w sposób celowy poprzez użycie zwrotu „właściciel”, a nie „właściciele”. Ponadto, zdaniem sądów, współwłasność nie pozwalałaby muzeum na wypełnianie ich zadań względem obiektu wpisanego do inwentarza⁵¹. Takie rozumienie własności nie jest zgodne z rozumieniem cywilistycznym, gdzie współwłasność jest traktowana jako szczególna forma własności, niezależnie od wartości udziałów poszczególnych właścicieli⁵². Z tego punktu widzenia więc sformułowanie użyte w ustawie nie wyklucza współwłasności⁵³. Argumentację taką

50 Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 16.08.2017 r. w sprawie pozwoleń na czasowy wywóz za granicę muzealiów, które nie stanowią zabytków oraz są wpisane do inwentarza muzealiów w muzeach będących instytucjami kultury (Dz.U. z 2017 r. poz. 1693).

51 Wyrok WSA w Warszawie z 11.12.2024 r. (VIII SA/Wa 750/24), LEX nr 3846577; wyrok WSA w Bydgoszczy z 31.01.2023 r. (II SA/Bd 1023/22), LEX nr 3642129; wyrok WSA w Szczecinie z 4.11.2021 r. (II SA/Sz 747/21), LEX nr 3291723; wyrok WSA w Gliwicach z 19.01.2021 r. (II SA/Gl 1096/20), LEX nr 3166818; wyrok WSA w Gliwicach z 10.01.2020 r. (II SA/Gl 1298/19), LEX nr 2770106.

52 A. Karnicka-Kawczyńska, J. Kawczyński, *Uwagi ogólne (w:) Współwłasność jako szczególna forma własności. Problematyka i wzory pism*, red. A. Karnicka-Kawczyńska, J. Kawczyński, Warszawa 2004, LEX/el.

53 A. Barbasiewicz, *Art. 21...*

przyjął WSA w Gliwicach w wyroku z dnia 21.11.2019 r.⁵⁴, która jednak nie obroniła się przed NSA. Wyrok śląskiego sądu został uchylony w dniu 22.03.2024 r.⁵⁵

Konieczność, aby muzeum było wyłącznym właścicielem przedmiotu wpisanego do jego inwentarza, podkreślił także Departament Dziedzictwa Kulturowego Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego⁵⁶.

VII. ORGANY ADMINISTRACJI DOKONUJĄCE REJESTRACJI POJAZDÓW ZABYTKOWYCH A BADANIE ZASADNOŚCI WPISU POJAZDU DO INWENTARZA MUZEALIÓW

Sądy administracyjne we wskazanych sprawach często powoływały się na to, że w u.p.r.d. oraz aktach wykonawczych do niej normodawca zawarł nakaz dla organu prowadzącego postępowanie rejestrowe weryfikowania danych zawartych w dokumentacji przedkładanej przez stronę, a w razie konieczności przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego dotyczącego własności pojazdu i jego cech identyfikacyjnych⁵⁷. „[O]rgan rejestrujący przy rejestracji pojazdów zabytkowych na podstawie dokumentu potwierdzającego wpis do inwentarza muzealiów musi wziąć pod uwagę m.in. okoliczność, czy w danym pojeździe nie zostały dokonane zmiany naruszające autentyczność tego pojazdu jako pojazdu zabytkowego. Zmiana paliwa z benzynowego (olejowego) na gazowy jest ingerencją w ustrój techniczny pojazdu”⁵⁸. Należy zaznaczyć, że nie ma przeszkód, aby taki pojazd został pozyskany na własność przez muzeum, jeśli jest to zgodne z celem i zakresem jego działalności, a następnie wpisany do inwentarza.

Zmiany naruszające autentyczność to tylko jedna z przesłanek mogących wskazywać na brak zabytkowości pojazdu. Należy stwierdzić, że organ rejestrujący pojazd, jako organ niewyspecjalizowany w waloryzacji obiektów zabytkowych, nie ma możliwości w sposób prawidłowy jej dokonać, a wpisy do rejestru zabytków, ewidencji zabytków albo inwentarza muzeum dokonywane są przez ekspertów. Trudne do zaakceptowania byłoby dopuszczenie do kwestionowania przez organ rejestrujący decyzji lub czynności dokonanej przez konserwatora zabytków w odniesieniu do oceny zaistnienia faktu zabytkowości dobra. Z kolei wskazanie w art. 2 pkt 39 u.p.r.d. tych trzech przesłanek na równi świadczy o tym, że żadna z nich nie powinna podlegać weryfikacji pod kątem cech dobra, a jedynie aspektów formalnych (czy wpis został dokonany poprawnie, czy dane dobro w świetle u.m. stanowi muzealia, a nie czy ma ono wartość zabytkową i czy jest dostatecznie autentyczne).

54 Wyrok WSA w Gliwicach z 21.11.2019 r. (II SA/GI 1269/19), LEX nr 2761437.

55 Wyrok NSA z 22.03.2024 r. (I OSK 1171/20), LEX nr 3824766.

56 Wyrok WSA w Bydgoszczy z 31.01.2023 r. (II SA/Bd 1023/22), LEX nr 3642129.

57 Wyrok WSA w Gliwicach z 10.01.2020 r. (II SA/GI 1298/19), LEX nr 2770106.

58 Wyrok WSA w Gliwicach z 10.01.2020 r. (II SA/GI 1298/19), LEX nr 2770106.

Sądy wnioskowały o konieczności przeprowadzenia weryfikacji cech dobra z § 1 pkt 4 załącznika nr 2 do rozporządzenia Ministra Infrastruktury⁵⁹, w którym wskazano, że organ rejestrujący w razie konieczności prowadzi postępowanie wyjaśniające, dotyczące własności pojazdu i jego cech identyfikacyjnych oraz w przypadku pojazdu zabytkowego weryfikuje dane zawarte we właściwych aktach i dokumentach. Należy jednak postawić pytanie, czym są rzeczony cechy identyfikacyjne. Czy ograniczają się one do faktów takich jak: rok produkcji, model, kolor itp., czy też do grupy tej zaliczyć można również cechy szczególne, podlegające ocenie subiektywnej? Biorąc pod uwagę, że wykładnia językowa nie daje jednoznacznej odpowiedzi, należy zastanowić się, jaki był cel szczególnego ukształtowania definicji pojazdu zabytkowego. Ponieważ odnosi się ona do statusu prawnego obiektu nadanego działaniem innego organu administracji lub innego podmiotu eksperckiego, należy sądzić, że celem ustawodawcy nie było nałożenie na organ rejestrujący obowiązku weryfikacji tego procesu pod kątem innym niż dochowania wymogów formalnych. Z drugiej jednak strony celem rejestracji pojazdu jako zabytkowego jest nadanie specjalnych przywilejów jego właścicielowi lub posiadaczowi, które są związane ze szczególną wartością takiego obiektu dla dziedzictwa techniki. Ustawodawca, przez niejednoznaczne ukształtowanie przepisów, stawia organ rejestrujący w trudnej sytuacji. Ponownie zaznaczyć trzeba, że organ ten nie jest organem powołanym do badania cech pojazdów pod kątem ich zabytkowości oraz adekwatności objęcia danego dobra ochroną prawną. Jednocześnie nie powinien dopuścić do rejestracji jako pojazdu zabytkowego takiego pojazdu, który zabytkiem w istocie nie jest.

W wyroku z dnia 26.10.2018 r. NSA zaznaczył, że postępowanie w przedmiocie rejestracji pojazdu ma charakter sformalizowany, co powoduje, że „organ dokonujący rejestracji pojazdu nie może czynić własnych ustaleń na okoliczności objęte wymaganymi dokumentami”⁶⁰. Z kolei w wyroku z 22.03.2024 r. NSA wskazał, że „[o]rgan w postępowaniu poprzedzającym wydanie decyzji o rejestracji pojazdu zabytkowego winien więc ponad wszelką wątpliwość ustalić, że ma on taki [zabytkowy] charakter. Okoliczność ta ma charakter relewantny z punktu widzenia istoty sprawy”⁶¹. Widoczne jest zatem, że postępowanie w przedmiocie rejestracji pojazdu zabytkowego nie ma jednoznacznego charakteru, a przepisy nie są ukształtowane w sposób niepowodujący wątpliwości interpretacyjnych. Należy zgodzić się z tezą NSA postawioną w wyroku z 2024 r., że przy obecnym kształcie przepisów kontrola dokonywana przez organ rejestrujący jest jedynym sposobem na realizację celu normy dotyczącej rejestracji

59 Załącznik nr 2 do rozporządzenia Ministra Infrastruktury z 27.09.2003 r. w sprawie szczegółowych czynności organów w sprawach związanych z dopuszczeniem pojazdu do ruchu oraz wzorów dokumentów w tych sprawach (Dz.U. z 2019 r. poz. 2130), a następnie załącznik nr 2 do rozporządzenia Ministra Infrastruktury z 31.08.2022 r. w sprawie szczegółowych czynności organów w sprawach związanych z dopuszczeniem pojazdu do ruchu oraz wzorów dokumentów w tych sprawach (Dz.U. z 2022 r. poz. 1849).

60 Wyrok NSA z 26.10.2018 r. (I OSK 192/17), LEX nr 2583506.

61 Wyrok NSA z 22.03.2024 r. (I OSK 1171/20), LEX nr 3824766.

pojazdu zabytkowego. Jednocześnie, ze względu na fakt, że organ rejestrujący nie jest organem eksperckim w zakresie stwierdzenia występowania zabytkowości danego dobra, należy dążyć do takiego ukształtowania przepisów, które spowodują, że postępowanie w przedmiocie rejestracji pojazdu zabytkowego nie będzie wymagać od organu rejestrującego badania tego faktu.

VIII. PODSUMOWANIE

W polskim porządku prawnym występuje kilka kategorii pojazdów o wartości historycznej, których definicje różnią się od siebie znacząco, choć często ich desygnaty się pokrywają. W niektórych przypadkach jeden pojazd może być uznany za pojazd historyczny, zabytkowy, unikatowy oraz kolekcjonerski. Każda z tych definicji służy do innych celów (podatkowych, ubezpieczeniowych, rejestracyjnych, zwolnienia z opłat, umożliwienia wjazdu do stref zamkniętych dla innych pojazdów), a zaliczenie obiektu do danej grupy daje jego właścicielowi inne prawa i nakłada na niego inne obowiązki. Jest to skomplikowany i nieprzejrzysty system zależności, który dodatkowo komplikują trudności interpretacyjne, zauważalne szczególnie w procesie nadawania statusu pojazdu zabytkowego.

Uznanie pojazdu za zabytkowy wymaga spełnienia jednej z trzech przesłanek: wpisania go do rejestru zabytków, wojewódzkiej ewidencji zabytków lub inwentarza muzeum. Właściciel pojazdu wpisanego do rejestru zabytków ma o wiele więcej obowiązków niż właściciel pojazdu wpisanego do wojewódzkiej ewidencji zabytków, a sam status prawny wpisu do ewidencji jest w doktrynie prawa szeroko komentowany. Również przesłanka wpisu do inwentarza muzeum nie jest jednoznaczna. Obecny sposób ukształtowania definicji muzealium wskazuje na to, że nie każde muzealium musi być zabytkiem. Rodzi to bezpośrednie konsekwencje dla definicji pojazdu zabytkowego. W związku z tym, że celem rejestracji pojazdu zabytkowego jest nadanie szczególnych przywilejów jego właścicielowi, ze względu na posiadane przez pojazd cechy jako dobra o wartości zabytkowej kluczowe jest, aby rejestrowane jako pojazdy zabytkowe były te w rzeczywistości spełniające definicję z art. 3 pkt 1 u.o.z.o.z. Z tego powodu należy postulować zmianę w definicji pojazdu zabytkowego. Nie można oczywiście odmówić muzeom możliwości ubiegania się o rejestrację pojazdu wpisanego do inwentarza jako zabytkowego, szczególnie że jednocześnie nie może on być wpisany do rejestru zabytków. Zasadne wydaje się zatem uregulowanie procedury weryfikacji zasadności rejestracji pojazdu wpisanego do inwentarza muzeum jako pojazdu zabytkowego. Jej ukształtowanie i forma mogą być różne, np. może mieć postać opinii organu konserwatorskiego lub rzeczoznawcy samochodowego specjalizującego się w pojazdach zabytkowych. Choć wydaje się, że bardziej adekwatna byłaby druga ze wskazanych możliwości, ponieważ opinia taka jest podstawą do stwierdzenia

posiadania statusu pojazdu unikatowego oraz często stanowi podstawę wpisu do ewidencji zabytków. Przyjęcie takiego rozwiązania sprzyjałoby ekonomicznie postępowania, ponieważ to strona zainteresowana rejestracją ponosiłaby koszty wydania takiej opinii, a nie państwo, co miałyby miejsce, gdyby taką opinię wydawał organ konserwatorski. W takiej sytuacji organ rejestrujący nie mógłby badać posiadania przez dany pojazd cech zabytkowości, a jedynie stwierdzać, czy formalności zostały dopełnione w sposób poprawny.

Postulować należy również, aby ustawodawca doprecyzował, czy współwłasność przedmiotu wyklucza możliwość wpisania go do inwentarza muzeum i tym samym uznania za muzealium. Mimo wielu wątpliwości interpretacyjnych, ukształtowana obecnie linia orzecznicza wydaje się właściwa i w związku z tym należy wysunąć postulat, aby w art. 21 ust. 1 i 1a u.m. przed słowem „własność” dodano przymiotnik „wyłączną”.

mgr Lena Gryz

Doktorantka w Szkole Doktorskiej Nauk Społecznych Uniwersytetu Łódzkiego, tytuł magistra prawa otrzymała w 2024 r. W 2025 r. zajęła drugie miejsce w Konkursie im. Profesora Mirosława Przybylskiego na najlepszy artykuł popularnonaukowy. W 2025 r. ukończyła z wynikiem pozytywnym kurs dla kandydatów na społecznych opiekunów zabytków. Członkini Young Professionals of European Rout of Industrial Heritage. PhD student at the Doctoral School of Social Sciences at the University of Lodz. She received her Master's degree in Law in 2024. In 2025, she won the second place in the Professor Mirosław Przybylski Competition for the best popular science article. In 2025, she completed with a positive result a course for candidates for social guardians of historical monuments. Member of the Young Professionals of European Route of Industrial Heritage.

ORCID: 0009-0004-1827-1279.

ABSTRACT

Keywords: *historic monument, register of historic monuments, museum inventory, records of historic monuments, historic vehicle*

Historic vehicles in Polish law and administrative court rulings

In Polish law, there are several definitions of vehicles having a historic value, which are not entirely consistent. The definition of a historic vehicle, in particular, causes many interpretative difficulties, as the criteria comes not from its characteristics, but from its legal status. The article analyses court rulings and scholars' views on issues related to the definition of a historic vehicle and the procedure for its registration. The article concludes with proposals of legislative amendments aimed at improving the registration procedure for historic vehicles and clarifying terminological issues.

Bibliografia

1. **Antoniak Patrycja**, *Art. 21 (w:) Ustawa o muzeach. Komentarz*, red. P. Antoniak, Warszawa 2012, LEX/el.
2. **Barbasiewicz Adam**, *Art. 21 (w:) Ustawa o muzeach. Komentarz*, red. A. Barbasiewicz, Warszawa 2021, LEX/el.
3. Biuletyn Informacji Publicznej – Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Lublinie, Rejestracja pojazdów zabytkowych, <https://bipwuozlublin.nv.pl/m,40,rejestracja-pojazdow-zabytkowych.html> (dostęp: 24.08.2025 r.)
4. **Chowaniak Monika, Goraj Beata**, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu, Pojazdy zabytkowe. Informacje dotyczące zasad, kryteriów i procedury oceny pojazdów zabytkowych, <https://poznan.wuoz.gov.pl/pojazdy-zabytkowe> (dostęp: 24.08.2025 r.)
5. **Drela Monika**, *Definicja zabytku nieruchomego w prawie polskim i francuskim*, „Ochrona Zabytków” 2008/1, <https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element/40d45a0b-aa5e-3c7e-a56e-97019782838b>, s. 111–118
6. **Drela Monika**, *Reforma ewidencji zabytków z perspektywy funkcjonalnej i systemowej*, „Studia Erasmiana Wratislaviensia = Wrocławskie Studia Erazmiańskie: zeszyt naukowy studentów, doktorantów i pracowników Uniwersytetu Wrocławskiego” 2024/18, <https://doi.org/10.34616/151178>, s. 318–333
7. **Drela Monika**, *Zabytkowe części składowe i przynależności a przedmiot wpisu do rejestru zabytków – uwagi de lege lata i de lege ferenda*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2017/3, t. XXVII, <http://dx.doi.org/10.18290/rnp.2017.27.3-2>, s. 27–46

8. **Fuglewicz Stefan**, *Dlaczego chronimy zabytki?* (w:) *Wartościowanie zabytków architektury*, red. B. Szmygin, Warszawa 2013, http://www.wam.piib.org.pl/wp-content/uploads/2015/10/publikacja-ICOMOS-wartosciowanie-zabytkow_architektury.pdf, s. 77–86
9. **Gabler Dorota**, *Karta ewidencyjna zabytku – aspekty prawne*, „Archeologia Polski” 2012, t. 57, z. 1–2, https://rcin.org.pl/Content/49571/PDF/WA308_P321_67312_Karta-ewidencyjna_I.pdf, s. 293–303
10. **Główniczewska Aleksandra**, *Wpis indywidualny a wpis obszarowy do rejestru zabytków w świetle wybranych przykładów z orzecznictwa sądów administracyjnych*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2020, t. XXVII, <http://dx.doi.org/10.12775/SIT.2020.021>, s. 59–76
11. **Gwoździewicz-Matan Paulina**, *Własność muzealiów* (w:) *Umowa użyczenia muzeum w prawie prywatnym*, red. P. Gwoździewicz-Matan, Warszawa 2015, LEX/el.
12. **Jagielska-Burduk Alicja**, **Markowski Dariusz**, *Wybrane zagadnienia dotyczące sposobów nabywania własności dzieł sztuki i zabytków przez muzea*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo” 2013, t. 44, https://doi.org/10.12775/AUNC_ZiK.2013.022, s. 531–545
13. **Jakubowski Aleksander**, *Co dalej z gminną ewidencją zabytków? Stan po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 11 maja 2023 roku (sygn. P 12/18)*, „Ochrona Zabytków” 2023/2, https://ochronazabytkow.nid.pl/wp-content/uploads/2023/12/OZ_2-2023_A-Jakubowski.pdf, s. 35–47
14. **Jakubowski Aleksander**, *Skutki prawne wpisu do gminnej ewidencji zabytków*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2022/1, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/czasopisma/skutki-prawne-wpisu-do-gminnej-ewidencji-zabytkow-151408678>, s. 74–97
15. **Karnicka-Kawczyńska Agata**, **Kawczyński Jarosław**, *Uwagi ogólne* (w:) *Współwłasność jako szczególna forma własności. Problematyka i wzory pism*, red. A. Karnicka-Kawczyńska, J. Kawczyński, Warszawa 2004, LEX/el.
16. **Kowalski Wojciech**, *Wartość jako kryterium kwalifikacyjne zabytku w prawie wewnętrznym i międzynarodowym* (w:) *System wartościowania dziedzictwa. Stan badań i problemy*, red. B. Szmygin, Lublin–Warszawa 2015, s. 111–136
17. **Kowalski Wojciech**, *Zabytek* (w:) *Leksykon prawa ochrony zabytków. 100 podstawowych pojęć*, red. K. Zeidler, Warszawa 2010, s. 428–431
18. **Kowalski Wojciech**, **Zalasińska Katarzyna**, *Prawo ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce – próba oceny i wnioski* (w:) *System ochrony zabytków w Polsce – analiza, diagnoza, propozycje*, red. B. Szmygin, Lublin–Warszawa 2011, s. 17–34
19. **Kwaśniewski Artur**, *Polskie podejście do waloru autentyczności zabytków architektury* (w:) *Dziedzictwo architektoniczne: rekonstrukcje i badania obiektów zabytkowych*, red. E. Łuzyniecka, Wrocław 2017, <https://bibliotekanauki.pl/chapters/2206502.pdf>, s. 6–22

20. **Łopatecki Karol**, *Wartościowanie zabytków na przykładzie środków transportu. Z badań nad problematyką włączania pojazdów do wojewódzkiej ewidencji zabytków*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2024, t. 23, z. 1, <http://hdl.handle.net/11320/17884>, s. 728–751
21. Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków, *Zmiana kryterium w kwalifikacji pojazdów do wojewódzkiej ewidencji zabytków*, <https://mwkz.pl/zabytki/pojazdy-zabytkowe> (dostęp: 17.08.2025 r.)
22. **Mazurek Anna**, *Ochrona zabytkowych pojazdów w polskim systemie prawnym*, „Ochrona Zabytków” 2021/1, https://ochronazabytkow.nid.pl/wp-content/uploads/2021/12/OZ_1-2021_A-Mazurek.pdf, s. 217–238
23. **Michalak Anna**, *Gminna ewidencja zabytków jako forma ochrony konserwatorskiej zabytków nieruchomości*, „Przegląd Legislacyjny” 2018/4(106), <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/czasopisma/gminna-ewidencja-zabytkow-jako-forma-ochrony-konserwatorskiej-151341762>, s. 39–66
24. **Molski Piotr**, *Funkcja – atrybutem wartości i ochrony zabytku (w:) Wartość funkcji w obiektach zabytkowych*, red. B. Szmygin, Warszawa 2014, s. 189–194
25. **Murzyn Michał**, *Subiektywizm i obiektywizm aksjologiczny podstawą rozdzielania zadań w systemie ochrony zabytków i zarządzaniu dziedzictwem kulturowym (w:) Wartość funkcji w obiektach zabytkowych*, red. B. Szmygin, Warszawa 2014, s. 195–203
26. Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie, *Cel i zakres ewidencji zabytków techniki*, Warszawa 2011, https://konserwator.nid.pl/media/registration_rule/obiekty-techniki-cel-i-zakres-ewidencji_67feb8d0f028e0e07aeff1f573b22be.docx (dostęp: 24.08.2025 r.)
27. Stowarzyszenie Prawników Rynku Motoryzacji, *Samochody kolekcjonerskie bez akcyzy*, <https://sprm.org.pl/aktualnosci/podatki/samochody-kolekcjonerskie-bez-akcyzy/> (dostęp: 24.08.2025 r.)
28. **Szałygin Jerzy**, *Rejestr i ewidencja zabytków nieruchomości oraz ruchomych w działaniach Narodowego Instytutu Dziedzictwa*, „Ochrona Zabytków” 2012/1–2, s. 117–158
29. **Szmygin Bogusław**, *Współczesne rozumienie ochrony zabytków – dlaczego i jak chronić zabytki? (w:) Polski Komitet Narodowy ICOMOS – 50 lat w służbie ochrony zabytków*, red. K. Pałubska, Warszawa 2015, s. 111–122
30. **Witwicki Michał Tadeusz**, *Kryteria oceny wartości zabytkowej obiektów architektury jako podstawa wpisu do rejestru zabytków*, „Ochrona Zabytków” 2007/1, <https://yadda.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.6e7b633e-2288-30a6-abc6-17650e50bfdd>, s. 79–98
31. Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Kielcach, *Pojazdy zabytkowe i kolekcjonerskie*, <https://www.wuoz.kielce.pl/p,79,pojazdy-zabytkowe-i-kolekcjonerskie> (dostęp: 24.08.2025 r.)
32. **Zalasińska Katarzyna**, *Misja muzealna jako zadanie publiczne (w:) Muzea publiczne. Studium administracyjnoprawne*, red. K. Zalasińska, Warszawa 2013, LEX/el.
33. **Zalasińska Katarzyna**, *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz*, Warszawa 2020

34. **Zalasińska Katarzyna, Brudnicki Jacek**, *Rejestr zabytków – postępowanie w przedmiocie wpisu do rejestru i skutki objęcia ochroną prawną* (w:) *Ochrona zabytków – aspekty materialnoprawne i procesowe*, red. K. Zalasińska, Warszawa 2021, https://ksap.gov.pl/ksap/sites/default/files/publikacje/ochrona_zabytkow_-_aspekty_materialnoprawne_i_procesowe.pdf, s. 6–25
35. **Zalasińska Katarzyna**, Narodowy Instytut Dziedzictwa, *Przedmiot ochrony zabytków – definicja prawna*, https://samorząd.nid.pl/baza_wiedzy/1282/ (dostęp: 24.08.2025 r.)
36. **Zalasińska Katarzyna, Zeidler Kamil**, *Problematyka wartościowania jako podstawy rozstrzygnięć wojewódzkiego konserwatora zabytków* (w:) *Wartościowanie w ochronie i konserwacji zabytków*, red. B. Szmygin, Warszawa–Lublin 2012, s. 243–248
37. **Zeidler Kamil, Węgrzak Małgorzata, Guss Aleksandra**, *Karnoprawna ochrona dziedzictwa kultury* (w:) *Ochrona dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych*, red. K. Góralczyk, M. Szuniewicz-Stępień, Gdynia 2022, t. 1, https://willadecjusza.pl/images/upload/PUBLIKACJE%20EOG/e-monografia_T1_fin.pdf, s. 181–198
38. **Zeidler Kamil, Węgrzak Małgorzata**, *Zagadnienia ogólne* (w:) *Ochrona dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych*, red. K. Góralczyk, M. Szuniewicz-Stępień, Gdynia 2022, t. 1, https://willadecjusza.pl/images/upload/PUBLIKACJE%20EOG/e-monografia_T1_fin.pdf, s. 45–66

Pojęcia kluczowe: *arbitralne przeniesienie sędziego, dostęp do sądu, sąd, sędzia*

Marek Antoni Nowicki

**Decyzja o przeniesieniu sędziego wbrew jego woli.
Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie
Biliński przeciwko Polsce z dnia 15.01.2026 r.,
(skarga nr 13278/20) – obszerne omówienie**

ABSTRAKT

Sprawa ta dotyczyła decyzji o przeniesieniu sędziego wbrew jego woli do innego wydziału tego samego sądu. Trybunał uznał, że z tego powodu, iż nie istniała możliwość skontrolowania tej decyzji przez jakikolwiek organ sprawujący funkcje sądowe lub sąd powszechny, doszło do naruszenia samej istoty prawa skarżącego dostępu do sądu zagwarantowanego w art. 6 ust. 1 Konwencji.

Sędzia Łukasz Biliński w 2016 r. został przydzielony do Wydziału Karnego Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy-Śródmieście, gdzie zajmował się wyłącznie wykroczeniami administracyjnymi. Jego orzeczenia wzbudziły duże zainteresowanie mediów i opinii publicznej, a politycy partii rządzącej publicznie je krytykowali. W marcu 2019 r. minister sprawiedliwości zlikwidował wydział, do którego sędzia Biliński został przydzielony, a 27.06.2019 r. prezes Sądu Rejonowego poinformował go, że zostanie czasowo przeniesiony do innego wydziału karnego tego sądu, do czasu wydania opinii przez Kolegium Sądu Okręgowego w Warszawie. W dniu 3.07.2019 r. sędzia Biliński został jednak przeniesiony – bez podania podstaw prawnych – do Wydziału Rodzinnego ww. Sądu Rejonowego. W dniu 10.07.2019 r. sędzia Biliński odwołał się od tej decyzji do Krajowej Rady Sądownictwa (KRS). W dniu 22.07.2019 r. Prezes Sądu Okręgowego w Warszawie uchylił obie ww. decyzje. Powodem był brak wymaganej opinii Kolegium Sądu Okręgowego. Dwa dni później pełnomocnik skarżącego poinformował KRS, że decyzja z dnia 3.07.2019 r. została uchylona, wniósł więc o uznanie postępowania przed KRS za bezprzedmiotowe. KRS pominęła jednak – jak się wydaje – decyzję Prezesa Sądu Okręgowego i w dniu 25.07.2019 r. oddaliła odwołanie skarżącego bez uzasadnienia.

W skardze do Trybunału, z powołaniem się na art. 6 ust. 1 Konwencji, sędzia Biliński zarzucił w szczególności brak możliwości doprowadzenia do skutecznej kontroli przez ciało niezależne i bezstronne jego przymusowego przeniesienia do innego wydziału sądu.

Zasady ogólne dotyczące stosowania art. 6 Konwencji w kontekście sporów dotyczących powoływania, kariery i składania sędziów z urzędu zostały podsumowane przez Trybunał w szczególności w sprawach *Baka przeciwko Węgrom* (Wielka Izba, wyrok z dnia 23.06.2016 r.) oraz *Grzęda przeciwko Polsce* (Wielka Izba, wyrok z dnia 15.03.2022 r.).

Przy ocenie, czy art. 6 miał zastosowanie do postępowania dotyczącego przeniesienia sędziego do innego wydziału tego samego sądu, Trybunał musiał ustalić, (i) czy istniało prawo powołane przez skarżącego, które można uznać, przynajmniej na podstawie argumentów możliwych do uzasadnienia, za istniejące w prawie krajowym oraz (ii) czy było ono prawem „cywilnym” w rozumieniu art. 6.

W kwestii istnienia „prawa” Trybunał przyznał, że skarżący nie dochodził prawa do zajmowania określonego stanowiska w konkretnym sądzie ani ogólnego prawa do nieprzenoszenia go do innego wydziału. Powołał się natomiast na prawo do poszanowania i ochrony swojej niezawisłości, a także na proceduralne prawo dostępu do sądu, aby móc odwołać się do arbitralnych zmian w swojej sytuacji zawodowej. W odwołaniu do KRS skarżący wyraźnie zarzucił, iż decyzja o przymusowym przeniesieniu go do innego wydziału uderzyła w jego niezawisłość jako sędziego oraz oznaczała złamanie zakazu arbitralnego przeniesienia sędziego do innego wydziału.

Z punktu widzenia art. 6 ust. 1 Konwencji sprawa dotyczyła zatem prawa sędziego dostępu do sądu oraz rzetelnego postępowania umożliwiającego mu zakwestionowanie legalności przeniesienia wbrew jego woli do innego wydziału tego samego sądu, które miało negatywny wpływ na warunki jego zatrudnienia. Przy ustalaniu, czy skarżący mógł powołać się na istnienie „prawa” jako podstawy stosowania art. 6 Konwencji, kwestią sporną nie było to, czy w polskim systemie prawnym istnieje prawo do zagwarantowanej specjalizacji jurysdykcyjnej sędziów, ale czy istnieje uzasadniona podstawa pozwalająca powołać się na prawo do ochrony przed arbitralnym przeniesieniem między różnymi wydziałami tego samego sądu, z których każdy zajmuje się inną dziedziną prawa.

Trybunał wielokrotnie podkreślał szczególną rolę w społeczeństwie sędziowskim, które jako gwarant sprawiedliwości, stanowiącej podstawową wartość w państwie prawa, musi cieszyć się zaufaniem publicznym, aby mogło skutecznie wykonywać swoje zadania. Podobnie nie znalazł dotychczas żadnych powodów, dla których względu te nie miałyby odnosić się również do spraw dotyczących prawa dostępu do sądu sędziów w sprawach odnoszących się do ich statusu lub kariery zawodowej. Biorąc pod uwagę istotne miejsce sędziownictwa wśród organów państwa w demokratycznym

społeczeństwie oraz rosnące znaczenie przywiązywane do podziału władzy i konieczności ochrony niezależności sądownictwa, Trybunał zwraca szczególną uwagę na ochronę sędziów przed działaniami wpływającymi na ich status lub karierę, które mogą zagrażać ich niezawisłości i autonomii.

Trybunał zauważył, że art. 180 Konstytucji stanowi o zasadzie nieusuwalności sędziów. W szczególności drugi akapit tego artykułu wyraźnie stwierdza, że „złożenie sędziego z urzędu, zawieszenie w urzędowaniu, przeniesienie do innej siedziby lub na inne stanowisko, wbrew jego woli może nastąpić jedynie na mocy orzeczenia sądu i tylko w przypadkach określonych w ustawie”. Zadanie Trybunału nie polega na rozstrzygnięciu, czy przeniesienie sędziego wbrew jego woli do innego wydziału tego samego sądu należy uznać za „przeniesienie na inne stanowisko” w rozumieniu tego przepisu Konstytucji, Trybunał zauważył jednak, że zasady niezależności sądownictwa (wynikające bezpośrednio z art. 173 Konstytucji) i bezpieczeństwa stanowiska sędziowskiego są głęboko zakorzenione w prawie krajowym. Mając to na uwadze, Trybunał zauważył, że zgodnie z Konstytucją Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, w którym organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa. Wreszcie Konstytucja stanowi, że „Ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw”.

Trybunał uznał za istotne przepisy ustawy z 2001 r. w zakresie, w jakim regulują one w szczególności przydzielanie sędziów do wydziałów. Trybunał zauważył z niepokojem, że zmiany wprowadzone w 2018 r. do ustawy z 2001 r. rozszerzyły – jak się wydaje – uprawnienia prezesów sądów, ograniczając jednocześnie prawa sędziów, których dotyczą ich decyzje, w szczególności co do prawa do odwołania się oraz konkretnych praw proceduralnych w zmienionej procedurze odwoławczej.

Trybunał podkreślił również, że nawet w zmienionej wersji, mającej zastosowanie do sytuacji skarżącego, ustawa z 2001 r. nadal wymagała, co do zasady, aby przeniesienie między wydziałami odbywało się za zgodą zainteresowanego sędziego (art. 22a ust. 4a ustawy z 2001 r.). Tylko w ograniczonych okolicznościach dopuszczalne było przeniesienie sędziego bez jego zgody.

Na tle wspomnianych gwarancji konstytucyjnych nie można było twierdzić, że prezes Sądu Rejonowego miał nieograniczoną swobodę przenoszenia sędziów, która umożliwiała mu przeniesienie skarżącego wbrew jego woli i bez podania przyczyn. W tym miejscu Trybunał odnotował argument skarżącego, że nie był on sędzią o najkrótszym stażu pracy w swoim pierwotnym wydziale i że przy podejmowaniu decyzji o przeniesieniu go nie uwzględniono właściwie tego faktu, zgodnie z art. 22a ust. 4c ustawy z 2001 r. Na tej podstawie oraz przy braku pisemnego uzasadnienia w tym zakresie skarżący – którego wyniki pracy i postępowanie nie były kwestionowane – mógł twierdzić, że jego przeniesienie nie było zgodne z przepisami prawa krajowego. W tym kontekście Trybunał przypomniał, że już wcześniej potwierdził,

z powołaniem się na normy międzynarodowe, prawo sędziego do ochrony przed arbitralnym przeniesieniem do innego sądu. Pozostało zatem ustalić, czy dotyczy to również przeniesienia między dwoma wydziałami tego samego sądu.

W tej kwestii Trybunał w pełni zgodził się z wnioskami TSUE zawartymi w wyroku z dnia 6.10.2021 r. w sprawie W.Ż. (Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego – powołanie), z których wynika, że przeniesienie sędziego bez jego zgody do innego wydziału tego samego sądu może prowadzić do naruszenia zasady nieusuwalności i niezawisłości sędziów.

W tej sprawie wchodziło w grę przymusowe przeniesienie skarżącego między wydziałami tego samego sądu, z których każdy zajmuje się sprawami z innej dziedziny prawa. Odwołując się zarówno do własnych ustaleń w sprawie *Bilgen v. Turcja* (wyrok z dnia 9.03.2021r.), jak i ustaleń TSUE w sprawie W.Ż., Trybunał uznał, że ochrona niezawisłości sędziowskiej wymaga, aby w takim przypadku istniał ten sam poziom zabezpieczeń przed przymusowym przeniesieniem sędziów jak przy przeniesieniach między różnymi sądami.

Trybunał podkreślił, że ta sprawa dotyczyła przeniesienia między dwoma wydziałami tego samego sądu właściwego do rozpatrywania spraw z różnych dziedzin prawa, natomiast w sprawie W.Ż. chodziło o przeniesienie do innego wydziału tego samego sądu właściwego w sprawach z tej samej dziedziny prawa, chociaż na innym szczeblu jurysdykcji. Trybunał zauważył, że w konkretnym kontekście polskiego sądownictwa możliwe jest również przenoszenie sędziów między wydziałami tego samego sądu, które choć odrębne pod względem organizacyjnym, są właściwe do rozpatrywania w tej samej instancji spraw z tej samej dziedziny prawa. Chociaż zadanie Trybunału nie polega na rozpatrywaniu w sposób abstrakcyjny kwestii przymusowych przeniesień sędziów, uznaje on, że wcześniej wskazany poziom gwarancji może w takich przypadkach nie być wymagany. W tym kontekście Trybunał uznał za istotne powtórzenie, że art. 6 Konwencji nie ma zastosowania do tymczasowego oddelegowania sędziego bez istotnej zmiany charakteru jego zadań i funkcji.

Na tle okoliczności tej sprawy Trybunał zauważył, że skarżący, który wcześniej orzekał w wydziale karnym sądu rejonowego, został przeniesiony – wbrew swojej woli – do wydziału rodzinnego tego sądu, co spowodowało, że rozpatrywał sprawy z innej dziedziny prawa.

Abym jednak skarżący mógł powołać się na prawo do ochrony przed arbitralnym przeniesieniem, Trybunał musiał ustalić, czy w okolicznościach tej sprawy mógł on zasadnie uważać, że jego przeniesienie było arbitralne. Tylko takie uzasadnione podejrzenie mogłoby bowiem stanowić podstawę dochodzenia prawa do ochrony przed arbitralnym przeniesieniem.

Trybunał uznał w związku z tym za istotne następujące okoliczności, na które powołał się skarżący. Po pierwsze, skarżący wydał orzeczenia w kilku sprawach, które wzbudziły zainteresowanie opinii publicznej, a także krytykę ze strony przedstawicieli ówczesnego rządu. Po drugie, ówczesny Prezes Sądu Rejonowego przed powołaniem na to stanowisko pełnił funkcję oddelegowanego sędziego w Ministerstwie Sprawiedliwości pod kierownictwem ministra sprawiedliwości Z. Ziobro, który zlikwidował XI Wydział Karny tego sądu. Po trzecie, Prezes Sądu Rejonowego dokonał przeniesienia pomimo, iż Kolegium Sądu Okręgowego w Warszawie odroczyło wydanie opinii w sprawie wniosku o przeniesienie. Po czwarte, Rzecznik Praw Obywatelskich w piśmie skierowanym do Prezesa Sądu Rejonowego, na które nie otrzymał odpowiedzi, zgłosił uzasadnione obawy co do okoliczności przeniesienia skarżącego.

Trybunał stwierdził, że w świetle wszystkich wymienionych okoliczności skarżący mógł mieć uzasadnione przekonanie o arbitralności jego przeniesienia i w rezultacie należało uznać, że istniał spór dotyczący „prawa” w rozumieniu art. 6 ust. 1. Pozostało ustalić, czy prawo to miało charakter cywilny w autonomicznym rozumieniu tego terminu stosowanym w art. 6 ust. 1.

W związku z tym Trybunał ponownie podkreślił, że obowiązujący w tej materii test z wyroku w sprawie *Eskelinen v. Finlandia* (z dnia 19.04.2007 r.) wskazuje, iż aby państwo mogło powołać się przed Trybunałem na status skarżącego jako funkcjonariusza państwa w celu wyłączenia ochrony przewidzianej w art. 6, muszą być spełnione łącznie dwa warunki: (i) państwo w swoim prawie krajowym musi wykluczyć dostęp do sądu; oraz (ii) wyłączenie to musi być uzasadnione obiektywnymi względami leżącymi w interesie państwa.

Strony zgodziły się, iż prawo krajowe obowiązujące w owym czasie wyraźnie wykluczało kontrolę sądową decyzji dotyczących przymusowego przeniesienia sędziego do innego wydziału tego samego sądu, a zatem pierwszy warunek testu Eskelinena został spełniony. Trybunał nie znalazł powodu do dalszego badania tej kwestii, bowiem uznał, że istniały podstawy, aby orzec, iż nie został spełniony warunek drugi.

Przy ocenie, czy podstawą wyłączenia dostępu do sądu były obiektywne względy leżące w interesie państwa, nie wystarczy ustalić, że dany funkcjonariusz uczestniczył w wykonywaniu władzy publicznej lub że istniała „szczególna więź zaufania i lojalności” między nim a państwem jako pracodawcą. Rząd musi bowiem wykazać, że przedmiot sporu wiązał się z wykonywaniem władzy państwowej lub rodził kwestię na tle istnienia „szczególnej więzi zaufania i lojalności”.

We wspomnianej sprawie *Bilgen* Trybunał uznał za bezpodstawne uzasadnione odebranie sędziom ochrony przewidzianej w art. 6 Konwencji w sprawach dotyczących warunków ich zatrudnienia z powołaniem się na szczególną więź lojalności i zaufania do państwa. Trybunał stwierdził, że chociaż stosunek pracy funkcjonariusza państwa można tradycyjnie zdefiniować jako stosunek oparty na zaufaniu i lojalności wobec

władzy wykonawczej w zakresie, w jakim pracownicy państwowi mają obowiązek realizacji polityki rządu, nie dotyczy to sędziów, którzy pełnią inną, bardziej niezależną rolę ze względu na swój obowiązek kontrolowania nadużyć i nadużywania władzy przez rząd. Ich stosunek pracy z państwem należy zatem rozumieć w świetle szczególnych gwarancji niezbędnych dla niezawisłości sędziowskiej i zasady nieusuwalności sędziów. W szczególności zaufaniu i lojalności, których muszą oni przestrzegać, chodzi o lojalność wobec rządów prawa i demokracji, a nie wobec sprawujących władzę państwową.

Ten złożony aspekt stosunku pracy między sędzią a państwem sprawia, że muszą oni być wystarczająco zdystansowani do innych organów państwa w wykonywaniu swoich obowiązków, aby bez obaw i uprzedzeń mogli wydawać swoje orzeczenia w oparciu o standardy prawa i sprawiedliwości. Błędem byłoby założenie, iż sędziowie mogą stać na straży rządów prawa i stosować Konwencję w sytuacji, gdy równocześnie prawo krajowe pozbawia wynikających z niej gwarancji w sprawach bezpośrednio dotyczących ich indywidualnej niezawisłości i bezstronności.

Trybunał nie przyjął więc argumentu rządu, że wykluczenie kontroli sądowej decyzji o przeniesieniu skarżącego można było uzasadnić wykonywaniem suwerenności państwowej. W związku z tym Trybunał zauważył, że brak było uzasadnienia decyzji o przeniesieniu skarżącego. Rząd nie wykazał więc, że przedmiot sporu był z tym związany. Oznaczało to, że art. 6 miał w tej sprawie zastosowanie *ratione materiae*.

W związku z kwestią, czy w tej sprawie został zachowany termin do złożenia skargi, Trybunał przypomniał, że zgodnie z art. 35 § 1 Konwencji, w brzmieniu obowiązującym przed wejściem w życie Protokołu nr 15 do Konwencji (1.08.2021 r.), Trybunał mógł rozpatrzyć sprawę tylko wtedy, gdy skarga została wniesiona w terminie sześciu miesięcy.

Uchwała KRS z dnia 25.07.2019 r. została przekazana adwokatowi skarżącego w dniu 31.07.2019 r. Sześciomiesięczny termin, gdyby był liczony od tego wydarzenia, rozpocząłby bieg następnego dnia, tj. w dniu 1.08.2019 r., i upłynąłby, wbrew twierdzeniom rządu, w dniu 31.01.2020 r. o północy.

Trybunał ponownie podkreślił, że składając skargi, skarżący powinni podjąć rozsądne kroki, aby zapoznać się m.in. z terminem przewidzianym w art. 35 § 1 Konwencji i działać odpowiednio, aby dotrzymać tego terminu. Skarżący nie mogą jednak odpowiadać za opóźnienia w trakcie przesyłania korespondencji. Inne stanowisko oznaczałoby nieuzasadnione skrócenie sześciomiesięcznego terminu określonego w art. 35 ust. 1 Konwencji i miałyby negatywny wpływ na prawo do skargi. Trybunał orzekł wcześniej, że za datę złożenia skargi uznaje się datę stempla pocztowego potwierdzającego dzień wysłania skargi, a nie datę otrzymania skargi widniejącą na skardze.

Skarżący przedstawił dowody potwierdzające, że paczka zawierająca formularz jego skargi została wysłana w dniu 23.11.2019 r. i zaginęła w trakcie transportu. Trybunał stwierdził, że skarżący nie mogą ponosić odpowiedzialności za zaginięcie

paczki przez operatora pocztowego. Tym bardziej, że w tej sprawie poczta jednoznacznie potwierdziła zaginięcie przesyłki w trakcie transportu.

Pozostało ustalić, czy skarżący, dowiedziawszy się o trudnościach w dostarczeniu przesyłki, podjął odpowiednie działania i w sposób należyty dochodził swoich interesów.

Trybunał zauważył, że po otrzymaniu informacji z Kancelarii Trybunału, że brak jest oryginalnego formularza skargi, pełnomocnik skarżącego złożył tego samego dnia skargę na tę sytuację do operatora pocztowego, a następnie w ciągu trzech dni przesłał do Strasburga kopię formularza wraz z odpowiednimi dokumentami pocztowymi. W ten sposób skarżący wykazał, że sumiennie zadbał o swoje interesy. W związku z tym Trybunał stwierdził, że w danych okolicznościach skarżący postąpił właściwie i skargę należało uznać za złożoną w dniu 23.11.2019 r., a więc w terminie sześciu miesięcy.

Trybunał ponownie podkreślił, że prawo do rzetelnego procesu sądowego należy interpretować w świetle zasady rządów prawa, która wymaga, aby wszystkie strony postępowania miały dostęp do skutecznych środków prawnych umożliwiających im dochodzenie ich praw cywilnych. Każdy ma bowiem prawo do wniesienia do sądu roszczeń dotyczących jego praw i obowiązków cywilnych. W ten sposób art. 6 ust. 1 obejmuje „prawo do sądu”, którego tylko jednym z aspektów jest prawo dostępu, czyli prawo do wszczęcia postępowania przed sądem w sprawach cywilnych. Organ, który nie jest uznawany za jeden z sądów w danym państwie, może jednak dla celów art. 6 ust. 1 mieścić się w pojęciu „sądu” w jego sensie materialnym. Sąd charakteryzuje jego funkcja sądowa, a więc chodzi o organ rozstrzygający sprawy należące do jego właściwości na podstawie przepisów prawa, posiadający pełną jurysdykcję i po przeprowadzeniu postępowania w sposób prawnie przewidziany. Uprawnienie do orzekania jest nieodłączne od samego pojęcia „sądu” w rozumieniu Konwencji. Postępowanie przed nim musi zapewnić rozstrzygnięcie przez sąd spraw stanowiących przedmiot sporu, jak tego wymaga art. 6. Dla celów art. 6 ust. 1 sąd nie musi być sądem będącym częścią standardowego systemu sądownictwa. Może on zostać utworzony dla rozpatrywania określonych kategorii spraw możliwych do odpowiedniego rozstrzygnięcia poza tym systemem. Ponadto tylko instytucja posiadająca pełną jurysdykcję i spełniająca szereg wymogów, takich jak niezależność od władzy wykonawczej, a także od stron, zasługuje na miano „sądu” w rozumieniu art. 6 ust. 1.

Trybunał przypomniał, że w przypadku, gdy art. 6 ust. 1 Konwencji ma zastosowanie, tak jak w niniejszej sprawie, do postępowania dotyczącego warunków zatrudnienia sędziego, Konwencja wymaga co najmniej zastosowania jednego z dwóch mechanizmów: albo organy zawodowe, którym powierzono rozstrzyganie takich spraw, same spełniają wymogi art. 6, albo, jeśli tak nie jest, postępowania przed nimi podlegają późniejszej kontroli organu sądowego posiadającego pełną jurysdykcję i zapewniającego gwarancje przewidziane w tym przepisie. KRS działająca na podstawie

ustawy zmieniającej z 2017 r. nie zapewniała wystarczających gwarancji niezależności od władzy ustawodawczej i wykonawczej.

Decyzja o przeniesieniu skarżącego została następnie uchylona przez Prezesa Sądu Rejonowego. Fakt ten nie miał jednak – jak się wydaje – żadnego wpływu na sytuację skarżącego, ponieważ pozostał on w Wydziale Rodzinnym. Na tle tej sytuacji Trybunał uznał, że główną kwestią w tej sprawie był brak kontroli przez niezawisły i bezstronny organ decyzji o przeniesieniu skarżącego wbrew jego woli między dwoma wydziałami tego samego sądu zajmującymi się różnymi dziedzinami prawa. Aby odpowiedzieć na pytanie, czy postępowanie mające na celu kontrolę przeniesienia skarżącego mogło spełnić wymogi art. 6 ust. 1 Konwencji, konieczne było więc zbadanie go w całości.

Trybunał odnotował argument rządu, że KRS nie jest organem sądowym i posiada szczególny status w ramach trójczłonowego systemu rządów. Podkreślił jednak ponownie, że już wcześniej stosował art. 6 do postępowań przed podobnymi organami w innych państwach. W związku z tym kontrola przeniesienia skarżącego przeprowadzona przez organ, który nie jest sądem będącym częścią standardowego systemu sądownictwa, taki jak KRS, mógł co do zasady spełniać wymagania przewidziane w art. 6 ust. 1. Mając to na uwadze, Trybunał podkreślił potrzebę rozróżnienia między KRS (i) uregulowaną przez Konstytucję oraz (ii) funkcjonującą w okresie rozpatrywanego zdarzenia, po zmianie jej składu na mocy ustawy z 2017 r. Trybunał już wcześniej stwierdził, że KRS w zmienionym składzie nie była organem niezależnym. W związku z tym, nawet gdyby uznał, że KRS można było potraktować jako „sąd” dla celów kontroli przeniesienia skarżącego, brak niezależności tego organu w jego obecnym kształcie wystarczał do stwierdzenia przez Trybunał, że kontrola ta nie spełniała wymagań art. 6 ust. 1.

Wniosek ten potwierdzał dodatkowo fakt, że w postępowaniu przed KRS zapewniono bardzo niewiele gwarancji procesowych. Po pierwsze, skarżący nie został nigdy wysłuchany w trakcie tego postępowania i nie mógł uczestniczyć – osobiście ani przez swoich pełnomocników – w posiedzeniu KRS dotyczącym jego sprawy. Po drugie, nie miał możliwości zapoznania się z motywami uchwały KRS z powodu braku uzasadnienia. Brak uzasadnienia Trybunał uznał za szczególnie uderzający, zwłaszcza że pierwotna decyzja nakazująca przeniesienie skarżącego została uchylona przez prezesa Sądu Okręgowego w Warszawie, a KRS został o tym poinformowany. Ponadto Trybunał zauważył z niepokojem, że oba ww. uchybienia były najwyraźniej efektem zmian prawnych z 2018 r. ograniczających gwarancje proceduralne przysługujące sędziom, których dotyczyła decyzja o przeniesieniu.

Powyższe względy wystarczały Trybunałowi do stwierdzenia, że KRS w nowym składzie nie mogła być uznana za niezawisły „sąd” w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji.

Trybunał jeszcze raz podkreślił, że gdy organ rozstrzygający spory dotyczące „praw i obowiązków cywilnych” nie przestrzega w jakimś zakresie art. 6 ust. 1, nie można stwierdzić naruszenia Konwencji, jeżeli postępowanie przed tym organem podlega późniejszej kontroli organu sądowego posiadającego pełną jurysdykcję i zapewniającego gwarancje przewidziane w art. 6 ust. 1. W tej sprawie jednak prawo krajowe wyraźnie wykluczało kontrolę sądową odpowiednich uchwał KRS. Zaskarżone przeniesienie skarżącego między dwoma wydziałami Sądu Rejonowego rozpatrującymi sprawy dotyczące różnych dziedzin prawa nie zostało więc skontrolowane przez żaden organ sprawujący funkcje sądowe ani przez sąd powszechny. W rezultacie państwo naruszyło samą istotę prawa skarżącego dostępu do sądu. W związku z tym doszło do naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji (jednogłośnie).

Trybunał uznał, że nie było potrzeby odrębnego orzekania w kwestii pozostałych zarzutów skarżącego.

Polska musi zapłacić skarżącemu 20 tys. euro jako zadośćuczynienie za krzywdę moralną oraz zwrócić mu poniesione koszty i wydatki.

adw. Marek Antoni Nowicki

Autor jest adwokatem niewykonującym zawodu (Izba Adwokacka w Warszawie), ekspertem międzynarodowym w dziedzinie praw człowieka. W okresie stanu wojennego w 1982 r. jeden z założycieli podziemnego Komitetu Helsińskiego w Polsce i współautor wszystkich jego raportów, w tym o prawach człowieka w Polsce w stanie wojennym (Raport Madrycki). Współzałożyciel Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. W latach 1993–1999 orzekał w Europejskiej Komisji Praw Człowieka w Strasburgu. W latach 2000–2005 był międzynarodowym Rzecznikiem Praw Obywatelskich w Kosowie, a w latach 2007–2016 – prezesem Izby Doradczej ONZ ds. Praw Człowieka w Kosowie.

The author is a non-practicing advocate (District Bar Association in Warsaw), an international expert in the field of human rights. During the period of martial law in 1982, he was one of the founders of the underground Helsinki Committee in Poland and a co-author of all its reports, including on human rights in Poland during martial law (Madrid Report). Co-founder of the Helsinki Foundation for Human Rights. From 1993 to 1999, he adjudicated at the European Commission of Human Rights in Strasbourg. From 2000 to 2005, he was the international Ombudsman in Kosovo, and from 2007 to 2016, he was president of the UN Advisory Board on Human Rights in Kosovo.

ABSTRACT

Keywords: *arbitrary transfer of a judge, court, judge, access to court*

**A decision to transfer a judge against his will.
Judgment of the European Court of Human Rights
of the 15th of January 2026 in the case of *Biliński v. Poland*
(Application No. 13278/20) – a comprehensive summary**

The case concerned a decision to transfer a judge, against his will, between two divisions of the same court. The European Court of Human Rights ruled that, because there was no possibility of having that decision reviewed by any authority acting in a judicial capacity or by a court of general jurisdiction, the core of the applicant's right of access to a court, as guaranteed by Article 6(1) of the Convention, had been violated.

Table of contents

FROM THE EDITORS

Michał Bieniak

What does Hart have to say about Polish issues? 6

ARTICLES

Adam Bojarski

The legal character of the solidarity levy..... 8

Michał Służalec

*The participation of the State Commission for the Prevention of Sexual Abuse
of Children Under 15 in criminal proceedings as an auxiliary prosecutor .....* 23

Martyna Grzegorzak

The genesis of the criminalization of paedophilia in Polish criminal law 36

Katarzyna Tkaczyk-Rymanowska

*Between secularism and the sharia: Possession of new psychoactive substances
in Turkish and Emirati criminal law in the light of the drug policies of
both countries.....* 70

Lena Gryz

Historic vehicles in Polish law and administrative court rulings..... 87

RECENT CASE LAW

Marek Antoni Nowicki

*A decision to transfer a judge against his will. Judgment of the European Court
of Human Rights of 15 January 2026 in the case of Biliński v. Poland
(application No. 13278/20) - a comprehensive summary. ....* 105

Dr Irena Eris

HOTELE SPA

LUKSUS BLISKO NATURY

Odkryj, jak smakują Mazury w Restauracji Gourmet Romantyczna, jedynej na Mazurach Zachodnich rekomendowanej przez przewodnik Michelin.

Autorskie menu degustacyjne szefa kuchni to obietnica niezapomnianej podróży kulinarnej i wyjątkowych doznań. Koncepcja Slowfood, wierność lokalnym produktom oraz kunszt i pasja szefa kuchni zmieniają tradycyjne potrawy w wykwintne dania.

RESTAURACJA GOURMET *Romantyczna*

w Hotelu SPA Dr Irena Eris Wzgórza Dylewskie zaprasza na kolacje osoby powyżej lat dwunastu od wtorku do soboty, między 18.00 a 22.00.

Restauracja jest dostępna również dla osób niebędących Gośćmi hotelu.

Slow Food®

MICHELIN
2026

PALESTRA

PISMO ADWOKATURY POLSKIEJ

W numerze m. in.:

Adam Bojarski

Charakter prawny daniny solidarnościowej

Michał Służalec

Udział Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 w postępowaniu karnym na prawach oskarżyciela posiłkowego

Martyna Grzegorzak

Geneza kryminalizacji pedofilii w polskim prawie karnym

PALESTRA

palestra.pl